

1890

Saalu ja mängu leht.

Kuukiri Eesti muusika edendamiseks.

Kuues aastakäik.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja:

Dr. R. A. Hermann.

Tartus.

Trükitud R. M. Hermann'i kulu- ja kirjadega.

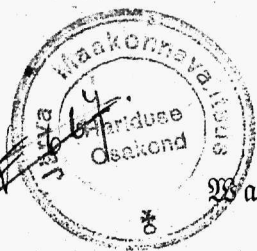
1890.

~~LEHT~~

Laulu ja mängu leht.

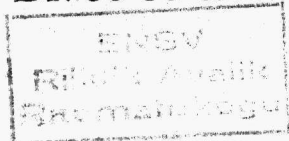
Kuukiri Eesti muusika edendamiseks.

Kuues aastakäik.

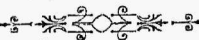
Wastutaw toimetaja ja wäljaandja:

Dr. R. A. Hermann.

PE 3055

420.

Tartus.

Trükitud R. A. Hermann'i kirjadega.

1890.

Gisekord

Laulu ja mängu lehe VI. aastapäigule 1890.

Elukirjeldused.

	Nr.	St.
Dante Alighieri	1	1
Luis de Camoens	3	17
Don Pedro Calberon de la Barca	4	25
William Shakespeare	5	33
Ejias Tegnér	6	41
Metkander Sergejem. Puschkin	8	57
Johann Woldemar Jannsen.	8	58

Jutud.

Raks noortmeest	1—7	4
Uus komponist	9—11	66
Ruda wana Britsu wilepu- huja Quanz naese sai	2	12
Witultunsiit	3	22
Imelik jaatus	5	39

Õpetlikud tükid.

Lüh. muusika ajalaugu 1, 3, 5, 9—12	3 jne.
Natute Soome ja Eesti juma- late ujust	2 9
Eestlaste rahwalaulust.	3 23
Lüh. tagajivaade 'Wanemuise' jektst 25-aast. tegewusepääle	6—9 47
Tähtjas Eesti noodiraamat	7 49
Eesti rahwalaulude ja -män- gude alalhoidmisest	8 58
Ruda kõlab laul hästi?	9 65
Melja ja kolme häälega laul- misest	10 73
Arablaste kuuletamisest	11 81
Persjalaste kirjandusest	12 91
Eesti kirjanduse lüh. ülewaade	12 93

Sõnumid muusika elust.

Igas numbris.

Salmikud.

	Nr.	St.
Mitu mälestus	1	8
Uja kaduwusest	4	31
Rauniteise tiitusets	4	32
Willed ja etu	4	33
Minus wara	5	38
Tõuse üles	5	38
J. W. Jannsen	6	46
Urmutauljate äpardus.	7	56
Draw ja siil	11	85
Riit	11	86

Seda ja teist.

Amerika muusiklaste palgad.	1	8
Keegi herra Quist	1	8
Rõhajaalid.	1	8
Wäite muusika-föber	1	8
Ühe targa mehe käest	1	8
Prantluse komponist Saint- Saëns	3	24
Udekina Patti	3	24
Atilles Okenström	5	40
Charles Gounod.	6	56
Mezart	6	56
Preitl üttele	9	72
Ühe ilusa neiu kuuldes	9	72
Üks tenorilaulja.	9	72
Beethoveni wend	9	72
Sädemed	11	88.

Laulu ja mängu leht.

Kuukiri Eesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja väljaandja Dr. S. A. Hermann.

Ilmus kuus korda.

Siind aastas kätteaatmisega 1 rubla, poolas aastat 60 kop. — Sse ära tuua aastas 80 kop. poolas aastas 50 kop.

Tellimisi wõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja wastu Toimetuse adress tellimise, raha- ja muudele kirjadele: „Dr. S. A. Hermann, Tartus.“

Dante Alighieri.

On keegi nimi maailmas tähtsate ja suurte hulka lugeda, siis on seda Italia maa suurema luuletaja Dante nimi. Üksigi inimene, kes haritud olla tahab, ei wõi seda nime õppimata jätta. Paneme siin kohal tema elulugu ja tööd natuke tähele.

Dante Alighieri on wist lehekuu 30. päewal 1265 uue kalendri järele Florenzi linnas sündinud. Just kindlalt ei ole ta sünnipäew teada. Tema päris ristiniimi oli dieti Durante, millest tähtede wäljajätmise läbi aega mööda Dante tehti. Wimme lühendatud nimi on talle ka täna päewani jäänud. Tema isa oli wanast auusast perekonnast adwokat ja oli Guelfi partei poole hoidja, sest tollel ajal wõitlestwad Italias kaks eratonda üks teisega, need oliwad guelfid ja ghibellinid. Isa suri wara, kui Dante 9 aastat wana oli, ja ema, nimega Bella, kaswatas poega hoolega. Poeg on täis auustamist ning armastamist oma ema wastu ja oma päraststes luuletustes räägib ta temast suure waimustusega.

Brunetto Latini, tubli kooliõpetaja, juhatas noort hoolikat õpilast kõneosawuses ja mõtleteaduses. Mitmes teaduses ja kunstis harjutas end Dante ärgas waim. Sadina kirjanik Virgilius oli temale kõige armsam, ja selle kirjasid luges Dante hoolega. Muusikat õppis ta wirgasti, ja joonistada oskas ta väga ilusasti. Suba poisikesena hakkas ta ilusat neitsit, Beatrice Portinari, armastama ja pidas teda südames ning laulis waimustawal sõnal sellest armastusest. Pärast Beatrice surma heitis ta 1792 Gemma Douati'ga abielusse.

Dante sai suureks õpetlaseks oma aja kohta. Aga tema õppimine ning uurimine ei keelanud teda mitte tubli isamaameelne kodanik olla. Tema wõitles 1289 Campalbinio lahingus wahwasti ühes ja oli 1290 Caprona linna allahelkijate seas.

Padua ja Bologna ja wõib olla ta Pariisi linnas edendas ja täiendas ta oma õppimist ning lastis ennast Florenzi arstide sekka üles wõtta. Selle oma isalinna walituse sekka waliti teda ka, aga see oli just sel ajal, mil guelfide ja ghibellinide (ülitondade järele „mustade“ ja „walgete“) wahel wõitlemine kõige langem oli. Dante ei hoidnud aga kumbagi partei poole, waid oli erapooletu, sest tema kõige armsam unenägu oli suguwendade wahel rahu teha. Et kumbalgi parteil päämees oli, kes kõige rohkem waenu lõkendama äritas, siis arwas Dante õigusega, et muidu riid ja ristumine waguks ei jää, kui päämehed peawad linnast laugele minema ning päämehelise kihutamist järele jätma. Tõesti jõudis Dante oma kirjamehelike ja kõnemehelise osawusega nii laugele wiia, et partei päämehed linnast ära aeti. Siis tuli selle läbi küll natuke rahu, aga tuhniw eratondlik waim ei jäänud rahule:

„mustad“ kutsusivad salaja mõõra Prantsuse maa walitseja, kuningas Charles de Valois (ütle: šcharl-dö-waloa), enestele appi. Dante ei olnud selle poolt, et mõõras kodust rüüdu tuleb diendama. Seda kuulis kuningas ning ajas aastal 1302 Dante Florenzist ära linna enese walituse alla mõttes. Nüüd olivad mõlemad ristujad parteid oma mõimu kaotanud. Dante läks Arezzo linna, jäält Veronasse ja Paduasse, wiimaks Lunigiana'sse. Tema õiglase meel ja walitujeta isamaalsus oli siin ühest endisest waenlastest sõbra teinud: Dante suur tagastujaja markki Maorello Malaspina mõttis teda Lunigianas enese juurde. Aastal 1309 läks ta jälle Pariisi, kus ta hoolega jumalateadust ja mõttetarkust edasi uuris.

Saksa keiser Heinrich VII. tuli Itaaliasse. Nagu teada walitsetiwad Saksa keisrid tol ajal ka Rooma riigi üle; roomalised ei armastanud sakslasi süüsi mitte. Aga Dante armamine ühes kirjas «de monarchia» see on „keisririigist“ oli, et parem on, kui keiser wägawal mõimul üle kõikide walitseb; üksi sellest lootis ta kättestatud Italiale parandust ja kutsus keisert awalikult Florenzi linna, keda ta kõige suuremaks mäsujepaks pidas, wagaüks tegema. Aga see wihastas itaallasi, ja Dante sõbradgi jäiwad tema wastasteks. Dante ei lastud enam edespidi Florenzi tulla. Suur Italia luuletaja ei saatudgi enam oma isalimna näha. Heinrich ei saanud Florenzist jagu ja läks Siena'sse, kus ta suri. Dante läks esiti Lucca, siis Verona ja wiimaks aastal 1330 Ravenna linna, kus ta järgmisel aastal 1331 suri. Siin linnas on tema haud Maria kabelis Minoritti kiriku kõrwas alles praegu näha.

Esimene, kes Dante elulugu kirjutas, oli Dante enese sõber, suurem Italia jutukirjutaja Giovanni Boccaccio (ütle: dšhōmāni bokátšho). See ütleb: „Dante oli tekmise kaswuga, wanemas eas wähe küüras. Tal oli pitergune nägu, kotta noka moodi nina, suured selged silmad, pitergune lõug, alumine huul wähe kõrgem kui ülemine, näo-karw peaaegu tõmmu, habe ja juuks must ja kähär, silmanägu alati tõsine ja mõttes.“ Temal oli wäga teraw mõistus, häa süda, suur wiimeste tundmine ja enesetundmus, omatafu püüdmata meel, õigusehõudmine, mõni kord parteilik olek ega õiglase isamaaline meel.

Waatame nüüd lühedalt Dante luuleliste kirjatööde pääle. Millal Dante neid kirjutanud, ei ole selgesti teada. Siin peame ka meelde tuletama, et Dante ajal meel raamatutrükkimist ei tuntud, waid raamatutrükk leiti alles umbes poolteist aastat pärast teda. Selle pärast jäi tema kirjatöö üksnes käsikirjas järele. Tema esimene kirjatöö Italia keeles oli «Vita nuova» („uus elu“). Selles jutustab luuletaja salmides, keda tema süda armastuses Beatrice wasta uuesti elama hakanud; nõnda on siis selles kirjas naese-armastus põhjusüks; wist on see 1291 aasta ümber kirjutatud. Teine kiri oli «Il convito» („wõõraspidu“), milles Dante luuletades kõige kõrgemad mõteteadlised sügawad arwamised awaldatab. Kolmas kirjatöö oli «Le rime di Dante» („Dante luuletused“), need olivad salmitud mitmesuguse tuumaga. Neljas kirjatöö enne nimetatud «De monarchia» („keisririigist“), mille tuum poliitikaline oli. Dante wiies ja kõige suurem kirjatöö on «La divina commedia» („jumalik näitemäng“). See on teda maailma luule-kirjameeste kõige esimesesse ritta tõstnud. Nimetame mõne sõna sellest maailma-kirjatöö süst. „Jumalik näitemäng“ on suur luuletus kolmes osas, milles elu pärast surma meile ette toodakse. Esimeses osas (34 laulu) näitab Dante põrgut («inferno»), teises (33 laulu) puhastuse-paika («purgatorio») ja kolmandas (33 laulu) paradiisi («paradiso»). Luuletuse süsu on järgmine: Dante juurde tuleb waimus kuulus Rooma kirjamees Virgilius teejuhiks Dante noore-ealise õndsja pruudi Beatrice käsul. Nõnda kahekesi lähewad nad hukatuse, puhastuse ja õndsuse paika waatama. Nad lähewad esiti põrgu. See põrgu haud on maa sees nagu hirmus suur trehter ehk walim, mille seinadel astmete kombel need kohad on, kus kirjad hinged walu kannatawad. Alt leegib meewli tule lõõst ja ulatab hingede ligi enam ehk wähem, nii kui keegi elus raskemini wõi wähe-

mini on kurja teinud. Need, kes vähemini kurja teinud, on kõrgematel astetel, ja põrgu lõõst ei waenä neid nii, kui suuremaid kurjategijaid ja patuseid, kes all pool põrgu hauas leegi lõõsa ligidal on. Kõige suuremad patused on kõige sügavamal all, koguni weewli ja leekide lõõsa läes. Dante ja Virgilius lähewad üle põrgu-jõe Acheroni ja jõuawad esiti ülemaße põrgu äärde. Siin on enne Kristust surnud ristimata paganad ja paganalised targad, aga nad ei kannata suurt walu, sest et nad ilma süüta paganad on. Nuhklused algawad alles teisel alamasse poole ulatawal astmel. Mõlemad mehed käiwad põrgu kuni põhjani läbi. Nad näewad alamatel kordadel patuste inimeste hingede hirmsat ära rääkimata walu ja piina, pattude ja kurjategude koledat nuhtlust. Seda maalib Dante nii elawal ja wägewal sõnal oma luuletuses, et lugeja kohkunud ja wärisedes loeb. All põrgu põhjas on lucifer, see on kurat, ise. Dante ja Virgilius roniwad mööda kuradi korbalist koledat koha koguni alla, kust nad korraga jälle teisele poole maailma päewa walgele jaawad. Laenestest, mis terwet poolt maailma katawad, sirutab end päratu suur kupitsa moodi mägi üles taewa poole. Mäel on seitse astet ämber. See mägi on puhastuse-koh, kus hinged endid peawad ette walmistama, enne kui taewa paradisi wõiwad minna. Seitsmet sugu puhastamise palweid ja orjusi peawad siin hinged ära tegema. Ka Dante peab need palwed ja orjused läbi tegema, muudu ei wõiks ta paradisi minna. Virgilius jääb siin maha, ja Dante läheb üksi taewasse. Taewas ehk paradisi on selle mäe ladwal, armas ärarääkimata ilus tammik ja puestik, millest kõrbe-läikwad ojad läbi jooksewad ning hele walgus paistab. Dante nooruse ea pruut Beatrice tuleb siin temale wasta, juhatab teda ühest taewast teisesse ja jääb alles kümnendas taewas temast maha, sest et siin õndsate hingede seas talle ase on antud.

Nagu lugeja näeb, on Dante kirjatöö siin juba ilus ja wägew. Kõige kõrgemad mõtted on temas warjul, sest Dante ostab sügawaßti mõtelda. Kus ja mil Dante suuremata kirjatöö ta Eesti keelde saab tõlgitud, ei tea weel ütelda. Soowida see küll oleks. Juba 50 aastat pärast Dante surma oliwad mitmel pool Italias Dante kirjade seletamiseks professorid ametis. Esimene niisugune professor oli Boccaccio, Dante eluaegne sõber. Dante «divina commedia» I. osa põrgu on umbes 314, teine osa puhastamise-paigast ehk warjuriigist 1318 ja kolmas osa taewast enne tema surma walmis jaanud. Kõik maailm imestab weel praegu tema tööd ja loeb teda. Kuusjanda aastat ou sellest mööda, aga töö ei wanane. Ühes oli Dante see, kes Italia keele Ladina keelest lahutas. Dante on siis Italia keele isa ja suur kirjamees.

Lühike muusika ajalugu.

(Järg.)

Suure Johann Sebastian Bach'i pojad oliwad need, kes pärast oma isa muusikat edendasiwad ja uut aega wastu wõtsiwad. Kõige tähtsam neist poegadeßt oli *Carl Philipp Emanuel Bach*, sündinud Weimaris 1714 ja surnud Hamburgis 1788. Tema'p see oli, kes oma isa waimulikule muusikale ilmaliku loomur andis sünfontiate ja sonatite läbi, mis ta klawerile ja ka juurele mängutoorile kirjutas. Selle läbi sai ta Joseph Haydn'i eelläijaks.

Kirikumuusik ja fuga oli Bach'i ja Händeli läbi korraga nii kõrgele jõudnud, et seda waewalt weel wõimalik oli kõrgemale wiia. Weel praegu on need meistrid esimeste reas, ja nende laulud ei ole mingil kombel wanaks läinud, waid neist leitakse ikka uusi iludusi. Nende aeg oli nagu lõpule jõudnud. Pärastesjed meistrid ei ole enam ilusamaid kirikulaulusid suutnud sünnitada. Muusika-kunsti oli seni ajani kindlate reeglite järele sünnitatud. Aga Bach ja Händel paniwad wanadele

reeglitele uued ja paremad juurde. Nõnda sai muusik rikkamaks ja helisemamaks. Neil oli küll just selle pärast, palju vastaseid, aga misjulgusel hääl asjal ei oleks neid!

Rahe nimetatud suure mainu kõrval on ka suur meister Carl Heinrich Graun (1701—1759) nimetada, kes kirkulaulud fuga näol kõige kõrgemale täiusele viis ja selle laulufid veel praegu palju lauldaske. Tema oli suure kuningaga Friedrichi (Breiži wana Britsi) kapellmeister. Teistest on nimetada J. H. Heinrich Rolle, F. F. Furz, G. M. Homilius, F. G. Neumann, F. M. Gasse, F. F. Doles, F. M. Hiller, F. Schuster, G. F. Vogler, C. F. Fasch ja teised wähemad.

(Järg tuleb.)

Kaks noort meest.

(Lühisjutt.)

Mäetüla koolimajast kõlas ühel talwisel pühapäewal kaunis laulu heli wälja. Koolmeister Kristjan oli tubli ning agar laulumees. Kõige wähemalt nädalis korra kogus ta suure küla paremad peiud ja neiud, poisikesed ja tüdrukukesed koolimajasse ja õpetas neile säääl nootifid ja laulmist. See sündis muidugi üksi neile, kellel laulu häält oli. Aga ka teistel ei olnud koolimajasse tulemine teelatud. Nad wõiswad laulu-tundidel kuulama tulla, kui tahtsiwad. Seda tegiwad nad siis ka rohkesti. Keda ei peaks ka ilus laulu heli meelitama!

Lauljate hulgas oliwad kaks, kellest meie jutt iseäranis rääkima saab. Need kaks oliwad Kopli talu pärisperemehe, rikka Mähtli, nägus tütar Mai ja Jaagu talu Dru sauniku, waeße Mardi, poeg Saan, ilus sirge noor mees. Kolmas, kes ka küll koolimajasse tuli, aga kes laulja ei olnud ega laulu pärast ei käinud, oli Sambla talu jõuka peremehe Jaagu poeg Süri.

Mähtel oli kolaw ilus diskandi hääl; eht ta küll iganes ei piüdnud üle teiste oma häält hüüda lasta, kuuldi tema laulmist ometi. Saan laulis tenorit, milleks tema kõrge ja helisew hääl wäga kõlblik oli. Luft oli kuulda, kuidas mõlemad puhtalt laulsiwad ja selle läbi teistele lauljatele otse toeks oliwad.

Laulmise ajal sündis jeda sagedasti, et noore neitsi Maie filmad lahkesti Jaani poole waatajiwad ja tema iluräte huulte ümber wäike sõbralik naeratus mängis. Saan wastas neiu pilku. Ka tema näo üle käis nagu päiteße paiste; aga siiski oli ta warsti jälle tõsißeks minewast näost näha, et tal midagi meeles liikus, mis ta südant koormas. Kes ligemalt asja tundis, see teadis, et Jaani kurwal näol on a tähendus oli. Ei olnud see ka raske mõista: Saan oli waeße saunamehe poeg, Mai rikka peremehe tütar. See'p see wana tuntud lugu oli. Mai waatas üsna tihhi lahkel filmal Jaani poole. Oh kui armas oli see waabel! Aga kas tohtis Saan omel filmal rikka mehe tütre poole üles tõsta? Jah, see mõte oli kurwastaw. Ja ometi oli see nii armas, kui noor neiu tema poole waatas. Praegu tegi ta jeda jälle.

Sga kord, kui Mai lahkel Jaani poole waatas, liigutas end Süri eemal nurgas ja wahtis nagu küll Jaani ja Maie poole. Näha oli, et ta ei jõudnud neitsi lahkuft Jaani wastu kannatada. Ta filmad kiirgasiwad, keha wärises ja käed läßiwad rufitasse, kui neitsi jälle filmad Jaani poole löi. Dunda oli, et wiha ja kadendus tema filmast paistis.

Laulutund sai otja. Lauljad hakkasiwad kodu minema, üks jüa, teine jüna. Et Maie, Jaani, Süri ja paari teise tee ühele poole wiis, siis läßiwad nad mitmekesti selfis toju poole. Nagu ise enesest sündis, et Mai ja Saan ifka kõrwu juh-tuwiwad. Nad hakkasiwad laulu üle kõnelema.

„Mis ja arwad, Saan?“ küßis Mai, „kas see laul ei olnud ilus, mis koolmeister wiimati õpetas?“

„Oli küll,“ wastas Saan. „Tal on wäga puhtad helid.“

„Ei mina sest aru saa, kuida see laul peab ilus olema,“ ütles Jüri taga poolt waele. „Doonid käiwad nii pikkamisi, ei keerutuigi ega käänakuid sees.“ Meid sõnu ütles Jüri pikkawal wiisil, nagu oleks ta Jaani rumalust laita tahtnud.

„Kui sina sellest aru ei saa, et see laul ilus on, siis ära räägi ka ühes,“ andis Jaan terawalt wastufets. „Ega siis kiriku laulul ometi mõni polka-wiis tohi olla, mis windakudi wändakudi keerutuigi ja weerutuigi täis on. Sina ei armasta ega tunne laulu, ära siis parem ka räägi, jeda nõuu annan sulle uuesti.“

„Wõi sina üksi oled see suur laulu-tundja!“ pilkas Jüri, kuna ta film täis tulist wiha Jaani poole wälkus. „Waata, Mai, jelle juure laulu-tundja otsa, mis nina tal pääs ja mäherdune juu tal risti nina all.“

Nende sõnadega tungis end Jüri Maie ja Jaani waele ning tõukas Jaani Maie kõrwalt laugemale. Ise hakkas Maiega kõnelema, nagu ei oleks midagi jürdinud: „Mai, eks ole tõsi, meie läh' me hommen sõitma. Meina panen oma ilusa täku jaani ette.“

„Hommen on tööpäew, ei ole aega sõitma minna,“ wastas Mai.

Jaan, kes kõrwale lükatud oli, ei olnud sellega milgi kombel rahul. Digu küll, et ta waene poisj oli, sellegi pärast ei tahtnud ta ennast alandada lasta. Wihaselt waatas ta esiti oma wastase pääle, ja kui see jeda tähelegi ei pannud, waid armastatud neiuiga juttu hakkas ajama, siis käratas ta waljult: „Mits sa mind lütkad, Jüri?“

„See on minu asi,“ wastas Jüri hirmitawal näol.

„Mga see on ka minu asi, kui sina minu külge puudud,“ ütles Jaan.

„Kes ette titub, jelle lütkan itka kõrwa,“ jähwas Jüri.

„Mina ei ole sinu ette tikkunud,“ ütles Jaan wäriwawal häälel, „ja jeda ma ütlen sulle, Jüri, kui sa weel minu külge puudud, siis hoiu ennast!“

„Ohoh, waata mul suureliski!“ pilkas Jüri.

Jaan astus nüüd jälle Maie teisele poole kõrwa ja tahtis uuesti laulust juttu teha. „See laul, mis koolmeister õpetas, oli tõesti wäga ilus; kahju, et ta weel hästi kofku ei kõlanud,“ ütles ta.

Nende sõnade ajal oli Jüri nature taha poole jäänud ja tuli nüüd säält jällegi Maie ja Jaani waele ning tõukas Jaani teist korda Maie kõrwalt eemale. Jüri ütles weel jällegi pilgates: „Mai, sina oled peretiitar, mina olen perepoeg, meil aega küll hommen sõitma minna, kui tahame; ega me ometi saunikute lapsed ei ole.“

„Minul ei ole aega sõitma minna,“ ütles Mai kannis pahaselt. Maie ei olnud jügugi hääd meelt jelle üle, et Jüri end waele toppis.

Mga Jaan oli nüüd wäga wihasets saanud. Rahwal näol ja põlewal filmal wahtis ta Jüri otsa. „Jälle oled sa minu külge puutunud,“ hüüdis ta wäriwades. „Kas arwad, et wõid mind jelle pärast lükata ja puutuda, et minul mitte ilusat sõidutätku laudas ei ole ja et mina mitte perepoeg ei ole nagu sina. Ei kullate! Ei jee kaalu nii palju kui arwad! Kes kallale titub, jellel peab karistus olema.“

Jaan astus nende sõnadega, ilma et Jüri liüta ehk liüta tahtis, koguni rahulifelt Jüri juurde, wõttis tema ümber kinni, tõstis ta nagu täku-koonla tuulde ja wihistas ta siis summbi! tee kõrwale pehme lume ange siisse, kus ta teda weel natuke aega kättega nagu raudtangidega kinni hoidis, et Jüri ennast mitte liigutadagi ei saanud. „Mõtke nüüd järele, Jüri, kuida sa hommen täfuga sõitma lähed,“ naeris Jaan päälegi. Asjata püüdis Jüri end Jaani alt lahti rabeleda. Mõlemad noored mehed oliwad teha poolest ühesuurused, aga kõwa töö juures oli Jaani ranmu palju enam kosunud kui Jüri, kellel mitte tarwis ei olnud, alati raskest tööl olla.

„Lase mind, pergel, üks loru lahti!“ kiristas Jüri.

„Üks kōik, ma lasen sind jee loru lahti,“ kostis Jaan. „Loodan, et sa mind edespidi rahule jätad, kui sa uuesti lume ange aset katjuda ei taha.“

Jüri tõusis niid lume sees ja raputas lund enesest maha. Tigeđa fil-
maga waatas ta Jaani järele, kes Maie järele läks ja jälle juttu hakkas ajama.
Ta nägi, kuida teised, kes koolimajast ühes olivad ära tulnud, wahel tagasi waata-
sivad ja selle juures imelikud näod tegiwad. Sellest arwas Jüri selgesti aru saawat,
et tema teiste naeruks ja pilaks oli saanud. Ta nägu löi punajeks, ja ta filmad hakkas-
sivad wihasti witesti wälkuma. Südametäiega tõstis ta rusikat ja hüüdis: „Dot'
oot', ja pergel Jaan, küll ma sulle näitan. Seda ma sulle ei kingi.“

„Katsju, et ja uuesti lume ange ei sattu,“ ütles Jaan eniale minnes.

„No noh, kes meist kõige wiimati lume ange sattub, seda saame alles näha,“
telkis Jüri ning saatis weel ühe kurja pilgu Jaani poole, aga jäi temast kaugele.

Wahetajal jõudsid kõik koju. Mai jättis Jaani Jumalaga. Jaan tundis
rõõmu südames, et Mai nii lahke tema wasta oli. Selles rõõmsas tundmuses astus
ta wanemate juurde saunita.

Niijana rõõmus oli ka Mai, kellele Jaan ifka enam armats läks ja meeldima
hakkas. Mis sellest saada wõis, selle üle noor neid weel ei mõtelnudgi.

Üks ainus, kelle süda wiha täis ja meel tige oli, see oli Jüri. Tema ei jõud-
nud seda ära unustada, et Jaan teda oli lume ange wisaanud. Ta nägu löi punajeks,
kui ta selle pääle mõtles. Aga teha ei suutnud ta esiti midagi. — — —

Seni ajani oli Jaan ühes ifaga mõisas puutööl käinud. Selle läbi oli mõis-
nik neid tundma saanud. Ta nägi, et isa ja poeg tublid ja ustawad mehed oliwad
ning wõttis nõuaks neid jäädawalt oma teenistusesse wõtta. Mäeküla ühel pool oli
kaunis kõrge mägi, mille külgedel küla põllud oliwad, aga teisel pool kaunis küla lä-
hedal algas juur mets, mis mitu wersta edasi ulatas. Selle metsa ülewaataja koht
oli tühi, sest metsawaht oli ära surunud. Selle koha andis mõisa herra Mardile,
Jaani ifale. Aga ka Jaan wõis isa juurde jääda, sest metsa wahtimisel ja harimi-
sel oli kahel mehel tööd küllalt.

Selle koha saamine tegi waelele saunitule juurt rõõmu. Niid oli tal kindel
koht, kus ta oma naese- ja ainsa pojaga wõis mureta elada.

Kõige juurem rõõm oli Jaanil sellest, et ta siit iga tahes, kui laulutund oli,
wõis koolimaja juurde saada. Iganes ei puudunud ta laulutunnil, sest et ta laulu
kõigest südamest armastas. Uuelts kohalt hakkas ta siis ka niijana hoolikasti laulmas
käima, nagu ta jeda wanalt kohalt Oru talu juurest oli teinud.

Lähemal laulmise tunnil oliwad siis ka meie kolm tutwat jälle koolimajas.
Mai ja Jaan laulsivad kooris ühes, kuna Jüri teiste päälkkuuljatega kõrwal wahtis
ja iga pilgu üle, mis Mai ja Jaan wahetasivad, luurimalt walwas. Tema oli kord
wisajeks teinud, Maie mitte Jaanile jätta. Selle üle, kas ta tõesti ka Maie armas-
tas, ei olnud ta weel järele mõtelnudgi. Mai oli kord ilus tüdruk ja meeldis
igauhele, miks siis mitte Jürile? Päälegi oli Mai rikka pärisperemehe tütar, kes
igauhele ihaldataw oli. Niijugune neiu ei wõinud mitte saunitu pojale, niidisele
metsawahi Jaanile, saada. See mõte nõbris Jüril otse kurgu kinni. Ei! Seda ei
tohtinud sündida. Päälegi oli Jaan teda teiste filma ees lume ange waotanud, mis
Jüril ifka meelest ei läinud, ja ta mõtles ööd kui päewa järele, kuida Jaanile wõiks
owawasti kätte tasuda.

Need olivad Jüri mõtlemised, kuni teised laulsivad ja kuni Maie ja Jaani
pilkude wahetamine teda uuesti mõtetest üles äratas ja talle wiha puna palge ajas.

Kui laulutund otsas oli, astus ta Maie ja Jaani järele koolimajast wälja.
Jaan saatis Maie tüki maad kodu poole. Jüri käis cemalt luurides mõlema järel
ja tegi mõssis nagu, aga ei hakanud enam Jaaniga nägelemist ega puutunud tema
külge. Kui Jaan Maie oli Jumalaga jätnud ja enese metsawahi-koju hakkas minema,
siis läks ka tema koju. Sääli oli ta ka ühte puhku pahase ja turtfus näoga. Keegi
ei saanud tema tahtmist.

Jütri oli teiste ja iseeneje üle pahane — teiste üle, sest et kusti talle hääd nõuu ei tulnud, ja enese üle, et ta hääd nõuu ei leidnud. Wiimaks ümises ta enese ette: „Pergel, siin pean ometi nõuu leidma. Seda wiisi asi ei edene.“ (Särg tuleb.)

Sõnumid muusika elust

Suur meister Verdi ja Italia ministerpresident Crispi. Nagu teada pühitses Verdi aasta 1889 lõpul oma 50-aastast komponisti-jubileumi. Crispi jaotis järgmise telegrammi elatanud muusika-meistrile: „Teie, kes kõige paremat poliitikat, see on kunsti poliitikat, toimetate, wõtte wastu mehe auustust, kes Teie kõrge waimu pärast uhke on itaaliane olla.“ Meister Verdi wastas: „Minu kunsti poliitik on õige puuduline; aga ma olen uhke selle üle, kui ta mulle ühe kiitnje sõna toob mehelt, kes nii juure osawuse- ja wõimuga minu isamaa saatusi juhib. Auu Teile!“

Côte-Saint-André linnas Brantsuse maal Hector Berlioz'i sünnipaigas tehtakse Berlioz'le suur auusammas, ja see peab augustikuuks walmis saama. Jah, ikka pärast surma! Kui Berlioz elas, siis ei pandud temast ta isamaal ammugi nii tähele kui ta oli ära teeninud.

Michael Haydn, kuulsa Joseph Haydni wend, oli omal ajal ka suur helilooja. Tema julest on alles jellel aastal (1890) uus symfonia mäng üles leitud ja trükk antud. Wõlemad Haydnid elasiwad minewa aastajaja lõpul ja selle hakatuseel.

Louis Spohr oli jelle aastajaja algul suur wiulimängija ja helilooja. Tema wäga wanaks elanud abitaas elab veel praegu ja on oma juba ammu furnud mehe ühe lauleduje uuesti Münchenis mängida andnud. Lest elab ise Kasjeli linnas.

Seitse uut lauleldust on Italia maal suurt kiitust leidnud. Nende komponeerijad on järgmised 7 muusikameistert: Paladilhe, Mascetti, dell' Orefice, Ferrua, Soffredini, Chiappani ja Perosio. Nagu näha, õitseb ja heliseb muusik oma wanas armsas Italias ikka veel suurel jõuul.

Meyerbeeri lauleldus „Prohwet“ on Bolapüka keeles Australias lauldud. Nagu näha, edeneb maailma-keel Bolapük wäga tähtsasti.

Roostsi sugu noorik Sigrid Arnoldson leiab igal pool maailmas kõige juuremat imetspanemist oma ärarääkimata ilusa lauluga. Zürich'is on noored mehed pärast ühte kontserti, milles noorik laulnud, hobused eest ära wõtnud ja ise — hobusjeks hakanud ning nooriku hõiskades koju sõidatanud.

Preili Marianne Brandt, kuulus ooperi-laulja, on Wienis laulu õpetama hakanud. — Kord laulis see neiu Grazi linnas ja läks ühel päewal tutwatega linna ligidale metsa kõndima. Sää! tuli talle lauluhimu pääle, ja ta laulis mitmed laulud. Seda kuulsiwad talu-naesed, kes metsa ääres kartohwliid wõtsiwad. Pärast läks neiu Brandt nende juurde ja lastis enesele tules kartohwliid küpsetada. Kui oli sõõnud, siis tahtis maksta, aga talnaane ütles: „Ei ole tarwis maksta. Kes nii ilusasti laulab, saab kartohwliid ilma hinnata.“

Anton Rubinstein on kõik raha-kingitused, mis temale 50-aastajeks jubileumiks anti, mitu tuhat rubla, konserwatoriumi ja Wene muusika-seltsi kassale kinkinud.

Louise Puget (ütle: luuis püshsee), kuulus Brantsuse naesterahwas, kes hulga laulusid on komponeerinud, on hiljuti ära furnud.

Herra Konstantin Tärnpu, tubli orelimängija Peterburi konserwatoriumist, meie lehe auuline kaastööline, on Tallinnas ja Rakweres orelikontsertisid andnud. Rakwere kiriku orel on aga kahjuks wäga rikkas ja ei ole wõimalik olnud tema pääl hästi mängida. Meie terwitame noort kunstnikku kõigest südamest.

Tartu ja Tallinna linnad on viimasel ajal 1889. aasta lõpul ja 1890. algul palju maailmatuulshaid muusiklasi eneses kuulnud ja näinud. Nõnda laulis siin noor lauluneiu Amerika maalt, nimega Nikita, temaga ühes suur klaverimängija Friedheim ja wiulimängija Janschinow, siis mängis suur klaverineiu Wera Timanow, siis jälle laulja abielu-paar Anna ja Eugen Schildach, siis maailma-uulus klaverimängija proua Annette Esjipow.

Mitu mälestus.

Mu Mitu oli, seda ütlen ma,
Üks wägimees, üks wahwas mõitleja:
Ta kandis pakud juus ja palgid süles,
Ei tulnud Mitu wasta üksigi üles.

Kõik raba-soo ta rookis härjaga,
Sest kroonisin ta kulmu pärjaga —
Jah, kandku mõni lõpraid juus ja süles,
Ei tule Mitu wasta üksigi üles.

Kui ratsutas kord ema-eesliga,
Kuis oli ta siis hella meelega! —
Jah, kandku mõni eeslid juus ja süles,
Ei tule Mitu wasta üksigi üles.

Maailm on muutlik: Mitu ruskad
Su ammu põrmu pöues puhkawad.
Nüüd laste lamada neid rahu süles —
Ei tule nende wasta üksigi üles!

K. Attala.

Seda ja teist.

Amerika muusiklaste palgad. Maailmatuulus wiulimängija Sarafate ja klaverimängija Eugen d'Albert annavad praegu, mil seda kirjutame, Amerika Whisriikides kontsertsiid. Nende asjatalitaja on neid 100 kontserdi tarwis palganud, ja kumbgi kunstnik saab iga kontserdi eest, mil ta mängib, 1000 dollarit (see on ligi 1500 rubla). Adalina Patti on ta jäälhamas laulmas ja saab iga kontserdi eest 5000 dollarit (see on umbes 7500 rubla). See maksab ometi muusikat teha.

Keeegi herra Quist, wäga rikas mõisaomanik Olesu maatonnast Saksa maalt, oli wäga suwahne. Preisi Brits andis talle palwe ja suure mahu pääle luba grahw'i nime kanda. Sest oli Quist'il hää meel, aga see ei kestnud kaua. Ta tahtis enam auu saada ja tähele pandud olla. Nagu teada ei ole kroonuposti-ametnikkudel, kes Britsu ajal sõites jaamade ligi sarwe puhuwid, ega nüüdgi mitte luba inimesi kaaja sõidatada. Aga Quist andis palwekirja sisse, milles ta luba palus kroonu postiga sõita ja sarwe lasta puhuda. See palwe pahandas kuningat Britsu, ja ta kirjutas palwekirja pääle oma käega: „Mina annan Teile luba iga jugu sarwi kanda, aga ei mitte posti-sarwi.“

Rõhajaalid. Et aasta 1889 wäga tugevat kõha igal pool ühes influenza tõbega tõi, siis on parislased näitemängu-majadele uue ruumi juurde teinud. See ruum on kõhajaal. Kes tunneb enesel näitemängu ajal kõha pääle tulewat, see lähleb ruttu sinna saali ja kõhib jään, siis ei esita ta teisi näitemängu kuulamast.

Wäike muusika sõber. Wanemad lastewad oma wäikelele pojale klaveritundi anda. Klaveriõpetaja küsib: „Hansukene, kui sa seitse kümnest ära wõtab, kui palju jääb siis järele?“ Hansuke ei tea. Klaveriõpetaja küsib: „Kui sul seitse sõrme kõigest oleks, mis sul siis enam pole?“ Hansuke wastab suure rõõmuga: „Siis mul ei oleks enam rasket klaveritundi.“

Ühe targa mehe käest küsiti: „Olge nii lahke ja ütlege, kes on inimese kõige suurem trööstija?“ Tark wastas: „Muusik ja luuletus.“ Siis küsiti weel: „Kes on inimese kõige suurem waenlane?“ Tark wastas: „Inimese kõige suurem waenlane ja mõrtufakas on kange joogi joomine.“

Joulu ja mängu leht.

Kuufiri Gesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja väljaandja Dr. S. A. Hermann.

Ilmub kuus korra.

Sind aastas kättejaatmisega 1 rubla, pooles aastast 60 kop. — Ise ära tuua aastas 80 kop.; pooles aastast 50 kop.

Tellimisi võtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja vastu. Toimetuse aadress tellimise, raha- ja muudele kirjadele: „Dr. S. A. Hermann Tartus.“

Natuke Soome ja Gesti wanast jumalate usust.

Et Soome ja Gesti rahwas üks kord wanal hallil ajal umbes paari tuhande aasta eest on üks ainus rahwas olnud, see ei ole küll kellelegi teadjale saladus, ja igale wana aja uurijale on see selge. Nõnda on see siis ka igale mõtlewale inimesele kindel, et Soome ja Gesti rahwal wanal ajal üks ja seesama usk oli. Nad mõlemad uskusiwad neidsamu jumalaid enne, kui weel ristiusk nende juurde jõudis. Et nende jumalad ühed oliwad, see ei wõinud ka teisiti olla, sest et nad ju ise üks rahwas oliwad. Alles pärast on nad kahets rahwats saanud ainjalt selle läbi, et neist üks jagu põhja poole Soome lahte Soome rahwana ja teine jagu lõune poole Soome lahte Gesti rahwana elama jäi, kuna karjalased, wepslased ja wadjalased Soome rahwa wäiksemaks killuks ja liwladased ning kuurlased Gesti rahwa wäiksemaks killuks jäiwad. Soome ja Gesti jumalatest on meil tahtmine siin mõnda jõna kõneleda.

Kõige esiti oleks nimest „j u m a l,“ Soome keeli „jumala,“ kõneleda. Jumal tähendas esialgu „juma, jumina, jõma“ kohta, see on müristamise paika kõrges taewas. Pärast tähendas ta taewa Jumalat emast, aga weel pärast seda oli ta juginini kõigile ülematele waimudele ja on wiimaks, kui ristiusk tuli, taewa- ja maa loojale nimeks jäänud. Seni kui wanal hallil muistsel ajal jumal kõige ülemat waimu tähendas, ei olnud muidugi teisi jumalaid olemas, aga pärast tuli teisi juurde, ja nimi jumal jäi üleüldise tähenduse, see on ta tähendas ülemat waimu.

Kõige kõrgem jumal soomlastel oli U k u, Soome keeli U k k o, taewa ja maa looja ja walitseja ja kõigi teiste jumalate juhataja ja isa. Nõnda ilmub ta Soome muinasjuttudes. Seesama jumal on ka eestlastel olnud, sest Gesti rahwa muinasjuttudes tuleb U k u ette, ning temal on seesama wõim ja wägi, mida Soome jumalalgi on. Aga eestlaste muinasteaduses leiame weel teisi jumalate nimesid, ja need on T a a r a ja W a n a - i s a. Küsimine tõuseb nüüd: Kas on Uku, Taara ja Wana-isa üks ainus jumal kolme nimega wõi on need kolm nime ka kolme jumala jagu? Wastus on siin kindel: Uku, Taara ja Wana-isa on kolm nime ühele ainjale jumalale, selle juures ei ole tarwis kahelda. Eestlastel ei olnud mitte kolm kõige ülemat jumalat, waid üks ainus.

Soomulit on, et kõigi jumalate isal ka kõigi jumalate ema kõrwal seisis. Soome jumalaõpetuse järele oli Ukul abikaasaks U k a, ehk Soome kirjawiisi järele U k a. Nagu Uku wana-isa tähendab, nõnda tähendab U k a wana-ema. Ka Gesti rahwas on temale oma poolest nime andnud ja nimetawad Mad E m a nimega.

Eestlased uskusiwad hääte selle weel R ö u, P i k e r i t, M i t t e s t, kelle poolt walgulõõmine, müristamine ja wihm tuli. Greetlaste ja ladinlaste juures on lugu

nii, et Greeka ülem jumal Zeus, kes ladinlaste juures Jupiteri nime all auu sees oli, ka ühes wälgulöömist ja müristamist sünnitas. Ireenesest on küsimine: Kas ei ole ka eestlaste juures Kõu, Piker, Uks üks? Selget otjust siin weel wõimalik anda ei ole. Ei ole küll hästi wõimalik, et Uku ja need kolm üks oli.

Wähemad jumalad olivad Uku ja Uka kõrwal meie ja Soome esiwanematel Päew, Kuu ja Täht, kolm meeserahwast, kellel naesed ja lapjed olivad ja kes maailma eneste abiga õnnistatiwad. Neil olivad tütreid, keda Soome muinasjutu järele tundma õpime ja kelle nimed on Päewatar, Kuutar ja Tähetar, kõik kolm noored wäga ilusad neitsid. Karu täht oli Soome jutu järel ka jumal, kelle nimi D t a w a oli. Sellel oli naene ja kuulus tütar D t a w a t a r, ilus neiu. Kõiki neid jumalaid kumardati, kui häid ilmi soowiti, õnnistatud aastat ihaldati wõi ka inimese elu juhtumisi ette teada taheti. Need olivad jumalad, kelle olu ja elu, amet ja seis iseäranis taewa lagi ehk L a o t u s oli. —

Nende juurde tulewad kats Gesti muinasjutus teatatud armast ning ilusat jumalat, need olivad nimelt armas ning woorusline jumalik noor mees K o i t ja jumekas õitsew ellas armastuses punastaw jumalik neitsi M a r i k. Wana-isa kõrge taewa-jumal oli neile nende eneste soowil peiu ja neiu igawest noort iga ja pruudipõlwe lubanud.

Ilma ja tuule neiu Luonnotared olivad kolm noort neitsit, keda Uku Soome jutu järel oli loonud ja keda ka tema tütardeks peeti. Üks jannane noor jumalik neitsi oli ka I l m a t a r, kellest just kindlasti teada ei ole, kas ta üks Luonnotar teiste kahe seas oli wõi oli ta Uku tütar ehk ümmardaja, kes, nagu ta nimi ütleb, ilma olu juhtimisest oja wõttis. Üle kõigi wingude ja udude walitjes neiu Uutar ehk U d u t a r, teise nimega Terhenetar. Ots tuulejumalatared olivad Tuuletütar ja Edelatar ehk Suwetar; wiimne oli lõunatuule waim ja koduelu kaitseja.

Üks iseäranis tähtjas ning armjaks ja kõrgeks peetud jumalik waim oli Gesti muinasjutu järele D n n, Soome keeli Dnni. Tema jagas jeda wälja, mida inimesed kõige rohkem ihaldawad, ja kelle poole tema enese armja pale paista lastis, selle pärast oli terwis, rikkus ja õnnistus. Weel praegu ütleb eestlane, kui ta hääd nõuu annab: „Palu õnne!“ ja kui ta soadub hääte eest käseb tänu ütelda: „Täna õnne!“

Gesti armjamate jumalikkude waimude sekka tulewad armata I m e, M u r u e i t ja M u r u e i d e t ü t r e d. I m e oli armastuse jumal ja kaitjis puhast üksteise poole hoidmist noorte meeste ja noorte neidude wahel. Tema abikaas oli mististi M u r u e i t, kelle tütreid armjad ilusad noored neiu olivad, kes armastusele lõbu ja elu loiwad, nagu see peretond kõik ühes koos loodusele ilu ja haljust andsiwad. — Nendega sugulane oli ka M a a - e m a, kes puude, taimede, rohu ja wilja kaswule jõudu andis. Sedasama ametit pidas Soome jutu järel B e l l e r w o i n e, Soome keeli Pellerwoinen, mis „põlluline“ tähendab, kellel weel teine nimi, S a m p s a, oli.

Wete walitseja oli Soome jutu järel wägew A h t o. Temaga ühes walitjes ta naene ehk abikaas W e l l a m o, kes mõlemad Ahtolas elasiwad. Nende seltsi ja teenijate nimi oli A h t o l a s e d, W e e - w ä g i ehk Wellamo wägi. Nemad hoidsiwad ja kaitsiwad ka inimesi, kuna W e s i - H i i s, T u r s a ehk Turjas ja W e d e h i n e inimestele waenlikud olivad.

Soome muinasõpetuse järele tunneme weel hulga jumalaid, keda Gesti muinasjutt enam ei tunne, aga kes muidugi ka Gestis on olnud. Nõnda oli T a b i o, Soome keeli T a p i o, metsade ülem jumal, kellel ka Kuippana ehk Hippa nimeks. Tema naese nimi oli M e e l i k, Soome Mielikki. Nende ajukoht oli Metsola, ka Tapiola, Hontela, Lumilinn hüütud. Karja siginemist andis teine metsajumal K e k r i, Soome keeli niisamati. Metsawaimud, kes Tabio ja Mieliki walitjuse all seisiwad, olivad enamasti naeste sugu. Meeste sugu on üksnes M ü ü r i k, Soome keeli Myhrikki, teise nimega Pinneys, kes Tabio poeg oli ja teejuhataja ametit metsades pidas.

Nende hääde metšawaimude kõrwal oli aga ka pahu: Hiisi oli kuri ja inetu metšaturat; Ajatar ja Horna rööwisiwad naifi; Lempo tegi alati kurja; Paha eht Pahulane, Soome keeli Paholainen tegi ka kurja; Judas, Soome keeli Juutas, on ristiusust wõetud; Cesti Bergel, Soome Biru eht Berkele, kuri waim, olla uurijate arwanise järele, Littawi-Läti rahwa käesti wõetud; kõigi nendega sugulane on Cesti Paharett, kõige paha hallikas, ja Kurat eht Wana-pagan, kes inimestele alati tempu teha tahab, aga enamasti kawaluse ja tarkuse läbi ära wõidetakse.

Lähme jälle hääde waimude juurde. Cesti rahwal on tuntud armastuse, jumal Jme, meeste sugu, aga Soome armastuse-jumalatar eht naeste sugu jumal oli Sukameel, Soome keeli Suttamieli: nende mõlemate hool oli abielu ning peidmehelise armastust kaitsta. Uni oli nii hästi Soomes kui Cestis magamise-jumal. Urenägude üle walitšes Soome Untamo. Silmahaigusi tegi terweks Wunnu. — Jumalatar Lemmas Soome rahwal arstis haawu ning aitas inimestel walu kanda. Tuntud Ilmatar oli kaunis armas ilma walitšija ja õnneandja. Soonetar, Soome keeli Suonetar, tegi elu ja were fooni. Sinetared, Soome keeli Sinetäret, aitasiwad riiet wärwida. Rangatared, Soome keeli Rantahattaret, oliwad kangakudujate abiandjad. Lemmas, Ilmatar, Soonetar, Sinetared ja Rangatared oliwad, iseenešest mõista, naeste jumalad. — Soome Matka-Teppo, ristiusu Stephanist wõetud, oli teekäijate kaitšja. Soome Arnai hoidis maa-aluseid warandusi. Kaitšjad jumalikud waimud oliwad ka Hallijad, Soome keeli Haltiaat, keda Cesti ja Soome wana uju järele igal pool olemas on. — Wägew eestlaste sõjajumal Turis oli lahingute wõidu andja ja sõdijate kaitšja waim, kes ühes ka rahwaste sõjawõitlemisi juhtis.

Enamad Soome-Ugri rahwasugud ühes soomlastega ja eestlastega uskušiwad, et pärast furma uus elu tuleb. Ka arwasiwad nad, et surinud inimeste waimud maa pääl on ja elawatele inimestele kas kahju wõi kasu teewad. Sellest on ka eestlaste seas usk, mille järele Kooljad ja Rodukäijad omaseid weel waatama tulewad. Hingede ajupaik all ilmas oli Toonela eht Manala, Soome keeli ka Tuonela eht Manala. Toonela walitšija oli Tooni eht Mana, Soome keeli Tuoni eht Mana. Tooni ja Manala wõim on wali ja paindumata ning käib ka üle jumalate wõimu. Tooni naene, Manalamaan, oli wana moor kuuwade sõrmede- ja kortsus lõuaga ning andis oma külastele madude ja konnade liha süüa. Meil oli ka hulk tütreid, kellest kõige kurjem Soome Lowiatar, aga kõige parem Tuonetar on, kuna üks tütar, nimega Ripu, haiguste ja tõbede walitšija oli, ning tema seltsilane on Riwutar eht Wammatar, keda paluti, et ta tõbešid eemale hoiaks. — Siia on arwata wähemad waimud, nõnda Cesti Tondid, Soome keeli Tonttu, siis weel Cesti Maalused, Soome Maahiset ja Soome Männingäiset, see on ära surinud inimeste hinged. Nende sekka tuleb arwata ka eestlaste Puuk eht Pijuhänd, kes inimestele pidi rikkust ja wara õõšel kodu kandma. — Kõige armsamad neist waimudest oliwad Cesti Kabed, Soome Kapeet; need oliwad küll ka alt ilmašt, aga nad oliwad nii kaunid ja ilusad neiid, kes oma heldusega inimesi armastasiwad, et kõik neid näha ja nendega koos olla ihaldasiwad. — Nimetame siin kohal ka eestlaste Udumäekuningat, hulga ilusate jumalikkude neitsite isa, kes ka armjad naesterahwad oliwad.

Meil jääb weel kolm jumalikku wägimeest nimetada. Siin on esiti eestlaste laulujumal Wanemuine, soomlaste Wainämöinen, muidugi teada üks ja seesama. Wanemuine õpetas terwet inimeste, loomade ja lindude sugu laulma, pani rohu ja lilledgi tärkama, ja wõitis lauluga Soomes laplase, kelle nimi oli Soukahainen, täiesti ära. Eestlaste Ilmarine, soomlaste Ilmarinen, niisamati üks ja seesama, oli sepp ja ühes kõige kunstiwõimne ja töö kaitšja waim. Wanemuine ja Ilmarine oliwad armsa neitsi Ilmatare pojad, nõnda siis lihased weenad. Kolmas lõbus waim

oli Gesti Lämmeküine ehk Lemmingine, Soome Lemminkäinen, mõlema rahva juures ihevõisi. Lämmeküine oli eestlaste lõbulooja ja lusti, nalja ning rõõmu tegija.

Rõnda näeme siis, et Gesti esiwanemad, kes muidugi ka Soome esiwanemad olivad, hulga jumalate sisse hakkil muistisel ajal uskusiwad. Maa ja taewa alune oli täis waimusid. Oli see ka lappelil ekjaarwamine, siis oli ta ilus ning armas. See usk oli nende niijama kallis kui meie usk meile. Niijugune usk tegi neil elu lõbu-
faks ja kenaks, et alati ja igal pool endid waimude kaitsemise all teadsiwad olewat. Derwet jumalate arwu ei teagi weel; neid oli weel rohkem kui siin nimetatud. Meile, nende lastele, jääb aga esiwanemate wana usk armjaks asjaks endisest põlwest, ja meie tuletame seda rõõmuga meelde. Meie imestame nende armjate kujud mehist wõimuga ja wäge ja jumalikkude naeste ja neitsite ilu ja kenadust, ja meie waim kujuktab enesele muinasaegä ette, kui sellest loeme. Esiwanemate usk rahwa lapsepõlwe ajast ei ole meile mitte halw, aga küll on ta kallis mõnus mälestus ning annab ka mõtterikkust.

Kuda wana Britsu wile-puhuja Duanz naese sai.

Kuulus wile-(flöte)-puhuja Johann Joachim Duanz, kes aastast 1697 kuni 1773 elas ja kes ka Preisi kuningas Friedrich Suure ehk rahwa-nimega wana Britsu wile-õpetaja oli olnud, oli juba pea pool sada aastat wana, ilma et tal „õrnemat ehk paremat poolt“ oleks olnud. See oli muidugi kujukategu, mis temale õrn sugu waewalt andeks annab, nagu seda mõnelegi Gesti mehele andeks ei anta, kes mitte õigel ajal, see on enne 30. eluaastat, enesele teist poolt ei muretse wõi ka muretsemud ei ole.

Kui ühel hommikul Duanz kuningale wile-puhumist õpetas, küsis kuningas korraga: „Noh, Duanz, kas sa ei taha itta weel naist wõtta? Ma usun, seks on ammugi aeg!“

Duanz wastas: „Ei, Majesteet, see aeg ei tule tule küll iganesgi, sest poisimehe põli on mulle küllalt meele järele. Elan waba ja mureta.“

„Di oi,“ ütles kuningas naerdes. „Säärane wana poisj olla ei ole ka just mitte nägus. No noh . . . waadaku ta ette, wiimaks leiab naese narma, et isegi ei tea, kuda wiiji.“

„Küll ma end selle eest hoian,“ kostis Duanz. „Mina kardan kangesti abielu iket.“ — Kuninga Majesteet naeratas, aga ei ütelnud enam ühtigi.

Duanz elas wana poisimehe põlwes harjunud wiijil edasi ja hoidis end Gewa tütarde nagu tule eest. Üks ainuke neist leidis tema filma ees armu: See oli nimelt tema kadunud sõbra, teatridirektor Schindleri, noor ilus tark leik. Sellele kui „ainhale sõbrale“ jutustas ta seda, et kuningas temale naist soowinud. Teisele kellelegi ta seda ei rääkinud. Aga just selle järele hakkas noor leik paha plaani tegema, mis Duanzi wabadusele kõige kardetawam oli.

Kawal noorik tegi end warsti pärast seda „rastesti“ haigeks. Ka tohtrigi lastis ta enese juurde tuua ja küsis sellelt nõuu. Mõni kord, kui „haigus“ kergem oli, siis läks wälja warstet õhtu nälpama. Ühel päewal jõudis noorik weel sedagi ära teha, et ta kuninga ette läks, kes teda koguni armulijelt ette lastis. Pärast seda „ette-
lastmisk“ jäi noor leik weel palju „rastemini haigeks.“ Duanz oli wäga kurw, et kallis „sõber“ wiimaks liiwa-Hannusele lähleb. Noorik ütles ka, kui Duanz teda jälle waatama tuli, üsna furewa häälega: „Mina pean nüüd warsti jurema.“

Duanz oli weel kurwem ja saatis kohe tohtri järele. Tohter, kust just nagu kuningasgi, „tõbe“ wäga hästi tundis, ütles aina tõsijel näol: „Sah, haige lugu on fant ja kardetaw küll.“

Duanz oli surmani ehmatanud ja küsis: „Kas ma ehk ei wõiks Teile weel mõnda meelehääd enne surma teha?“

Surmawaakum noorik vigas: „Oh kollis sõber, wõiksite küll, aga kui palun, siis ehk naeriate, jelle pärast ei julge ma seda ütelda.“

„Ei, ei naera sugugi,“ wastas Quanz. „Ütlege Sumala pärast, mis Teil veel südame pääl on. Kuiti aga iganes wõin, täidan jeda.“

Noorik ütles nüüd murtud häälega: „Oh ma pean niidugi surema, kallis sõber, minul ei ole enam kaua elada, aga ma sureksin rahulijemalt, kui ma Teie minu armu-
sana sõbra — naene oleksin. Aga Teie küll jeda wiimast soowi täita ei wõi?“

„Miks mitte!“ hüüdis Quanz, „suure rõõmuga!“ Ruttu saatis ta kirja kuningale, et see heldesti lubats teda teenistujest wähe ära jääda. See luba tuli kohe. Pääle selle lastis Quanz ruttu kirikuõpetaja tulla, kes jeda tema meelest koguni lühikest abielu iket pidi kokku tinutama. Mõne tunni pärast oli laulatus.

Laulatamine mõjus noorikuse imelikul terweks tegeval toibutawal wiisil. „Noor“ abielumees läts pärast kinga juurde selle eest tänama, et luba oli saanud wähe teenistujest ära jääda. Naeratades ütles sõja- ja wiletundja walitseja: „Di, oi, soowin palju õnne, et ta nüüd õmeti tanu alla saanud.“

Quanz ruttas „surija“ juurde tagasi, aga leidis teda juba parema olewat. „Kui mina ehk peaksin elama jääma, kas ehk siis peaksime endid lahutada lastma?“ küsis kawal noorik.

„Seda ei ole eiotja tarwis,“ wastas Quanz. Noorik sai peagi koguni terweks ja tänas oma nüüdist meest magusate musude- ja lõbusa lahufega. Peagi leidis Quanz, et naesemehe põli sandem ei ollagi kui poisimehe põli ja — jäigi tanu alla.

Kas Quanz oma nooriku, kinga ja tohtri kawalusest pärast midagi kuulis, ei tea jutukirjutaja ütelda.

Kaks noort meest.

(Uudisjutt.)

(Särq.)

Ilus armas diekku oli kätte tulnud. Sinnud laulsiwad, lilled lehtasiwad, ilu täitis ilmamaad. Kas ta inimeste südamed sellest kõigest osa saiwad? Ei küll mitte kõik! Ühed rõõmustasiwad looduse ilust, aga teised ei pannud siit ühtigi tähele. Wiimaste seas oli ka Siiri.

Tema uuris ja luuris ikka weel, kuida Saanile kõige mõjusamat hoopki anda.

Ühel päewal astus ta oma isa juurde, kui see parajasti koplis rõhtu parandas.

„Isa, ae!“ ütles ta.

„Mis waja?“ küsis isa Saak ja waatas töölt Siiri poole.

„Mina tahan sinuga mõne sõna rääkida,“ ütles poeg.

„Mida siis minuga rääkida tahtsid?“ küsis isa.

„Jälle natuke naesewõtmisest, isa,“ ütles poeg selle järele.

„Aga ära jälle mulle tule sellest sauna Dõnise tütrest Wiust juttu tegema,“ ütles isa waljul häälel. „Seda ma iganes wõtta sind ei luba.“

Siiri nägu löi korraga tuli-punajeks. Ta pööras filmad teisele poole, nagu ei julgeks ta isa otsja waadata ja ütles siis: „Ei ma sellest rääkida tahtnud.“

„Kellest sa siis rääkida tahtsid?“ küsis isa.

„Tahtsin sulle Kopli talu Wihtli tütrest Maieist rääkida,“ ütles Siiri.

„Ah sellest? See on juba parem kuulda,“ ütles Sambla talu peremees.

„Mina tahaksin Kopli Maie naeseks wõtta, isa,“ ütles nüüd poeg.

Isa nägu löi palju lahjemaks, ja ta ütles: „Ega mina selle wasta ei ole!“

„Aga sellel ajal on oma wiperus ees,“ nimetas nüüd poeg.

„Mis wiperus see siis õieti peaks olema?“ küsis isa.

„Tüdruk ei jalli ega taha mind õieti, see'p see wiga on,” wastas Jüri.

„Wõi nii,” ütles isa. „Aga keda ta siis tõesti tahab?”

„Metšawahi Mardi poega Jaani,” ütles Jüri filmi maha lüües.

„Oled aga sina ka mees!” ütles wana Jaak pilkawal häälel pojale. „Sina oled rikka peremehe poeg, Kopli Mai on rikka peremehe tütar, ja sina laised metšawahi Jaani, kes waeße saunitu poeg on, enesest ette jõuda, nii et tüdruk teda enam tahab.”

Jüri nägu lõi kibedaks. „Mis mina sinna wõin parata, kui asi nii on,” ütles ta.

„Ja mida siis mina nüüd pean siin tegema?” küsis isa.

„Sina tahad ju, et ma rikka naese pean wõtma,” ütles Jüri. „Mine siis nüüd Maie isa juurde ja küsi Mai minule naefeks!”

„Wõi nii, mina pean siis sinu eest kosja minema?” lüües wana Jaak wahele.

„Nõnda jah, see oli minu arwamine,” wastas poeg.

„Noh hää küll,” ütles isa. „Et see just rikas tüdruk on, siis tahan seda teha.”

„See on hää, isa,” ütles Jüri, lõpetas juttu ja läks ära. — — —

Metšawahi Jaan oli selle päewa õhtul, mil ülemine jutt Jaagu ja tema poja wahel oli olnud, metšas käimas. Et metša ots Kopli Mihkli wäljade ja wafikate kopli ligidale ulatas, jõudis Jaan otsegu kogemata korruga siia poole. Ta ei teadnud isegi, kui ta juba kopli aia ääres oli. Siin alles märkas ta, kuhu ta oli sattunud, jäi aia äärde seisma ja Kopli toa poole vaatama. Mitmesugused mõtted ärkasid temas elule. Dulle tuli meelde, kuida Mai alati tema wastu lahke ja sõbralik olnud. Ikka oli tema mõttes palaw joow liikunud Maie enesele saada, ent iganes ei julgenud juu südame joowi armastatud neile awaldada. Mõnigi kord oli sõna keelul olnud, aga rõhuw tundmus hoidis juu kinni. Ta oli Maie laulmas käies tihti näinud ja temaga kodu minnes koos käinud, ka siinamas kopli aias oli ta Maie mõni kord silmanud ja temaga rääkinudgi, aga ikka ei olnud armastuse awalduse sõna juust wälja tulnud. Kus wõis Mai nüüd olla? Kas ta oli kodus? Kas ta mõtles ka tema, see on Jaani, pääle, kes ju Kopli ei tohtinud minna? Nõnda mõtles Jaan.

Sel filmapilgul kahises lepit, ja teisel filmopilgul tuli Maie armas ilus nägu nähtawale. Rääkimata rõõm käis Jaani südamest läbi, et ta siin jälle kord Maiega kokku jai.

„Tere ka, Mai!” hüüdis ta.

„Tere, tere!” kostis Mai rõõmsalt. „Näe, tulin siia loome kodu ajama ja leian siin siin eest, see on ju wäga lõbus.”

„On küll,” wastas Jaan. „Saame wahel ometigi ka mõne sõna üks teisega kõneleda. Ja minul oleks õige palju sinuga kõneleda olema.”

„Di, see on ju hää,” ütles Mai jälle rõõmsalt wahele. „Ma kuulen alati rõõmuga juttu.”

Jaan oli nagu kogemata selle sõna wälja ütelnud. Aga nüüd ahwardas argtus jälle juu kinni panna. Siisgi wõttis ta nõuaks kord südame päält kashuda ära ütelda. Mai waatas ükshilmi tema otsa ja wotas, mis Jaan oli lubanud. Wiimaks tegi see juu lahti ja ütles: „Mai, mul oleks midagi südame pääl, kas pean ütleva?”

„Ütle aga pääle, ütke aga pääle!” hüüdis Mai ja lõi ise punafeks.

„Kui ma siin enesele tahaksin, kas tuleksid mulle?” küsis Jaan kartlikult.

„Tuleksin küll!” wastas Mai ja läks weel punasemaks.

„Tuleksid? Kas tõesti?” hüüdis Jaan täis kõige suuremat rõõmu. Seni kaua oli ta üle aia rõhu rääkinud. Nüüd kargas ta üle aia koplisse, ja juba teisel filmapilgul jurus ta Maie oma kaenlasse. „Oh ja kallis armas ilus Mai,” hõiskas ta. „Siis wõin ju loota, et meist paar saab? Siis oled sa ju minu nägus niibu neiu-kene, minu pruudikene? Eks ole tõji?”

„Kui sina seda tahad, Jaan, siis olen küll,” ütles Mai südamlisult.

„Mina ei tahaks nüüd!” hüüdis Jaan. „Heldene aeg, miks ma ei taha! Tahan küll, aga seni ajani ma ei julgenud ja kartsin, et sa minu waejust wasta ei wõta.”

„See kartus oli asjata,” ütles Mai lahkesti. Jaan waotas Maie uuesti kaenlasfe ning andis talle südamlisult suud.

Sellel filmapilgul kahises wõsabit armastaja paari ligidal. Jaan ja Mai waatasid ruttu sinna poole, aga efiti ei olnud midagi näha. Mai ütles: „Ei see kahin wist wuift wõi tulla, kui mõni wafikas on siin wõsabitus.”

Alga korraga ragises mõni samm emal aiardõht, mis wõsabitust läbi käis. Jaan lõi end ruttu aia äärde ja waatas. Ta nägi, et üks inime üle aia läks, ja Jaan ütles naljakalt: „See on imelik wafikas küll, kes wõsabitust kahistab ja nüüd üle aia hüppas: See oli ju Sambla Jüri. Nagu näha on ta meid mõlemaid luuranud. Noh, sellest küll tal kasu ei ole.”

„Jah, Sambla Jüri kiusab sind ja tahab sulle kurja teha, see on kindel,” ütles Mai. „Mina sulle nõuu tema eest end hoida.”

„Tühja ta,” ütles Jaan, „mis ja wõib mulle teha! Mina teda ei karda. Palju rohkem kardan jeda, mis minu isa teeb, Mai. Ei tema wist küll sind minule luba, waid soowib rikkamat wäimeest kui mina olen.”

„Salata ma küll ei wõi,” ütles Mai tõsiselt, „et isa rikast wäimeest soowib, ta on jeda minu kuuldes juba mitu korda ütelnud, et ta mind üksnes rikkamale mehele tahab anda.”

„Siis on meie asi küll õige kurblit,” ütles Jaan kurwalt.

„Noh, loodame Jumala pääle,” lühas Mai jälle rõõmsamalt juurde. „Keegi rikas ei ole mind weel kofida tahtnud, ja ehk pöörab asi ta paremale. — Aga nüüd on õhtu käes, ja mina pean wafikad kodu ajama. Mine, mu armas peidmees, kodu, aga teist teed mööda kui muudu. Mina kardan, et Jüri minu wasta midagi kurja nõuu peab.”

„Ma jeda karda ühti, armas Mai,” ütles Jaan, sellele nimi „peidmees” ütlemata magus kuulda oli. „Küll ma Jüri-ga korda saan. Jumalaga!”

Mõlemad armastajad lahkusiwad. — — —

Sambla Jüri oli tõesti Jaani ja Maie luuranud. See pani ta südame täis tulist wiha, kui nägi, et Jaan ja Mai juba endid salaja oliwad kihlanud ja nüüd üks teisele suudgi andsiwad. Seda ei jõudnud ta kannatada. Kui ta eemale oli läinud, siis kiristas ta tagasi waadates hambaid ja ütles rusikata näidates: „No noh, küll ma teil himu ära ajan üks teisele suud anda. Mai peab siiski minule saama!”

Jüri sammus nüüd mööda wõsa edasi, jeda teerada, mis siit kohalt metsawahi poole wiis. Natukese aja järel sai ta ühe lojafas ja narus riides tugewa poisiaga kokku, kes teda oli oodanud, nagu näha. See poisiks oli Mäekülla huligus ja päemawaras. Ehk ta küll waenelaps oli, ei pidanud ta kohta ega teinud hästi tööd, waid hulkus ümber ja tegi paha. Kus midagi kelmust korda oli jaata, jäl oli Mats esimene mees. Sellega oli Sambla Jüri nõuu kokku pidanud metsawahi Jaani armetumalt peksata. Selle eest oli Jüri Matsile lubanud 30 kopikat maksta, kui see aitab Jaani läbi wookida. Et niisugune häbemata tegu neid wõis wangitorni wiia, selle pääle nad ei mõtelnud. Täna pidi see sündima. Jüri ja Mats jäiwad Jaani ühes kohas teeraja ääres wõsas waritsemale, mõlemal kaitad käes.

„Kas oled walmis, Mats?” küsis Jüri. — „Olen küll!” oli wastus.

„Seisame siin, siit lähleb ta mööda,” ütles Jüri. „Siin on teeraja ääres paks wõsa. Selle paksu paju-pöõsa taga seisja sina, ega ta sind näe. Kui ta pöõsast mööda lähleb, siis karga ruttu ja tõmba ta selili, hoia ta enese all kinni, küll mina teda malgaga pargin. Ega ma teda tappa ei taha ega mõrtsukats selle läbi saada, aga keretäie tahan talle anda, et ta küllalt saab.”

Mats seadis end pöõsa taha wõsabitku, Jüri ta sinnaamasse. Nad luurasiwad. Jaan tuli ta pea. Ta sammud oliwad juba kuulda. Mõlemad waritsejad hoidsiwad endid walmis. Jaan jõudis ligi ja läks pöõsast mööda. Krapsti kargas Mats pöõsa tagast wälja, wõttis Jaani selja tagast kinni ja tõmbas Jaani tagur-

pidi. Aga selle juures juhtus ta jalg Jaani jala alla, nii et ta ise ka selili Jaani alla langes, kes ka selili tema pääle kukkus. Nagu wälk pööras end Jaan ümber ja haaras Matsi rinnust kinni ning hüüdis kätatama häälega: „Mis ja minuist tahksid, Mats? Ütle! Miks ja mind selili kistuid?“ Selle juures raputas ta Matsi nii kange wäega wasta maad, et Mats otse hingetuks jäi. Aga juba tundis Jaan waluhat hoopu seljas. Jüri oli wälja karanud ja peksis Jaanile malgaga mööda selga. Jaan jättis uimajeks raputatud Matsi maha, kargas nagu wälk üles, juba teisel silmapilgul walgatas malk Jüri käest Jaani kätte, ja enne kui Jüri arugi sai, oliwad talle hoobid tagasi. Jüri pani nii ruttu läbi wõsa puttama, kui aga jalad andsiwad. Ka Mats oli toibunud, kargas üles ja katsus, et pagema sai.

Jaan oli kurjuse käest pääsnud. Ta ei hakanud mõlemaid kallalettikujaid enam taga ajama, waid läks kodu poole. Aga ta hing wärises. Mäherdune kurjus oli see, mis tee ääres walwas ja jäärajal kombel kättemaksmist nõudis, et teedärjeks rõõmlits juba heitis! See oli ära arwamata! Kuda wõis inimene nii raskesti langetada! Need-oliwad Jaani mõtted, kuni ta kodu jõudis. — — —

Küla otjas isepaigal oli jaana-urfsik. See oli wana kole ja laguunud hagerik. Ratus oli katti, seinad ja ukjed lõhakil, aknad wiltu ja pimedad. Waewalt oli tunda, et siin üks inimene ajuda wõis.

Selles urfsikus elas üks wana-moor. See oli salalik ja kole inimese-loom. Annuust ajast elas ta jelles onnis ja oli eemalt koguni teijest maakohest mitme aasta eest siia tulnud. Küla-rahwas hüüdis teda „nõia-mooriks.“ Teda kardeti külas nagu tuld, sest et arwati teda fortjilane olewat. Wana-moor, nimega Kärt, oli ka terawa keelega. Kõik kartjiwad jeda keelt, sest kelle üle see külas jahwatama hakkas, selle külge hääd karwa ei jäänud. Wana-moor pidas ka kaardi-panija ametit, mis weel rohkem hirmu küla naestele ja neidudele tegi.

Kui see wana-moor karguga mööda küla tänawat lomberdas, siis jookjiwad kõik küla lapsed ära, ja kui ta mõne noore tüdrukku poole kargu otjaga näitas, siis wõdijes selle jüda nagu haawa-leht. Üksnes perenaesed julgesiwad temaga juttu ajada, ja mehed ei hoolinud taft juuremat ühtigi.

Ühel päewal istus wana-moor Kärt oma omni ukse ees ja jõendas end päewa paistel. Siis astus korraga Sambla Jüri tema juurde ja ütles: „Tere, wana Kärt.“

Wana-moor waatas üles, ja ta nägu tõmbas end pilkawalt kortju, ning juu läks hirmuakile. Kärijewal häälel ütles ta: „Tere tere! Ahä, Sambla rikka peremehe poeg tuleb wana Kärduse juurde! See peab ometi asi olema! Näägi aga ruttu ära, pojus, ega ja muudu ei tulnud.“

„Msi oli mul küll, miks ma tulin,“ ütles Jüri, „aga ega ta nii suur ole, kui eht arwad. Kuule, Kärt! Ütle, kas sul on himu kats kummend kopikut raha teenida?“

„Ahähä!“ naeris wana-moor, „Miks ei ole! Kats kummend kopikut on ka raha, kui teda on. utle aga ära, mis ja minult soowid!“

„Oh see on koguni wäike asi,“ ütles Jüri teijele poole waadates. „Eks ole tõji, täna on laupäew ja homme pühapäew?“

„Waata mul meesi,“ itjitas wana-moor, „ei tea enam päewade arwu. Muidugi on täna laupäew ja homme pühapäew. Aga ütle ometi kord asi ära!“

„Mine sina esmapäew eht teijipäew Kopli talusse,“ ütles Jüri.

„Mis ma sinna pean minema ja sääl tegema?“ küsis wana-moor.

„Sääl ütle Kopli peremehele perenaese ja Maie kuuldes, et metjawahi Jaanil on Tagametsja külas pruut, kellega ta tokku elab; kas mõistad?“ õpetas Jüri, ja ta silmad jäiwad inetu karwa.

„Ahähä, kas ei muud midagi?“ küsis wana-moor.

(Järgneb.)

Laulu ja mängu leht.

Kuufiri Gesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja Dr. A. A. Hermann.

Jumub kuus korra.

Siind aastas kättejaatamisega 1 rubla, pooles aastat 60 kop. — Jse ära tuua aastas 80 kop.; pooles aastas 50 kop.

Tellimisi mõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendamise ühingu. Toimetuse aadress tellimise, raha- ja kaudsele kirjadele: „Dr. A. A. Hermann Tartus“

Luis de Camoens.

Portugali maa on mõndagi suurt meest enesest wälja kasvatanud. Et neist eeslastele wähe küll on jutustatud, siis paneme täna wähemalt ühe siin lugejatele ette, see on Luis de Camoens (ütle: luuis de kamooniš), Portugali maa kõige suuremaks peetud luuletaja.

Luis de Camoens on sündinud aastal 1524 pärast Kris:use jündimist. Tema sünnikoht oli Portugali päälinn Lisjabon. Tema wanemad oliwad küll Portugali wana mõisniku-jugu, aga waejed inimesed, kellele igapäewane leib õige palju muret tegi. Luis de Camoens'i noorest põlwest on pundulituid sõnumid meie ajani ulatanud. Seda teame, et ta Coimbra linnas oli ülikoolis olnud ja juba jään hulga ilusaid luuletusi loonud.

Pärast pööras ta jälle Lisjabonisse tagasi. Siin õppis ta ühte kuninga kojanõuetit nimega Catharina de Utraide tundma ning hakkas teda kaugesti armastama. Nõueti oli rikkast ja juurest sugust, ja kuningas ei jallinud, et waene Luis de Camoens oma silmad nii kõrgele tõstis. Kuninga wali käst ajas Camoen'i Lisjabonist kaugemale ära. Selle läbi läts luuletaja elu hirmus raskets. Lähijamine oli waene. Waha jäetud oli ta kõikidest. Sõpru ega kaitsjaid ei olnud temal. Aga üksigi puudus ega waew ei jaksanud Camoen'i kallimeeliste ijeloomu murda. Tema süda jäi tublits ning auusaks. Kõige armjamatel luuletustes kaebas ta jelle üle, keda ta oli pidanud armjamaist lahtuma.

Wamaa-armastus ja waejus ajasiwad teda wiimaks teenistust otsima. Ta heitis priitahlikult wäeteenistusesse. Wägi saadeti Maroffo rööwliwigi wasta. Gibraltari merekitsuse juures tuli suur lahing merel. Luis de Camoens jõdis nagu lõwi. Üks püsifitool waenlaste laewalt wiis tema paremapoolse silma pääst wälja, ja ta jäigi ühe silmaga.

Õnne ja kuulust otsides mõttis ta nõuaks kaugemale maale minna. Seda ta ka tegi. Ta läts aastal 1553 Indiasse, kus Portugalil tol ajal juured asumaad oliwad. Teel oli suur maru, mis jõjalaewad merepõhja mattis. Üks ainute wäike laew pääsis hädast, ja Luis de Camoens temaga. Goa linna jõudis see laew hädaga. Siin heitis Camoens warsti asukuninga teenistusesse ja läts kohe asjalaste wasta jotta. Warsti pärast jeda wiis teda mere-teenkond Punasjale merel, kus ta Arabia mererööwlitega mõitles. Üle talwe elas ta tühjalt Sofowora jaarel.

Kui ta aastal 1556 jälle Goa linna jõudis, oli tal see julgus ühes pillkamisefirjas, mille päälkiri oli «Disparates na India» see on „hullused Indias“ Portu-

gali ajumaade korratumat walitjufst õige tublisti juggeda. See tegi, et afekuningas teda Makao linna ära saatis nuhtlufjeks. Ta ei tohtinud enam afekuninga ligidal olla. Muist Makao's, muist Malakka poolsaarel ja Moluff'i saartel elades kandis ta kolm aastat kõige juuremat wilelufst ja puudufst. Minute asi, mis teda trööbstiti, oli tema kirjatöö. Imelik on, et Portugali juurem ja ilufam kirjatöö just siin ühjal metsinimeste maal Luis de Camoens'i juleft fündis. See kirjatöö oli «Os Lusíades» (lusíadid), milles kuumawal fídamel ja lõkewal waimustufel portugali-alaste wägewaid tegufid kiideti.

Wiimaks, kui jälle uus afekuningas tuli, sai Camoens luba esiti Makao'sse tagasi tulla, ja temale anti ka wäike amet, mis teda häda waewalt üles pidas. Makao's lõpetas ta ta oma juure wägilaulu. Alles aastal 1561 jõudis ta jälle Goa linna tagasi — päraft seda, kui laew, millel ta sõitis, oli hukka läinud ja tema imelikult pääsnud. Goas pandi ta peagi koguni wangitorni, sest et temale süüts anti, ta olnud raha warastanud. Peaaegu pidi ta sellest süüft lehti mõistetama, kui korraga üks wõlapärija tuli ja, et Camoens muidugi teada maksta ei jõudnud, teda kaua weel wangitornis kinni pidas. Alles afekuningas ise päästis teda sellest wangistufest.

Aastal 1569, see on siis alles 16 aasta päraft, jõudis ta pita reisi järele jälle Europasse Disjaboni linna, waene ja wilets, kui keegi iganes olla wõib. Siisgi läks tal korda oma juure lugulaulule trükkija leida. Laul oli noorele kuningale Sebastianile pühendatud ja oli ka tõesti kuningale meele järele. Kuningas andis selle oma tänu täheks luuletajale aastas 25 taalrit (umbes niijama palju rubla) pensjoni. Muidugi ei wõi nii wähejest jummaft keegi aasta otja elada. Luis de Camoens elas selle päraft ka otje nagu kerjaja. Ka Portugali riigile tuliwad wäga rasked alan-dufe ja häbi ajad, ning see kurwastas ifamaa sõpra Camoens'i ka sügawasti. Ta suri ühes haigemajas Disjaboni linnas kõige juuremas waeufjes ja kurwastufes aastal 1579. Mõnda oli siis selle juure luuletaja elu algufest kuni lõpuni wõene ja wilets. Pärastefed põlweid on tema tööde juurufst ja ilu tundnud ja on temale auupärjad päha tunnistanud ning tema mälestufjeks auufambad ja mälestufekujud ehitanud. Olets Camoens'il terwel eluajal niigi palju olnud, kui üks ainuke mälestufe-kuju maffis, siis oletas tal ometi leibagi haumustada olnud.

Luis de Camoens on tõesti suur luuletaja olnud. Nii hästi tema salmitud, kui tema juur lugulaul on meifritööd. Tema tundelululetufjed on wäga mitmesugufjed Italia ja Hispania salmimõõtudes loodud ilufad mõtteawaldufjed. Nende seas on 300 jonekti, mis kõige ilufamate jefka ilmas tulewad arwata. Pääle selle on sadade kaupa muud ilufaid laulufid.

Lugulaulus «Os Lusíades» (lusíadid, see on Lusufe pojad — Lusuf arwa-takfe Lusítania maakonna esi-ifa olewat) suures luuletufes jutustab Camoens, kuida Vasco de Gama ümber Afrika maa lõuneotja purjetades Afiasse India maale jõudis ja saäl Portugali walitjufst põhjendas. Luuletufel on 10 oja. Selles kõneleb luuletaja ka muud Portugali ajalugu ja kuulutab oma ifamaalaste tegufid ette, mis neil sõdades India maal teha tarwis. Suur luuletus on tõelise waimustufe sünnitus, täis elu ja wõimu. Tema wäärtus ei ole aga mitte nii juur tema kunstilise kokku-panemise päraft kui just selle päraft, et ta üksikud ojad ära ütle mata ilufad on. Ifeäranis täis luulelist wäge on maailmamere muutmise ja hüilgamise kirjeldufjed. Camoens oskab sõnadega paremini maalida kui mõni maalmeister pinsliga, ja tema kirjatööd saab maailm lugema kuni ta seisab. — Millal mõnda tema luuletust ka Eesti keeles leidma saame, ei tea küll weel ütelda.

Raf's noort meest.

(Uudisjutt.)

(Järg.)

„Mõistan küll, sina võrukael,“ kädistas wana-moor. „Aga üttele mulle, Jüri, kas see ka tõesti tõsi on.“

„Muudugi on tõsi,“ káritas Jüri. „Mõttele minu páraft, mis tahad, üttele aga!“

„Hää küll, ma lähen ja ütlen,“ wastas wana-moor. „Aga üttele mulle ka, miks ma nii pean seda tegema ja kõnelema.“

„See ei ole sinu asi, waid on minu saladus,“ ütles Jüri. „Tee aga nõnda, nagu ma olen ütelnud, aga pea sõna! Jää terweks,“ Jüri láks oma teed, ja wana-moor jäi ümisedes omni ette istuma. — — —

Jüri láks metsja poolt küljest küla kodu poole, nagu see tema wiis oli.

Kodu teel, kui Jüri just mõtetes üle karjamaa pikkaniisi jammul koiwas, tuli ta tähele panemata ühe sauna ligi, mis karjamaal seisfis. Jüri tõstis korraga filmad üles ja pööras ákisti siis teisele poole minema. Oli nagu ei oleks ta selle sauna ligi minna tahtnud. Ta hakkas rutemini kodu poole jammuma. Aga korraga tuli üks ilus aga kahwatu tüdruk pöõsa tagast wälja ning seadis end Jüri ette. Tütarlapsel filmast paistis kõige suurem kurwastus wälja. Tema ilusad paled oliwad lahjaks láinud. Suu ümber oli kibe joon. Lahtus ja naeratus oli juba sellest kurwast näost ammugi kadunud. Et Jüri teda esiti ei märganud, siis astus ta Jüri tee päále ette ja waatas terawasti ta otja.

Jüri märkas nüüd alles teda ja ütles: „Ah sina oled siin, Tiiu! Mis tarwis?“

„Wõi nüüd küsid minult, mis tarwis!“ ütles tüdruk noomides, surru kombel kurw. „Jüri, Jüri! Ühetja kuu eest ei küsinud ja mitte, mis tarwis! Kas mäletad weel, mis ja siis minule ütlesid?“

Jüri oli ka kahwaks lõõnud. Ta ümises midagi enese ette, millest aru ei saanud. Tiiu sõnad ei olnud talle meele järele.

„Jah,“ ütles tütarlaps noomides edasi. „Ühetja kuu eest lubasid ja mind enesele naejets wõtta. Sa tulid jagedasti minu juurde. Sa maalisid mulle kõifngused ilusaid unenägušid ette. Sa petsid mind waest sauniku tütar. Páraft hakkasid ja ikka harwemini meile láima. Nüüd on juba kolm kuu möõda, kus ja enam oma nágu ei ole náidanud. Kus on sinu lubamised jäänud, Jüri?“

Jüri hoidis filmad maas. Wiimaks ütles ta: „Tiiu, mina tahtsin küll oma lubamist pidada, aga mu isa ei lastnud sellest kõneledagi, ja seda wiisi on see tulnud, et —“

„Wõi nii, Jüri!“ ütles Tiiu weel kurwemalt. „Siis ütlesid ja hoopis teist wiisi, kui ja meile tulid! Siis arwasid ja, et isa kõik teeb, mis sina tahad. Sa lubasid kõik teha, et mina õnnelikuks saan. Nüüd olen ma õnnetu! Minu usalduse palk ei ole muud kui murtud süda. Sina oled mind maha jättnud. Mina ei olnud sulle muud midagi kui mángutammiks. Kui ja minuga olid mánginud, siis láksid ja oma teed. Sa olid minušt ára tüdinenu. Minul ei olnud sulle midagi kaasa tuua. Selle páraft unustasid ja mind ára. Oleksin ma ritas tüdruk olnud, küll ja siis oleksid minuga teist wiisi ümber láinud. Siis oleksid ja teha mõistnud, et ju waenmad mind oleksiwad wõtta lubanud.“

„Aga mis ma pidin tegema?“ ütles Jüri. „Mina ei wõinud oma isa mõtet nuuta. Tema tahtmine oli kõwa ja wali.“

„Oh Jüri, Jüri!“ wigas waene tüdruk. „Miks tulid ja minu juurde? Miks ei jäänud ja minušt eemale, kui ma ütlesin, et ega sest midagi ei saa? Sa oled minu auu ára wõtnud. Sa oled mind hábisje láitanud. Ma uskusin sind, ja sina

tegid mind õnnetuks. Minu waesed wanemad on wiletjuse ja kurwastuse sisse liisatud, et nende ainus tütar, nende filmatera, Tiit, on langenud! Oh ma waene! Mis nüüd minust saab!"

"Ole nüüd wähe rahulijem!" ütles Jüri wähele. "Afi on kord nii."

"Kust ma rahu wõtan!" hüüdis tüdruk. "Sina oled mu rahu ära wõtnud. Oh Jüri, Jüri! Mis oled sa teinud?! Tule jälle minu juurde tagasi! Tule ütle mulle, et sa minu tahad olla, et sa mind maha ei jäta!" Tütarlappe filmad waatafiwad hellasti Jüri otsa.

Uga Jüri ütles: "Jää nüüd rahule, Tiit! Teine kord räägime sellest. Nüüd pean kodu minema. Sumalaga!"

"Teine kord!" nuttis Tiit. "Teine kord! Millal teine kord?" Ta heitis maha murule kummuli ja hakkas juure häälega nutma, et kiwid olefiwad halastama pidanud.

Kogemata juhtumine on tihti elus nii wäga imelik ning mõjub fääl, kus inimene ise seda ei arwagi. Jüri oli enese meelest wäga kawalasti kõit seadnud, et keegi ei pidanud sellest kuulda saama, mis tema Jaanile tegi. Kõigest üks ainus awitaja oli tal olnud, kui ta metšas Jaani kallale tikkus, ja kui ta wana moori juurde läks, ei olnud keegi tema kaafas olnud. Siisgi oli see juhtunud, et ka teised inimesed seda oliwad näinud. Kats külapoisfi oliwad see kord metšas olnud ja mõni kummekond samm uemalt läbi harwa wõju kõit näinud, mis metšas sündis ja et Jüri oli ühe hulkujaga Jaani peksta tahtnud. Nad oliwad Jaanile appi tulla tahtnud, aga enne kui nad läbi wõju ligi jõudfiwad, oli asi müüda. Kallalekipupjad jookfiwad ühele ja Jaan läks teisele see on kodu poole selt kohalt ära.

Uga kogemata juhtumine tahtis weel enam. Meedjamad kats poisfi läkfiwad just seljamal filmapilgul Kärdi wana-moori jauna kōrwalk müüda, kui Jüri oli wana-moorile ütelnud: "ütke Kopli peremehele perenaese ja Maie kuuldes, et metšawahi Jaanil on Tagameša külas pruut, kellega ta kokku elab." Selle läbi oliwad mõlemad poisfid kogemata ja wastu tahtmist kõit näinud ja kuulnud, mis Jüri Jaani wasta oli ette wõtnud. Nad läkfiwad warsti metšawahile ja rääkfiwad Jaanile enne kui Jüri aimasgi ära, et nad näinud, kuida Jüri hulkujaga tema kallale ütknud, ja kuulnud, kuida Jüri wana-moorile oli otse käju andnud Jaani auu ja hääd nime teotada. Uga Jaan ei pannud sellest efiotja midagi tähele, waid jättis asja nõndasama, ehk küll poisfid Jaanile nõuu andfiwad Jüri üle kohtus kaebata ja ise tunnistajad olla lubafiwad. — — —

Pühapäew tuli kätte. Film oli ilus, ja fewadene päite paistis heledasti. Pärast lõunat seadis Sambla talu peremees Jaak sammud Kopli pere poole minema. Ta jõudis peagi sinna. Kopli rahwas tegi suured filmad, kui Sambla peremees sinna tuli. Poisfid ja tüdrukud jōstistafiwad: "Küll see ikka midagi tähendab, et Sambla peremees meile on tulnud!" Kõit murdsfiwad päid, mis asi see küll wõiks olla. Tiinafi tüdruk ütles: "Uga ehk ta tuleb kosja!" Uga Maiefi tüdruk wastas: "Mis sa juttu a'ad! Meie peretütar Mai ei falli Sambla Jürid filma ots s. Ei see küll ole, wist on mõni teine kōrwaline asi."

Mai seisfis ise kōrwal, nagu kurblik ja tõsine. Ta ei teadnud küll midagi sellest, mis tulemas oli, aga ta jüda oli nii waste ja rahutu, et üsna lõhkeda tahtis. Ka see rõhus tema südant, et ta ei julgenud wanematele tunnistada, et ta juba sa-laja Jaani pruudiks oli saanud.

Kopli peremees kufus Sambla Jaagu taha kambriisse. "Küll see on tähtjas asi wist, mis Sambla peremeest on tänna meie poolde tulema faatnud?" ütles nüüd maja-isa, kuna ka perenaene oli ligi astunud.

"Ega ma nüüd küll asjata tulnud," ütles Jaak. "Kes teab, mis sest saab."

„Noh, eks ütlege aga südame päält ära, ega ta paha wõi olla,“ ütles Kopli Miktel.

„Eks ma ifke üttele küll,“ ütles Jaak, „on jäherdune õrn imelik asi, ei tea kuida teda waja ütelda. Waadake naabri-rahwas, Teil on tütar ja minul poeg. Teil on nodi natukeft, minul ka. Mis ma seft pikka juttu teen wõi jeda wiifi räägin, nagu kaks palama pudru ümber käib, ütlen parem otsekohe ära: Teie Marist ja minu Jürist wõiks wäga hästi paar saada. Nad sünniwad mõlemad küllalt kofku. Meil on ka minni tarwis. Wa teine pool ja mina oleme wanaks jaanud. Sumal jeda reab, kui kaua elame; koht jääb siis muidugi pojale pärida. Noh, naabri-rahwas, mis arwate jefst asjast?“

Kopli peremees jäi enne mõtlema, siis kostis ta wiimaks: „Noh, mis jefst arwata! Ei muud, kui asi on mõnus. Minu poolt ei ole selle wastu midagi ütlemist. Mis fina mõtled selleft asjast?“ küfis ta end oma naefe poole pöörates.

„Oh Sumaluke, mis ma wõin arwata,“ wastas perenaene. „Kui fina sellega rahul oled, ega minagi taha siis wasta rääkida. Uga ehk fa küsid Maie enefe käeft ka, mis ta arwab.“

Kopli peremees kutsus nüüd oma tütre kambrisje, kuna Sambla peremees kuue taskust pudeli punast marjawiina wälja tõmbas ja Kopli perenaefele patkus, kes ka tilgafeje wõttis ja siis pudeli mehele andis.“

Kopli Miktel pani pudeli suu äärde; wõttis klõnksu ja ütles siis tütrele Maiele: „Kas tead ka, Mai, mis wiin see on, mis me siin joome?“

„Kust mina jeda wõiu teada, ija!“ wastas Mai filni maha lüües.

„Noh siis ma ütlen sulle ära,“ nimetas ija. „See on minu kosjawiin: Sambla peremees tahab jind oma pojale Jürile noorikuts. Mina ja ema oleme jind muidugi hääl meel Jürile lubanud, jefst ega paremat peidmefst ei olegi ega wõi ka soowida. Muidugi on ka finul hääl meel, wõta ja rüüpa kosjawiina. Sina oled ju täna õnnelaps.“

Mai kahwatas walgeks nagu furnu ja taganes jammu tagasi, nagu ei oleks teda jalad kanda tahtnud. „Teie, ija ja ema, olete mind juba Jürile lubanud? Kas nii?“ ütles ta kogeldades.

„No muidugi,“ ütles ija. „Ega see teifiti wõinudgi olla.“

„Uga mina ei taha Jürid,“ ütles nüüd Mai waljusti wasta.

„Uga nüüd siin hakka nalja tegema, Mai,“ ütles ija.

„Uga ija, mina ei tee mitte nalja, see on päris tõfine asi.“ Noore neiu nagu tõmbas end kibedalt kofku, ja film oli nagu munakoor walgeks läinud.

„Ma tean küll,“ ütles Sambla peremees wahefe, „Teie tütar tahab ennemini metjawahi Jaani, aga noh, kui ta minu pojaga kofku on pandud, küll nad ilusasti läbi saawad.“

„No muidugi, muidugi,“ ütles Kopli peremees, „ega noored inimesed ije tea, mis teewad, nemad ei ole weel nii targad, meie wanemad teame jeda paremini. Jätame selle asja täna seisma, küll teine kord kosjad kofku saame.“ Seda ütles Kopli peremees selle kartuse pärast, et ehk Mai weel pahemaid sõnu Jüri üle ütleb ja jeda wiifi asja koguni ära rikub.

Sambla peremees tõusis üles ja jättis Sumalaga.

„Uge pange pahaks ühtigi,“ ütles Kopli peremees, kui Sambla Jaak ufte juurde astus. „Meie lastefst saab muidugi paar. See on minu meele pärast, ja küll Mai tänab ka wiimaks, kui asi korras.“

„Mina loodan jeda ka,“ ütles Sambla Jaak ning astus ufteft wälja.

Kopli peremees waatas tihti aega waljusti oma tütre otja, siis ütles ta kurjalt: „Mis temp see siis on, et juba külas räägitakse, nagu teeksid fina kosja ja armastufe kaupa metjawahi Jaaniga?“

Wiinli-kunstnik.

Wene kee'et J. A. W e l t m a n n.

Novembri kuu oli käes. Peterburis, ühes kehvas majaanikeses, mida raswa-küünla otsake walgustas, istus wäga kehwases riietes noor mees. Ta kahwatanud kena nägu oli musta, pika südi farnaste juuste raamiga ümber piiratud. Enne aegu kahwatanud nägu tunnistas suurt häda ja wiletsust.

Noore mehe ees laual oli wiin ja wibu. Waewasel noobilauul olivad mõned noovid. Noor mees istus jamba-kujuna ja waatas kurwastusega enese ette maha. Tuul liigutas paberisid, mis klaasi asemel ainas olivad. Sääli tungis wiimats külm tuulehoog tuppa ja kustutas ka wiimasegi küünlaotjateke ära. See äratas noort meest mõtetest. Ta õerus käega nägu, nagu tahaks ta enesest kurwad mõtted eemale ajada, tõusis toolilt üles ja hakkas taas edasi tagasi käima.

„Tšand Jumal!“ jostistafiwad tema huuled, „päästa mind wiletsusest!“

Noor mees pööras oma filmad selle kuu pääle, kes terve maailma oma werega patust lunastas. Sunnistegija kuu waatas kurwa armastuse- ja lahussega paluja pääle, ja tema huuled oleks nagu ütelda tahtnud: „ooda ja looda!“ —

Wiinli-kunstnik hakkas jälle taas edasi tagasi käima. Rahutu, rutuliste sammudega astus ta kapi ette ja hakkas jälle sorima. Riulid olivad aga tühjad. Sääli ei olnud ka leiwawatefegi leida. Tema kõht oli wäga tühi, nälja krambid tegiwad talle suurt walu. — Selle pääle lauges ta põlwili maha ja hakkas paluma: „Tšand mu Jumal, päästa mind! Ära laje mind mitte nälja surra! Sa andsid mulle waimuandeid, süütafjad püha tule minu südames — aga mis aitab see nüüd — wõta see kõik tagasi, ja anna mulle jelle eest leiba. Nüüd juren mina tõesti nälja . . . Mina tahan jüüa . . . Jumal, Sina oled kõige wägewam ja lõpnata armuline, — täida mu palwet — ma palun Sina! Wõta minult kunstniku anded, mina tahan muu tööline olla. Kõik tahan ma alla — aga päästa mind —“

Kui ta palwet lõpetas, läks korraga urtsiku uks lahti. Noor mees pööras ümber ja ehmatas. Wanadlane mustas riides naesterahwas seisis tema ees, nagu tules hiilgawa näoga. Naesterahwas tuli nooremehe ligemale ja pakkus talle tükki leiba. Noor mees wõttis ahnusei leiba wastu, aga ei hakanud sööma.

Ta waatas ehmatuse- ja nudishimuga tundmata naesterahwa pääle. See sirutas oma käe wälja ja tahtis wiinlit wibuga enesele wõtta. —

„Miks wõtab Sa selle?“ küsis wiinli-kunstnik ehmatusega. „See on minu kõige parem sõber. Wul ei ole mund kedagi. . . Üksipäini olen maailmas, ja minu ainus, ja armas sõber on see wiin . . .“

Naesterahwas pani wiinli tagasi ja sirutas käe leiba järele. Noor mees sai asjalooft aru. Tema palwe on kuulnud. Talle antakse leiba ja wõetakse wiin . . .

„Wõta. oota weel weidifene, laje mind weel kord tema pääl mängida. Luba mulle oma wiimast laulu laulda . . .“

Naesterahwas lubas pääd niikutades. —

Noor mees wõttis wiinli ja hakkas mängima. Aga — oh imet! Wiinli keeltest tuli ainult külm wärisew hääli. Kõik tema katse oli asjata. Jah, temas oli kunstnik tulli kustunud! Wäris käis tema kehast läbi: Kurblit ahastus tuli tema näole, krambid tõmbafiwad tema huuled wiltu.

„Ei taha,“ hüüdis tema leiba tükki naesterahwa jalgade ette wifates

See tõstis põrandalt leiba üles ja jäi waguft seisma: —

Kunstnik wõttis nüüd jälle wiinli, mängis, jah — oh imet! need olivad ju jälle tema endised imekenad hääled! Efti mängis ta kurwa lugufid, ftis südame

igatsusi, viimaks aga oli tema märg palve Sellele, kelle tahtmata inimese päästi üksigi karv ei lange

Maesterahwa pää langes rinnale, tema nuttis, temaga ühes näitajivad aga ka lumijed toasteinad nutma . . . Wiul waitnes, wibu lauges käest, ja kunstnik waatas põlgutusega leiwa pääle. — Maesterahwas kadus ära

Jällegi oli kunstnik üksi. Tema waatas ümber — oli see kõik sündinud lugu wõi muidu wiirastus? Tema mõtted läksiwad segaseks . . . ja teda piinas juure waluga kange nälg.

„Jah! see oli kõik ilmsi olnud! Waim oli ja kadus Kas on see siis enne surma sonimine!? . . . Kas tuleb siis surm tõesti nii ruttu Emakene, kus oled sina? Ilmu, ja anna hääd õpetust. Mina ei mõistnud elada. Õpeta siis siis mind ehk surema —“

Nagu unes luuletas tema :

„Ilmu, ilmu, kallid emakene,
Ilmu mulle filmapilgutksi,
Terwe elu elasin Sinu armastufeta,
Sa ohwerdasid kõik elu teistele.
Oh ilmu, waata mu rasket ahastust, nälg,
Jah tõest' sina üksi — sina üksi wõid
Seda mõista ja kaasa tunda!
Ma laulan sulle wiimast
Oma wiimast kurwa laulu!

Tema hääl waitis. Õnnetu wiulu-kunstnik nõrkas. Ta langes juure kifaga maha, tema keha ja kõht hakkas walust ja kimpidest end kortsu tõmbama. Nälg rõhus teda wägewa käega! Ta jäi wagušamaks

Korraga: Tmejelgus! —

Rõõmuga waatas surija oma onnikese murka. Suure walgusega tuli ammu surnud ema tema juurde . . . Ta wõttis poja käte pääle ja lendas temaga taewa poole, kõrgele, ja ikka kõrgemale.

Õnniku leiti waene wiulu kunstnik surnult . . . Ta suri oma kallist wiulit kui ainukest sõpra kaitjutades!

Geetlaste rahwalaulust.

„Laulu ja mängu lehes“ kirjutas — ije — kord lühedalt Geeti rahwa-hymuise (rahwa-laulu) üle ja soowis, et ka eestla'ed endale rahwalaulu muretseksiwad, nagu see teistel rahwastel on, nimelt: wenelastel keisrilaul „Zumal Keisrit kaitse Sa!“, soomlastel: „Di maamme Suomen hymynin-maa,“ sakslastel „Wacht Rheini jöel“ (Die Wacht am Rhein) jne. Et selle — ije — kirja üle midagi ei ole kirjutatud ega jeda küsimust päewakorrale toodud, siis leidku ta siin pisut seletust, Weil eestlastel ei ole küll üht üleüldist rahwalaulu olemas. Laulud, mis rahwas häämeelega laulab, on enamasti teiste rahwaste omad ja palju algupäralisi lauluid ei ole rahwalauluks sündsad. Nii on „Mu isamaa mu õnn ja rõõm“ Soome rahwalaul, „Sind surmani“ niišama Soome rahwa-wiis, „Minge üles mägedele“ sõnad Sakskatelest (Auf die Höhen laß uns steigen) tõlgitud; wiis on küll algupäraline. Nii ei ole ühtegi sündsat laulu, mis rahwalauluks mõiks jaada. Minul oli kord auu ühe kuulšama Geeti häälestajaga selle asja kohta kõneleda, ja see soowis kahte asja selles küsimuses: 1) Hääletagu kõik Geeti osawamad hääletajad wõisteldes (konkurreerides) uut rahwalaulu, ja mis kõige ilusam jaab, jäägu maksmaks. Niišama peawad siis ka luuletajad sõnadega tegema. 2) Wõetagu laul „Isamaa ilu hoieldes,“ mille sõnad „Kalewipojast“ ja

jeega r a h w a j ö n a d on, rahwalauluks. Wiis on täitja algupäraline ja kena (R. A. Hermann'i loodud). Ta on ka igale poole rahwa huuse tunginud. Häälestaja tähendas weel, et rahwalauluks mitte armastuse-, looduse-, hommitu- ega õhtu-laulud ei kõlba, waid isamaa-, priiuse- wõi rahwaelu-laulud. — See küsimus on tõe poolest wäga tähtjas, ja sellest on kahju, ja ta tähelepanemata on jäänud ja ei ajakirjanduses ega rahwa seas läbitõnemeist ega nõrupidamist ei ole sünnitanud. See on tunnis-märgiks häa asja edenemise wiisiduse üle. Selle pärast soowin, et Eesti rahwalaulu küsimus kord otsujale jõuaks. Kui ajakirjandus sellest häält teeb, siis mõjub see ka rahwa jekka. Lõpetan lootusega, et see sünnib.

J. Endla.

Dühite muusika ajalugu.

(Järg.)

Christoph Willibald Ritter von Gluck oli Saksa maal see mees, kes Italia muusika wõimuse murdis ja jelles mõttes elas, et Saksa muusik, mis tema jelle ajemele pani, sügawam ja tuumakam on; jelle läbi walmistas ta Mozartile teed. Wõib küll olla, et Saksa muusik, mis Gluck põhjendas, mõnest poolest sügawam ja tuumakam on, aga see on ka tõsi, et ilu heli ja kenadus Italia muusikal juurem oli ja on, ja et see oma jagu Gluck'i kohta sünnib, ei wõi keegi jalata. Gluck oli küll suur muusikamees, aga nii suurt ilu tema muusikal ei olnud kui Italia meistrite omal. Kunsti juurest aga ei otji meie mitte nii wäga tuumakust ja sügawust, kui ilu ja kenadust; kes tuumakust ja sügawust, see on tõde, otjub, see mingi teaduse juurede ja uurigu jeda. Säält leiab ta tõde ja sügawust. Gluck sündis 2. juulil 1714 Weidenwang'is Oberfalz'is, käis koolis Kommtau's ja läks pärast Praga ja aastal 1748 Wiener linna, kus ta kapellmeister oli. Siin oli see, kus ta muusikat hakkas muutma. Põhjus oli see: Muusik sündigu sõnadega paremini ühte; kus sõnad haledad jää olgu muusik hale, kus sõnad rõõmsad jää olgu ka muusik rõõmus ju. See mõte aga ei olnud sugugi uus, waid oli jeejama, mis Palestrina ja teised juured Italia meistrid oliwad ütelnud. Oma põhjusel komponeeris nüüd Gluck mittu lauledukt (ooperit) nii «Orpheus ja Euridice» 1762 esimest kord mängitud, «Alceste» 1767 e. k. mängitud. Gluck arwas, et tema oma mõtteid midu ei wõi tõeks teha, kui tal mitte tublid teatrit ja ja tubliid mängijaid ei oleks. Meid lootis ta Pariisis saada ja läks siis ka Pariisi linna, kus ta „Iphigenia Tauris'es“ Racine põhjusemõttel Bailly tehtud sõnadega mängida lastis 1777. Prantslased heitsiwad tema poole, ja Italia meister Pircini, kes jää elas, jäi alla. See tuli midugi sellest, et Gluckil juuremad muusikalised anded oliwad ja mitte sellest, nagu oleks Italia muusik ise sandem olnud.

(Järg tuleb.)

Seda ja teist.

Prantsuse komponist Saint-Saëns oli waheljal 1890 aasta algusel koguni — kadunud. Keegi ei teadnud, kus ta oli. Ta oli Pariisist ära läinud ja nagu tina tuhka langenud. Märzi kuul olla teatus tulnud, et Saint-Saëns kaugel Atlandi mere Madeira wõi Teneriffa saarele käima ja enese terwist parandama läinud. Aga et tema heliloojaline nimi ka jää kaugel saarestikul igal pool tuntud on, siis on ta enesele wõõra nime wõtnud, et rahulisti wõib terwist parandada.

Udelina Patti warandus olla nüüd umbes 10 miljoni rubla wäärt suur. Tema hääl olla ikka weel ilus. Amerika maal saab ta ikka weel umbes 7500 rubla iga kontserdi eest, mil ta laulab.

Laulu ja mängu leht.

Kuufiri Gesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja Dr. S. A. Hermann.

Jumub kuus torra.

Sind aastas kättesaamistega 1 rubla, pooles aastat 60 kop. — Sje ära tuua aastas 80 kop.; pooles aastas 50 kop.

Tellimisi wõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja wastu. Toimetuse aadress tellimise, raha ja muudele kirjadele: „Dr. S. A. Hermann, Tartus.“

Don Pedro Calderon de la Barca.

Smelik on suurte meeste efulugusid uurida ja tähele panna. Just kuuletajad ja laulumehed, kelle üle pärast nende surma terve sugurahwas aasta-ladade ja -tuhandetegi jootkul ühte on, kannatajwad oma elu ajal ränka wiletust ja waejust. Seda näeme nimelt Portugali suurest kuuletajast Luis de Camoens'ist ja oma jagu ka Dante Alighierist, Italia kuulsamast kirjanikust. Seda armsam on lugeda, et mitte kõigi kuuletajate käsi nii sandisti ei ole käinud. Hispania kõige suurem kuuletaja Calderon de la Barca on üks neist õnnelikudest olnud, kelle käsi kannis hästi käsi. Muudugi ei wõi salata, et sellel ka oma jagu põhjust oli. Calderon oli kõrgest ja rikkast sugust. Paneme tema elu siin lühedalt ette.

Don Pedro Calderon de la Barca, Hispania maa suurem kuuletaja ja tähtjas kirjamees, on sündinud Madridi linnas aastal 1600 näärilkuu 17. päewal uue kalendri järele. Tema oli, nagu üteldud, rikkast wäga wanaast mõisniku-sugust. Üheksandas eluaastas läks ta ühte jesuitide kooli, ja kui ta oli selle läbi teinud, siis läks ta Salamanca ülikooli, kus jumalateadust, mõtteteadust ja õigusetundmist õppis. Seda koguni noores põlwes märgati, et tal suur näitemängude ja tundeulude loomise anne oli. Aastal 1625 teenis ta soldatina Lombardei ja pärast Hollandi maal. Aastal 1635 suri suur Hispania kuuletaja ja näitemängude juhataja Lopez de Vega. Selle mõju ja auu sai nüüd Calderon enesele. Kuningas Philipp IV., kes Madridi linna ligi Buen Retiro's Hispania esimese kuningliku näitemängu maja ehitas ja näitemängu kulud kandis, pani Calderoni otse ameti poolest kuuletajaks ning andis talle kindla palga, mis mitte wäike polnud. Nüüd kirjutas Calderon, et lust näha, ja tema suur anne awalbas end hiilgawalt.

Aastal 1651 ostus Calderon ühte wagade wendade feltsi. Pärast sai koguni kuninga kaplaniks (pihtijaks) ja preestrisk püha Peetruse feltsis. Ta suri wäga suure auu sees ja rikkuses 25. mail 1681. See oli lühedalt Hispania suurema kuuletaja elukäik.

Waatame Calderoni tööde pääle, siis leiame, et ta wäga palju on kirjutanud ja trükkida lastanud. Tema sünnitas lugemata hulga kiiduluuletusi, laulusid ja tundejalmsid, millest 122 tükki weel praegu järel on, siis weel 73 waimulikku näitlust. Soomu poolest oliwad tema kirjatööd Hispania selle-aegse moodi järele, aga tuma poolest wäga kõrgel ja kunstimõõdulisel järjel. Otse kui kuningas walitseb ta keele, kirjawiisi, wõimu, hoo, luulewäe, nalja üle. Sganess ei tule temal sõnast ega waimust puudus, et lust lugeda. Sellegi pärast ei wõi salata, et tal ka oma jagu wigasid on: Sääranis on see suu-

rets puuduseks, et ta igal pool jumalafõnaga ja liig-wagadusega wälja tuleb, kus seda ilmalikkudes asjades mitte tarwis ei oleks; ka on tema näitemängud liig palju täis usklikka mõttemõistatusi ja uurimisi, ning ta pärasestel näitemängud on pea aina jutlused ja waimulikkud kirjatükid, mis enam taewas kui maa pääl wiibiwad. Inimese eluwiis on tema näidates usk, truudus, auu, armastus, sõprus jne. Need omadused astuwad ise otse kujudes lugeja ette, ja Calderon ei näita neid mitte, kuda neid elus peaks il-muma. Calderon peab auu kõrgemaks kui häid kombeid ja südame-häädust, mis muu-dugi ei wõi dige olla. Keel on wäga ilus ja wõimukas Calderoni kirjatöödes, aga mõnikord loob ta liiga palju keerulisi sõnu, mis kirjatöö wäärtsust ei üienda. Neude ja mõne muu puuduse pärast ei wõi Calderoni alamaks arvata kui teiste rahwaste suuri kirjanikkusid, waid ta on üks kõige suurematest kirjameestest maailmas. Ei ole wõima-lik siin lühikeses Calderoni eluloos kudagi moodi tema kirjatööde tuuma lugejatele ette panna. Eht tuleb edespidi ford aeg, mil mõndagi Calderoni tööd ka Eesti keeles trüki antakse.

Kaks noort meest.

(Uudisjutt.)

(Särg.)

„Mina ei jalga mitte,“ kostis Mai ikka weel kahwatu nagu lubjatud sein, „et ma Jaani hääl meelel tahan saada ja et ma temale olengi end juba ära lubanud.“

„Soo, wõi nii!“ käratas isa. „Ma usun, et meil sinu wanematel ka enne sõna ütelda on, kui sina end säärastele kirikurotile jälle wistad.“

„Waene on ta küll, see on tõsi,“ ütles Mai, „aga kas siis raha ja wara üffi maailmas õnne annab? Mina tahan teda enesele, armastan teda —“

„See'p see uue aja joru on!“ nurises isa. „Armastus, armastus! Kas ar-mastus kellegi kõhtu täis on teinud? Küll te siis hakkate üks teist armastama, kui ford koos elate!“

„Jsa, see on küll hirmus wali, mis sina ütled,“ kostis tütar. „Sa oled mulle rääkinud, et sinul ja emal kumbalgi midagi ei ole olnud, kui paari heitsite, ja nüüd olete ometi jõuakad kohapidajad.“

„Jah, see oli koguni teine asi,“ ütles isa pahajelt. „Meil oli jelle pärast ka nii raske elu, et terwel eluajal murest wälja ei saanud. Kas meie sinule niisama rasket elu peame soowima? Seda mina ei taha.“

„Mga mina olen ju teie tütar,“ ütles Mai wapralt oma eest seistes, „kui ka Jaan ritas ei ole, wõtte teda oma lapsetks wasta, toetage meid, et jõuame oma jalal seista, Teil on ju seks jõudu, armsjad wanemad!“

See sõna mõjus küll. Jsa ei teadnud, mis ta esiti pidi üttelema. Mga see tegi teda weel mihasemaks. Ta lõi rusikaga mööda lauda, mis lambris seisis, ja käratas siis: „Kriwase päralt! Sina tahad ikka targem olla, kui mina! Kas arwad enesjel õigust olemat minu waranduse üle midagi ütelda, sina nurjatu tüdruk!“

„Jätame nüüd järele sest rääkimast,“ ütles ema wahela. „Sa tead, Mikkel, tohter ütles ju, et Mai ei pea mihasest saama ega äritatud olema, sest et tal süda wigane on.“

See oli dige. Matiel oli tõesti südame-haigus. Tohter oli ütelnud, et sellest wiga midagi ei ole, kui Mai ei mihasta ega ärituses ega meelepahanduses ei ole, aga kui ta mihasest saab eht äritatud wõi pahane on, wõib sellest kõige suurem kahju sündida, wõib ta ka surma saada. Mai oli sellest pahandusest nii roidunud ja haige, et ta woodisje waarus ja nagu furnu sinna kummuli jäi. — — —

Sambla peremees läks Kopliki jälle kodu tagasi. Warsti tuli poeg Jüri tema juurde ja küsis täis põnewust ja uudishimu: „Noh, isa, mis sa Kopliki kuulsid?“

„Mis ma kuulsin!“ ütles isa. „Just hää asi ega sõnum see pole. Tüdruk ei ei falli sind ju sugugi ega taha sind enesele meheks.“

„Aga mis wanemad ütlesiwad?“ küsis Jüri põnewuses.

„Noh, mis nad ütlesiwad!“ ütles isa endisel wiisil. „Eks nemad ole ikka küll sellega rahul. Nemad waatawad, et peidmehel oma jagu nodi taskus on.“

„Aga kas siis Mai mind sugugi wasta ei wõta?“ küsis Jüri.

„Ei wõta, kiriwase päralt,“ wastas isa jälle pahajelt. „See'p see haaf on. Jäi tüdruk ju koguni haigeks, kui kosjast räägiti.“

„Mis oli wiimane otsus?“ küsis Jüri wälkuwal filmal ja punane.

„Ei muud ühti,“ wastas isa, „kui Kopli peremees tahab oma tütre nii kaugele wiia, et ta sind wasta wõtab.“

Jüri lõi filmad maha. Tal oli nagu häbi, et Maie wanemad alles wägisi pidiwad Maie nii kaugele wiima teda wastu wõtta. Ka tuli talle waene nuttew sauna Tiiru meelde, keda ta kord oli lubanud naefeks wõtta ja kelle auu ta oli riisunud. Veel ei teadnud ta, mis sellest kõik pidi saama.

Isa rääkis pahajelt edasi: „Sinul on enesel ju suur süüd: Miks sa ei jobitanud Maiega paremini sõprust? Miks sa lastsid teise oma ette jõuda? Kõige wiimaks: miks ei lähe sa ise kosja? Siin a pead ju naese wõtma, mitte mina wana inimene. See'p see on!“

See oli Jürile kõik jant kuulda. Ta wäänas ja käänas end isa sõnade ajal, nagu rabakswad nooled ta pihta. Wiimaks ütles ta: „Hää küll, isa, ma lähen ise homme Kopliki kosja.“

„Mine, mine, näh,“ ütles isa, see on ka õige.“ —

Teisel päewal juba enne lõunat oli Jüri teel Kopli talusse. Mitmed mõtted käiswad mehel pääst läbi. Südame-tunnistus hakkas teda raskesti waewama. Ta pidi ju iseenele wastu tunnistama, et see mitte õige polnud, mis ta teha tahtis. Ta ei teadnud isegi, miks ta Jaani nõnda mihtas, kes talle õieti midagi kurja teinud ei olnud. Ka ütles talle seesthää: „Wõta see neuu enesele naefeks, kelle auu sa oled rikkunud! Temale oled sa keda ka lubanud. Jää truuks oma lubadusele, küll wanemad ka wiimaks järele annawad. Kui Tiiru ka waene tüdruk on, siis saab ta sulle keda parem ning armastawam abikaas olema.“

Aga siis mõtles ta jälle, ja kibedus tuli ta üle: „Saan on aga mulle häbi teinud: kõik kiidawad Jaani häält ja ilusat laulu, kui ta koolimajas ja kirikus laulab, mind ei kiida keegi ega pane tähele; päälegi tahab Jaan külla kõige rikkama neuu ära nälbata, ja neuu ise tahab ka teda, waest kiriku-rõtti; wiimaks on ta mind ka raskesti häbistanud ja talwel mind kõikide nähes lume-hange sisse wisanud, ja kõik arwawad Jaani tugewamaks ja mehitemaks kui mind.“ Nõnda mõeldes läks Jüri käsi rusikasjse, ja ta ütles süda täis iseenele: „Seda ma talle ei jäta! Ta peab mind korda tunda jaama!“ Kiiremini sammus ta Kopli talu poole, film täis wiha ja nagu kahwa. Nõnda astus ta Kopli tuppa ja teretas natuke warijewa häälega.

Kopli peremees ja perenaene wõtsiwad Jüri wäga sõbralikult wasta, palusiwad kambri ja pakkusiwad istet. Teadsiwad ju küll, miks rikas noor mees oli tulnud. Efiti oli küll ega waitus.

„Noh, kuida käsi käib?“ küsis wiimaks Kopli peremees, et juttu teha.

„Kuida ta käib,“ ütles Jüri wiivitades; „tuln waatama, kas Mai weel ikka haige on?“

„Ei ole Mai küll weel fängist wälja tulnud,“ ütles Kopli perenaene.

„Kahju küll,“ ütles Jüri wahela. „Ega see ometi minu päralt ole fündinud.“

„Ei ole wiga,“ ütles peremees, „küll Mai saab jälle terveks. See haigus on juba mõnikord enne ka temal olnud; wist südame häda, nagu tohter ka ütles.“

„Teie wõite ifegi arwata, miks ma tulin,“ ütles Jüri, „aga et nüüd Mai haige on, siis peame küll asja edasi lükkama.“

„Oh, asi on-gi juba diendatud,“ ütles Koplil peremees. „Küll Mai kosjad wasta wõtab. Meie paremat wäimeest soowida ei wõigi.“

„Muidugi, muidugi,“ ütles ka perenaene waele. „Tütarlapsed häbenewad alati fäärastes asjas. Küll asi hästi forda läheb, ärge kartte midagi.“

„Ega teie wõigi palju teifiti teha,“ ütles nüüd Jüri wälkuwal silmal waele. „Olen kuulnud, et metsawahi Jaan ka teie tütart Maie saada tahab; aga kuda wõite fäärastele inimesele oma tütart anda: Jaan on waene nagu kunagi wabadiku rott, pääle jelle weel joodik ja kelm —“

Sõna jäi Jüri suhu kinni, seft kõrwalisest kambrist kostis korraga korisew ja raste hingetõmbamine. Aga et see peagi wait jäi, muud midagi kuulda ei olnud ja ka peremees ja perenaene mitte tahakambri ei läinud, siis jahwatas Jüri oma walejuttu edasi: „Ja jah, Jaan on wiimasel ajal joomise küüsi sattunud ja teeb kelmusi ka. Ega muud ei wõi ka temast arwata. Sellest mehest palju asja ei ole.“

„See on ime,“ ütles perenaene waele, „et ma seft midagi ei ole kuulnud. Minule on alati üteldud, et Jaan karste ja kaine poisj olla.“

„Wõib olla, et ta on enne olnud,“ waletas Jüri edasi, „aga nüüd on ta esimene joodik, wõrukael ja kelm. Ta ei joo aga siin ligemal kõrtides, waid uidab sõfisti kaugeal maal ümber.“

Nõnda lobises Jüri weel mõndagi ja tegi siis minekut.

Maie wanemad läfjwad mõlemad nüüd tahakambri waatama, mis haige Mai teeb. Siin leidfjwad nad, et Maie silmad walgets oliwad lõõnud ja ta wõõral pilgul nagu furnu nende otsa waatas. Aga warsti tuli endine waade jälle ta silmadesse tagasi, ja ta waatas elawalt wanemate otsa. Siis ütles ta: „Mis see üleannetu Jüri rääkis? Tema ütles, et metsawahi Jaan peab joodik ja kelm olema. Seda ta waletab. See ei ole tõfi. Urge uskuge teda, isa ja ema! Jaan on tubli ja kaine mees. Mina tean seda.“

„Ara nüüd nii kindlasti midagi tõenda, mis ja ometi täiesti ei wõi teada,“ ütles isa. „Ega sina ole wõinud iga samm ualwata, mis Jaan on astunud.“

„Aga ma tean, et Jaan seda ei ole teinud, mis Jüri ütles,“ hüüdis Mai äritatud wiifil. „Ma tean, et Jüri waletab ja teotab. Ta tahab Jaanile hukatust faata.“

„Ole üsna rahul!“ waigistas nüüd ema tütart, kes ifka rahutumaks läks. „Sulle wõib ehk sellest ärituseft paha fündida. Sää jelle päraft wagusi. Aeg annab selgust.“

Sia ja ema läfjwad wälja talitama. Mai jäi täis rahutust ja fjdame-walu fängi. Ta ei jõudnud seda kannatada, et tema armfama üle paha mõteldi. —

Jüri sammus waeajal kodu poole. Teel tuli talle päewawaras Mats wasta. Jüril käis tohe tige möte pääft läbi. „Kes pada palawaiks tahab ajada, peab ühte puhfju puid alla panema, ja kes wastast maha ruidjuda tahab, ei pea järele jätmä,“ ümifes ta ife enefes ja hüüdis siis: „Mats ae, tule siia!“

Mats tuli ruttu ligemale ja jäi ootama, mis Jüri ütles.

„Waata, Mats, meie nõuu metsawahi Jaanile naha pääle anda ei läinud forda, jelle päraft on waja uut nõuu otsida. Esiotfja tee seda, mis ma sulle ütlen, siis faad minu käest mitu kümwend kopikut raha.“

„Mis siis pean tegema?“ küfjis Mats wodatez.

„Mine Koplile,“ õpetas Jüri, „pane tähele, et peremees ja perenaene juhtuwad kambri olema, siis astu fisse ja üttele nõnda: Metsawahi Jaan olla mõifast liha ja

pärast õlut ja wiina keldrist warastanud, selle pärast pandakse ta torni kinni. Aga ära ütle, et mina jeda sulle ütlesin. Tee oma asi hästi."

Mats waatas kawalalt Jüri otja ja ütles siis: „Teau, teau ja lähen.“ —

Ta läks oma teed otsetohe Kopli talu poole. Peagi oli ta jälle ning astus tupp. Suhtusgi just nõnda, et peremees ja perenaene kahetsegi kambriks olivad. Mats astus kohe sisse, tegi õige armsa ja tõsise näo ning ütles: „Mõtlege ometi, mis mina mõisjas kuulsin: metsawahi Jaan on mõisast liha, õlut ja wiina keldrist warastanud ja teda pandakse selle pärast puuri —“

„Mra waleta, sina häbemata poisj!“ hüüdis korraga Mai tagakambri st juure häälega karjatades, sest ta oli kõik kuulnud. „Sina teotad ja laimad ja ei tea üegi, mis ja teed.“ Selle järele jäi kõik wagušaks.

Poisil enesel tuli selle järele ka hirm pääle ja tegi, et minema sai.

Kopli Mihkel ja tema naene istuivad mõne filmapilgu ja waatajuwad üks teie otja. Wiimaks ütles Mihkel: „Äsi näib ikka tõsi olewat, et Jaan kelm on.“

„Ei mina jeda jõna ustuda,“ ütles perenaene. „Mina olen Jaanist alati arwanud, et ta tubli korrapäraline töökas inimene on. Ka on Mats ise niisugune Jumala päewa waras ja hulguš, ehk ajab tühja juttu.“

„Aga meie peame ettewaatlikud olema,“ ütles peremees. „Ega meie wõi ometi eneste ainust last mehele anda, kellel ei wara ega kes auus inimenegi ei ole.“

Sellega oli asi efiti mööda. Aga Mai jäi nende rahutute sõnade läbi, mis ta oli kuulnud, ikka enam haigeks ja oli nagu woiš fängis maas. Kui isa ja ema tema fängi ette astušuwad, siis ehmatajuwad nad otje ära, kui oma tütre nägu nägiwad, mis lühikese ajaga nii ära lõpnud ja surmutawalikseks oli muutnud. Noor neitši oli enne juba õige haiglane olnud. Nüüd kuulis ta üht paša jõna teise järele selle noore mehe üle, keda ta hing armatšes. See tegi teda, nagu näha, koguni otja. Pool hingetu oli ta fängis maas.

Seda wiisi tuli teine päew fätte, aga Maie terwis ei saanud mitte paremaks, waid ta jäi ühte puštu weel raskemini haigeks. Peremees ja perenaene istuivad kambriks, ränk mure nägudel oma tütre pärast. Nad pidašuwad nõuu, mis teha, et Maie terwis jälle tagasi tuleks.

Dues kuuldi korraga hüüdmist: „Nõiamoor Kärt, nõiamoor Kärt!“ Wanamoor Kärt kargutas tõesti Koplile. Enne kui arwati, astus wanamoor kambriksse peremehe ja perenaese juurde. „Dere tere,“ kädistas ta oma kärišewa häälega.

„Ole natuke wagušam,“ ütles perenaene, „meie Mai on raskesti haige.“

„Noh, noh,“ jahwatas wanamoor edasi, ega ta ometi nii haige ole, et ta enam sõnagi ei wõi kannatada. Tulin waatama, kuida teie ja teie tütre käsi käib ja teile ka uut küla juttu kuulutama.“

„Mis küla jutt see on?“ küšis perenaene.

„Äh, äh, äh, oodate aga natuke, küll ma räägin,“ lobišes wanamoor. „Need on säärašed naljakad ja imelišed asjad. Teie ju ikka metsawahi Jaani tunnete. Tema tahta ju teie tütar. Aga kas te ei ole kuulnud, et temal ju üks pruut wõi armukene Tagametsa külas on, ja sellega — äh äh äh — ei ole kõik enam hästi, nad elawad juba üks teisega —“

Wanamoor jäi korraga ehmatades wait ja waatas kõrwa, sest korraga ilmus tagakambri st walge kahwatanud inimese kaju nagu waim ja waišis kiirgawal filmal wanamoori otja. See oli Mai, kes haigewoodist, walge lina ümber, oli wälja karanud, et oma peidmehe üle teotamist keelata. Warišewal, wõõral häälel hüüdis ta: „Sina laimad ja waletad, wanamoor. Häbi sulle! Še oled wana inimene ja seišad haua äärel, aga koormad oma südant laimamiše ja teotamiše patuga! Sina nurjatu inimene, kuida ja julged jeda teha!? Jaan on ilma süüta — — aah —“

Rõnda karjatas korraga Mai ja langes nagu furnult põrandale maha. Sja ja ema kargasivad Maie juurde ja tõstisid ta üles. „Mai, Mai!“ hüüdis ema suure kartuses ja hirmus. „Mai, mis sul wiga on? Armas tütar, tõuse üles!“ Aga Mai ei ärganud mitte üles, ei toibunud mitte. Wanemad kandsivad eluta keha tahakambriisse fangi. Sääl katsusiwad nad hulga aega tütart elule äratada, aga kõik asjata. Maie film oli murtud, nagu kahwatanud, weidi sinine, keha karge ning läks aegamööda külmaks. Ikka suurem ehmatas ja hirm tuli wanematele.

Ema wiskas end wiimats ühe tooli päale kummuli ja hakkas kangesti nutma: „Mai on furnud! Minu ainus armas kallie laps on furnu! Oh kuida see on tulnud?“

Sja astus kurwal aga wihasel näol wanamoor Kärdi ette ja ütles kurjalt: „Waata, mis ja nüüd oled teinud! Oma tühja lora- ja lobajutuga oled ja meie lapsele jurma toonud! Tee, et ja minu majast minema saad ja mu filma ette ei tule!“

Täis ehmatust ja häbi ei lausunud wanamoor musta ega walget enam, waid komberdas waguvalt uksest wälja. Ta näost oli näha, et tal enesel hirmus kahetus hinges oli, sest jeda, mis nüüd oli fündinud, ei arwanud ega aimanud wanamoor mitte sugugi ette.

Sja ja ema tegiwad weel ikka katseid Maie üles äratada. Nad hõikasiwad, raputasiwad teda, kassiwad ta keelt weegri, ei awitanud ega mõjunud see kõik midagi. „Surnud! Surnud mu armas kallie ainus laps!“ hüüdis ema täis meeleäraweitmist.

„Ei teda ärata keegi enam üles!“

Ehmatades kuulsiwad jeda majalised, oja wõttes ja kahjatesedes kuulis jeda terme küla ja kõik tutwad ligi kaudu juba jelsamal päewal. Sagedasti oli Mai terwet ümberkaudist rahwast ja kihelkondagi oma ilusa lauluhäälega rõõmustanud, kas kiriku kooril ehk mõnel ilmalikul pidul. Nüüd oli ta furnud. Witmesugused jutud ning arwamised oliwad kuulda noore armja neuu äkilise jurma üle. Suur lein ja kurwastus oli Kopli peremehe ja perenaese üle tulnud, kes oma last wäga oliwad armastanud ja nüüd teda kaotasiwad.

Nuttes ja leinates paudi Mai teisel päewal puufarki. Kartes, et ehk furnu-keha soojal ajal, nagu see kord oli, wäga haisma läheb, oli matus juba kolmanda päewa õhtu pääle määratud. Matuseleiji tuli palju.

Kurwalt löiwad kiriku kellad. Waguji liikus matuse rong furnuaiale haua äärde. Haud oli liiwasesse kohta kaewatud; et kaewajatele paas wastu oli tulnud, siis ei jõudnud nad hauda fudawamaks teha, kui umbes neli jalga. Sinna sisse lasti kirst. Opetaja ise oli Maie matma tulnud ning pidas haul ilusa kõne, milles ta neitsi woorustest rääkis ja nimetas ka jedagi, kuida selle neuu armas hää! Sumalale auuks ja inimestele rõõmuks laulus kõlanud. Keegi ei jõudnud pisaraid pidada. Djawõtmine oli suur.

(Järg tuleb.)

Sõnumid mujalt muusikast ja muust.

Berlinis Krolli teatris mängib üks Italia jeltskond Italia laulelduji, kõige rohkem Verdi omajid. Need näiwad jatslastele õige hästi meeldimat.

Ulvary, suur näitemängija ja laulja, on Münchenis rääkijata palju kildetud.

Arrigo Boito, maailmatuulus Italia luuletaja ja helisünnitaja, on uue lauleluse nimega „Nero“ loonud ja tahetasse jeda Mailandi Scala teatris pea mängida. Boito luuletab iga lauleluse sõnad ise ja loob siis wiisid juurde, nagu jeda Sassa luuletaja ja helisünnitaja Richard Wagner-igi tegi.

Suur laulupidu on tänawu 1890 juunikuul Austra päälinnas Wienis. Juba nüüd on 12,000 lauljat üles antud. Nii suurt laulupidu ei ole Austra ega Sassa maal weel enne olnud.

Franco Faccio, Italia suur helisünnitaja ja kapellmeister, kes oma ijamaal Richard Wagneri operisid püüdis armsaks ja kuuldavaks teha, olla Mailandis nõrgameelselt jäänud. Pariisi ajaleht „Meneštre!“ teatab, et Wagneri muusik Faccio nii kaugele viinud, sest et mees liig ükspoolset jeda edendanud.

Pariisis pidada senise juure laulelduse „Opéra français“ kõrval veel teine uus ooper elule tõusma, kellel nõuu olla pärast Richard Wagneri laulelduse mängida. Nagu teada, ei ole see tänini korda läinud, sest et prantslased Saksa isamaameest Wagneri ei sallii ega tema muusikat kuulda ei taha.

Rossini elumaja külge, kus suur meister oma wiimised eluaastad elas ja ka suri, on Pariisis üks mälestuse-tahvel pandud.

Mitmed Mozarti käsikirjad on Manchesteris Inglise maal ühes wana paberi kimbus kogemata üles leitud. Mõni neist olla veel trükkimata.

Eugen d'Albert olla oma kontserdi-reisil Ameerikas terwise poolest sandisest korda sattunud ja tahta mõni aeg Europas puhata.

Hugo Wolf on ühe noore Saksa komponisti nimi, kelle laulud palju kiitust leiavad.

Louis Spohr, kuulus wiulimängija 19. aastajaja esimesel poolel, oli ühe laulelduse „Pietro von Albano“ komponeerinud. See lauleldus oli seni ajani kadunud; nüüd on ta leitud ja Münchenis 1. (13.) apr. mängitud. Tema sõjaks on Pietro d'Albano, kes 1250 Albano linnas sündis, suur õpetlane oli, wiimaks nõiaks peeti ja ära hukati.

Signora Prevosti, noor Italia neitsi, olla nii suur laululind, et teda Patti, Lucca ja Johströmi kõrwa tulla lugeda. Berlinis Krolli teatris pauna ta oma ilusa häälega töiti inestama.

Camille Saint-Saëns, kuulus Prantsuse komponist, on nüüd mai-kuul Valencias Hispania maal. Sääll otšib ta oma pödurale terwisele rahu ja parandust. Ta olla hiljuti katsi ilusat mängutükki komponeerinud.

Erneste Reyer, Belgia komponist, leiab palju kiitust oma töödega Brüsselis.

Amsterdamis põles hiljuti teater ära. Nüüd on üks jelts kofku heitnud, kes 900,000 kuldnat kofku pannud ja sellega uue näitehoone üles ehitab.

Berlinis on üks uus näitlejate jelts asutatud, kes üksnes Saksa luuletajate tehtud näitemängusid mängida tahab, sest teiste rahwaste omad olla jagedasti sandid ja raskeid mõista. Seltji asutajad on Karl Bleibtreu, Max Kreker ja Georg Zimmermann, tuntud kirjanikud ja näitemängude walajad.

Ra Berlinis olla nõuu wana kõrwa uut ooperit elule kutsuda.

Edouard Ballo, Prantsuse komponist, leiab oma lauleldustega palju kiitust.

Adelina Patti tahetud Berlini Krolli juurde laulma kutsuda, aga suur laululind nõudnud nii kõrget hinda, et faksilased jeda maksta ei ole tihkanud.

Mja kaduwusest.

(Sonett.)

Rui waatsin aega, mis on mööda läinud,
Siis tundsin kahetsust sest igal ajal
Sain aru, et see aeg on kajuta läin'd kajal,
Et tühjas hirmus, lootuses ma käinud.

Ma ihaldasin üksnes häda sadu,
Mis kätte sain, see tõi null' walu kandmist;
Rui tundsin õnne soojemat suuandmist,
Ra juba wiimne lootus leidis kadu.

Kõik iluhooned, mis ma tegin luules,
Kui katusel ma harja seadsin päraft,
Neid wara unes purud nägin tuules.

Jah luulel oli mõni pettus huules,
Kõik tühi õht, mis tuli kuldsest jaraft,
Oh häda sell', kes usub, loodab luules!

Luis de Camoens'i järel K. A. H.

Kauniteje kiituseks.

(Sonett.)

Küll armas näha, peenest kombest lahke
Du kaunikene, kui ta ütleb: tere!
Ta iga suu teeb wait ja tõmbab mere,
Ja ühest silmastgi ei pilk, mis kahke.

Ta läbi läheb imestawast ilmaft,
Du riides alanduses, mis ta meeles;
Siis on, kui tuleks taewalikus keeles
Üts imefuju, paradiis näib ilmaft.

Mii armsalt näeb teda iga pilk;
Et magus tundmus tungib filma, hinge
Küll igal', kes ei tunduud enne teda.

Ta armsalt huulelt pehme õhu tiff
Du tunda, mis on armas, ent ta winge,
Eest hingel' õhtkada ja igatjeda.

Dante Alighieri järel K. A. H.

Lilled ja elu.

Lase lilled enesele jutustada,
Mis võib ühel päewal sulle ojata saada.
Hommikul armjal kojutawal ajal
Kasuma nad lõwwad ilusamal rajal.
Päewal õitiwad täiel kauniduse wool
Uhtufe ja toredufe lõbu hool.

Uga õöl, kui kole külmuš kätte jõudnud,
Löpeb wärwimäng, mis muuga wõidu jõudnud,
Willelt purpur, kuld ja lumewalgus nähti,
Suimese elul' külmaft märgiks tehti:
Et kõik närtifib, häwineb, teeb külma tung,
Häll ning haud on iga ainutene pung.

Rõnda leidfivad ka inimesed saatust,
Päraštene aeg ei tunne nende waatust.
Põlnud palju pidu nende elu laewal,
Põlnud palju mõnu nende elu waewal.
Just kui ühe päewa on nad ilmaš kair'd,
Aastafajad on kui tunnib mööda läin'd.

(Colderoni näitemängust „Kindel prints“ 2. järk, wiimne etteaste K. A. H.)

Ta uuris maailma ajalugu ja tegi selle järele näitemängud. Neis näitemängudes on endiste kuningate ja tähtsate meeste ja naeste elu nõnda ette maalitud, nagu ta jadade ja tuhandete aastate eest on tõesti olnud. Kes Shakespeare näitemängusid mängul vaatab, see ei näe mitte üksnes paljast mängu, mis naljaks ja lõbuts on tehtud, vaid ta näeb täitsa ennemuistest elu, ta näeb, kuida kuningad ja muud tähtsad inimesed muiste on elanud ja olnud. Endine aeg tuleb vaataja silma ette, nagu oleks ta praegune.

Siin peafiline diguše pärast kõike hulka Shakespeare töösid lühedalt nime-tama; aga see ei ole võimalik jest jels kuluts paiks raamat ära. Tema kirjatööd on igashe haritud suuremashe keelde ümber pandud. Eesti keelde pole aga kahjuks meie teada rohkem pandud kui üks ainus näitemäng „Kangekaelhe taltsutus,“ ja kaks juttu „Benedigu linna kaupmees“ ja „Alpollonius Tiruše ja Sidoni kuuningas;“ need kaks juttu ei ole aga mitte Shakespeare jututs teinud, vaid nad on tema näitemängude järele jututs ümber muudetud. Shakespeare loi nad näitemängudeks, nagu tema tööd pea kõik näitemängud on. Teiši wäiksemad luuletusi, millest muist ka lauluwiiride alla on pandud, on ta ka oma oša kirjutanud, kui ka mitte nii palju kui näitlusi.

Juba aasta 1598 ümber arwab üks tema aegne kirjamees Francis Meres (ütle: whrensiis mirs) Shakespeare maailma kõige juuremate luuletajate hulka. Tema luuletused tungiwiwad alama ja ülema rahwa jekka, ja igaiiks pidas neist lugu. Tuntud ja juur Ingliše kuninganna Elišabet on temast palju lugu pidanud, ehk Shakespeare küll kuninglikku kotta ei jaanud. Ka muidu on ta alandliikuis meheks jäänud.

Kui ta juure hulga kõige ilusamaid ja õpetlikumaid näitemängusid oli kirjutanud ja ka end juba wana-poolhe tundis olewat, läks ta oma sünnilinna Stratfordi tagasi. Onnaks oli tema wäimata kirjatöö ometi nii palju wilja kandnud, et ta wõis wanas eas mureta elada. Stratfordis püüdis ta näitemängu kõrgemale järjele tõsta; aga tal oli siin juures see südame-walu, et liig wagad inimesed ja pääwor-tajad teda ketseriks ja tembutajaks arwasiwad ning näitemängu juureks patuis pida-siwad; mõned ajasiwad asja koguni nii kaugele, et ka ülemalt poolt weel temale ja näitemängu asjale üleüldise takistusi tehti. See kurwastas juure luuletaja südant wäga.

- Shakespeare, Ingliše maa ja jellega ühes terve maailma kõige juurem näitemängude luuletaja, juri juft oma süündimise päewal 23. aprillil aastal 1616 Stratfordis. Sääal on tema keha kiriku-tabeli hauas weel praegu näha. Ilus juur tore mälestuselammas on talle haua ligi üles pandud. Terve Ingliše maa peab oma poja hauda otsegu pühaks kohaks ja tuhanded haritlased muudest rahwastest niisamati. — Ehk saab edespidi Eesti keelde weel rohkem tema töösid.

Kaks noort meest.

(Uudisjutt.)

(Särg).

Nagu murtud pilliroog seisib metsawahi Jaan hauast mõni samm eemal. Bihar langes pišara järel palgelt: See oli ju tema südame-arm, keda siin mulda pandi. Suures leinamises oli ta eemal matuserongi järel käinud, jest ta arwas, et Mate wanemad tema üle pahased on. Nüüd oli tema rõõm, tema lootus, tema õitsew õnn, armas neitsi ja pruut hauda langenud. Haledalt kostis surmalaul. Süda tahtis tal walust lõhkeda. Ilus helendaw leheküu päike, laulwad linnud, lehtawad puud, õitswad lilled ei trööstinud teda. Üksnes õpetaja sõnad tulewasest elust ja jälleägemisest leidsiwad wastukaja tema leinawas südames.

Õpetaja oli oma kõne lõpetanud. Wiimane laul helises haledasti: „Nüüd jätkem teda magama ja mingem koju rahuga.“ Surnumatjad ajasivad haua ruttu kinni. Puust ristitkene pandi haua pääle. Siis hakkasivad matuselised furnuaialt ära minema. Kopli peremees ja perenaene lugesivad weel korra Issa-meie, heitsivad weel kord piisafilmal pilgu armsa tütre hauale ja läksivad siis kirkuaialt ära. Peagi olivad wiimsed inimesed furnuaialt lahkunud.

Widewik oli kätte tulnud. Üksi Jaan, kes end seni oli eemal hoidnud, astus nüüd, kus ta üksi furnuaial oli, oma kalli pruudi haua äärde. Siin langes ta kummuli ning hakkas ärdasti nutma. Ta nuttis nii kuda iganes mees nutta mõib, kellest kõige kallim hing on ära wõetud. Džana jooksiwad piisarad filmadest. Üks ainus mõte täitis tema südant: Mai on surnud! See mõte tähendas ju, et ka temal enam ilmas õnne lootat ei olnud. Kõik ilusamad õnne uuenäod olivad Maiega ühes hauda läinud. Jaan oli lootnud, et kord jõuab enesele koha muretseada. Selle tarwis tahtis ta tööd teha ja hoolitsas olla. Juba oli hooltsa töö läbi mõnigi rubla tal tagawaraks korjatud. Seda wiisi tahtis ta edasi korjata ja koguda, kuni üks kord nii palju saaks, et wäike talukohta mõiks osta ja ühte osa ostuhinnast jässe maksta. Siis tahtis ta Koplile awalikult kosja minna ja lootis, et Maie wanemad teda wiimati ometi wäimeheks wastu wõtawad. Kui nad oma last südames kaudsiwad, siis ei oleks wõinud nad laua selle wastu panna, sest nad soovisivad ju ka, et nende ainus laps õnnelikuks saab. Siis tahtis Jaan Maie nägusaks nooritüks kodu kohale wiia parajats perenaeseks, armsaks abikaasaks. See oli Jaani tulewiku õnne uuenägu. Nüüd oli halastamata surm kõigele sellele otja teinud. Mai puhkas hauas, mille pääl praegu Jaan filmili oli. Süda leinamist ja walu täis ei jõudnud ta armsama haualt lahkuda.

Wäike oli ammu looja läinud, ja õõ pimedik oli kätte tulnud, aga ifka oli Jaan weel filmili haulal. Lehetuu õõ ei läinud wäga pimedaks, kui ka taewas wähe pilwes oli. Tähed wilkusiwad pilwede wahelt läbi. Üks õõpik hakkas kirkuaia ligidal metsas ilusasti laulma. Tommingad haudadel õõksiwad ja laotasiwad magusat lehtu wälja. Jaan ei märganud kõike seda. Tema süda oli liiga sügawat kurwastust täis.

Silmili haulal olles kuulis Jaan korraga nagu wäikest kobinat mõi koputamist. Ta ei pannud esiti seft midagi tähele, waid armas, et keegi hobusega kirkuaia ligidalt möõda minewal teel sõidab. Siis jäi koputamine jälle wait. See oli Jaanile wähe inelik, et koputamine nii äkisti wait jäi; see ei wõinud ju hobuse kapijade müdin olla, seft siis oleks pidanud see ühte wiisi edasi keskima. Ka ei olnud wauri mürinat kuulda, mis ju sõidust ka oleks pidanud kuuldama. Jaani kõrw läks nagu kogemata maa külge, ja jälle kostis koputamine, just kui oleks see maa alt tulnud. Jaan waotas kõrwa weel kõwemini maa külge ja kuulis nüüd weel selgemini maa seest lõõksid, nagu oleks keegi koputanud. Siin ja sääl kuulis Jaan ka ühte ümiserwat häält ka otsegu maa seest wälja tulewat. „Mis see on?“ küsis Jaan ifenehes. „Tont ei wõi see olla, seft tontifid ei ole olemas, ja neid ma ei karda. Aga mis koputamine ja ümiserw hääll see peaks olema?“ Jaan kuulas jälle, ja uuesti oli lõõksid ja wahel ümisermist kuulda — küll taja, siisgi õige selgesti. Seda wiisi kostis koputus ja ümin weel mitu korda, et Jaan enam ei wõinud kahelda, et siin midagi oli, mis ifeäratsiiks arwata.

Äkisti täis mõte Jaani pääst läbi ja pani tal ehmatades ihukarwad püsti seisma ja südame wärisema, see mõte oli: „Kas oli Mai ehk minestuses, ehk warjusurmas, nii siis elawalt maha maetud?“ Jaan oli mõnestigi raamatust lugenud, kuda inimesi on enneaegu ja elawalt hauda pandud ehk furnuks arwatud. Ta pani uuesti kõrwa maa külge, ja jälle kostis koputamine ja ümin maa seest. Nüüd ei arwanud Jaan enam kaksipidi. Tal oli kindel mõte käes: „Mai on elawalt maha maetud. Mis nüüd teha?“ Ta löi filmad furnuaia wahil maja poole. Majakese aknast oli tulepaistust näha; nõnda oli siis furnuaia wahil alles ülewal. Nagu wälk kargas Jaan maast üles ja jooksis otse surma hirmuga furnuaia wahil maja poole. Kui midagi pidi tehtama, siis pidi

See ruttu, wäga ruttu sündima, muidu wõib elawalt maetud inimene unnutkjesse surra, mistläbi tõsine surm tuleb. Saani ajas hirm ja lootus taga seda ruttu õiendama, et armast neid päästa.

Raskesti koputas Saan rusikaga furnuaia wahi maja ukse pihta. Waht ja ta naene, kes just magama tahtsiwad minna, ehmatasiwad. „Kes jääb on?“ küsis waht. „Mina olen siin, metsawahi Saan, tunned ju mind; tee aga üks lahti.“ Waht awas ukse, ja kui Saan toas oli, küsis waht imeks pannes: „Tõhoh, mis siis Saan weel müüb õõsel hilja meile tuleb?“

„Kopli Mai, kes täna õhta hauda pandi, on elawalt maha maetud, anna filmapilt labidad, kaewame ta wälja,“ ütles Saan wärisewal häälel. „Muna mulle labidas, mõta ije teine, anna naesele kolmas, lähme filmapilt, muidu ehk lämmastab Mai ära.“

Suruuaia waht kuulas Saani sõna. Ruttu andis ta labidad, ja kõik kolm ruttasiwad hualle. „Aga kas see on ka tõsi?“ küsis suruuaia waht Saanilt, „ja ehk ekhid?“ Ta ei jõudnud seda mõtet ära mõista, kuda see wõimalik on, et keegi elawalt maha maetaks; ka ei olnud seda tema eluajal ialgi jündinud, ehk ta küll seda oli kuulnud räägitawat. „Pane kõrw maa külge, siis kuuled,“ kästis Saan. Waht tegi seda ja kuulis tõesti tajaft koputamist. Ruttu hakkasiwad kõik kolm inimest mulda haualt pil-duma. Saan wiskas otsegu meeleärakeitmise jõunga mulda wälja. „Kaewame, kaewame ruttu!“ kiirustas ta, „muidu ehk on kõik hilja!“ Iffa sügawamaks läks haud, ja waewalt poole tunni pärast oli puufätk mullast wäljas. Haud ei olnud wäga sügaw, selle pärast läks kaewamine ruttu. Müüd kostis koputamine selgesti. Peagi kanguta-siwad kolm kaewajat puusjärgi hauast wälja. Saan kruwis kaane kiiresti päält ära. Mai suruurietes tuli wanhtawale ja küsis kõhe nõrgal häälel: „Kus ma olen? Miks mind nii kitsasse ruumi on kinni pandud?“ Et Maie mitte wäga ehmatada, wasta-s Saan ettewaatlikult: „Ära karda ühtigi, Mai, waata, mina olen ju siin juures, mina siin Saan.“ — „Aga mis on minuga sündinud? Mis walged riided need minu ümber on?“ — Müüd arwas Saan õige aja tulnud olevat Maiele tõtt rääkida ja ütles ettewaatlikult ja waitjel wiisil: „Ära ehmata, Mai, ja olid minestanud, teised arwa-siwad, et sa surnud oled, ja paniwad sulle siis need riided selga.“ — „Oh ja Jumal,“ hüüdis Mai, „ma arwasingi, et ma puusjärgis olen, sest ruum oli nii kitsas, koputa-sin waewaga, keegi ei teinud lahti, siis mõtlestin juba, et haugas olen, suur hirm tuli pääle, hüüdsin, aga ifka ei tehtud lahti, hing juba kippus kinni jääma, siis alles kuulsin kobinat, ja pärast läks kate lahti. — Aga miks ma wäljas olen õõ ajal? Miks ei ole ma kambri wanemate juures? Kus ma õieti olen?“ Mai tõusis wähe istuile, waa-tas wähe ümber ning hüüdis siis raskesti ehmatades: „Õsland Jumal! ma olen ju furnuaial! Nistid ümberringi! Haud ka kaewatud! Päälegi õõ ajal! Guu!“ Mai langes puusjärki tagasi ja minestas uuesti ära.

Saan oli selle üle suures kartuses ja hirmus. Haaust oli ta oma kalli pruudi wälja kaewanud, ja müüd ahwardas ehmatuse surm tõesti kallitse ära wõtta. Sellegi pärast ei jätinud ta lootust, et Mai elule ärkab. „Kanname Maie ühes kirstu alu-mise poolega minu wanemate juurde,“ ütles ta. Kirikuaia waht ja Saan paniwad kaita kirstu päitfe alt läbi, wahi naene wõttis jalutsist kinni, ja nad kandsiwad mines-tusesse langenud Maie läbi metsa metsawahile. Maa ei olnud kauge, waewalt paar wersta.

Saani isa ja ema oliwad juba igatsufega Saani oodanud. Nad ei saanud aru, miks poeg nii hilja õõsel wälja oli jäänud, kuna ta muidu alati aeglasti oli koju tulnud. Nad ootasiwad poega wäljas ukfel, sest lehetuu ism oli ilus. „Miks Teie siis kannate?“ küsis ema ja wastas. „Oh ja helde Jumal, see on ju surmukeha; nii palju kui õõwalgel aru saan, on see ju Kopli Maie surmukeha, selle matufele ja pääle lõunat kodust ära läkfid. Mis aru sul pääs on, et sa selle oled siia toonud?“ —

„Tasa, tasa, ema,“ waigistas Jaan, „Mai ei olnud mitte surnud, waid oli pitas minestuses wõi warjujumas. Nad ei olnud furnuteha tohtri läbi järele katsuda lastnud, ja oliwad selle pärast waese Maie koguni elawalt hauda pannud. Üsna kogemata sain mina jest aru ja kaewasime furnuaia wahiga kirstu wälja. Nüüd on Mai ehmatusest uuesti minestusesse langenud. Jumal andku, et ta mitte furnuks ei ehmatanud ja et ta jälle üles ärkab ja terwets saab. Kanname ta kambrisje pehmesse fangi!“

Nad kandsiwad Maie kambrisje fangi ja paniwad ta tasa woodisje. Siin õerus Jaani ema Maie keha pehme willase riidega ja niifutas märja puhta käterätikuga, mis külma wee sisse oli kastetud, nägu, kaela ja rinda ja õerus jälle tasa hiljutefi. Ei läinudgi kauat aega mööda, siis lõi Mai silmad lahti.

Rääkimata rõõm täitis Jaani ja ta teiste südant, et ehmatus firkuual Maie mitte ei olnud furnuks teinud. Kõik seisiwad ja waatafiwad rõõmuft hiilgawal silmal Maie woodi ümber. Jaani palest lätkis otje taewalik õnn. „Hauast olen armsama enesjele tagasi toonud; hauast Maie kalli elu päästnud!“ õistas ta süda, ilma et juust sõna oleks tulnud, jest liig elawa olemise läbi kartis armsale uut kahju.

„Kus ma nüüd olen?“ küsis Mai nõrgal häälel ja waatas ümber. — „Oled meil, metjawahil, armas Mai,“ ütles Jaan, „meie talitame sind hästi, ära karda ühtegi.“

„Mga kuda ma siia sain?“ küsis Mai jälle; „miks ei ole ma kodus wanemate juures? Ah jah, nüüd tuleb ju meelde: Oli nagu paha unenägu, aga on küll tõsi, mind on furnuks arwatud ja maha maetud, ja siia, Jaan, oled mu hauast jälle wälja toonud. Nüüd jaan aru jah, oh Isand Jumal taewas, mis kõik ilmas wõib sündida!“ — „Armas kallis Mai,“ ütles nüüd Jaan, „ole õige wagane nüüd, eht teeb rääkimine ja mõtlemine jälle sulle paha. Saa üsna terwets, küll siis wõime kõneleda sellest inest, mis on sündinud.“ — „Ei ole wiga,“ wastas Mai tajaselt, „ma tunnen enesjes juba paremasti.“ — „Toibu, mu armas kallis südane-pruut,“ hüüdis Jaan.

(Järg tuleb.)

Sühifene muusika ajalugu.

(Järg.)

Friedrich Reichardt, kelle laulud weel praegu tuntud ja lauldud on, oli Glucki järelkäija ijeäransis laulude loomises. Temaga ühes loiwad lauleldufi Georg Benda, Anton Schweitzer ja kõige rohkem juba nimetatud Adam Hiller, 18. aastajaja armsam mees. Meile astus Austraia Carl Ditters von Dittersdorf (1739—1799) weel juurde, kes ijeäransis naljakaid lauleldufi loi. Kiriku-koorilaulude loomises tõusfiwad aastajaja lõpul ijeäransis kolm helimeistrit, need oliwad ülemaal ka juba nimetatud Johann Adolph Hasse, Johann Gottlieb Manna ja Carl Heinrich Graun; wiimne neist oli kõige suurem ja tähtsam ja on ära teeninud, et teda kõige juuremate laulufünnitajate sekka tuleks arwata, tema on õigufe pärast ajaarwu järele wanem kui teised kats, jest sündinud on ta aastal 1701 Saffenis ja surnud a. 1759 Berliinis, nõnda siis elas ta aastajaja esimesel poolel; ta oli Preisi kuninga Friedrich Suure, s. o. wana Britsu, kajakapellmeister Berliinis.

Oli nüüd mujal Saffa maal mõndagi tähtjat meistrit olnud ja Bach ja Händel heliwõimu wanemal näol kõrgemale tipule tõstinud, siis tõusfiwad 18. aastajaja teisel poolel Austria maa päälinnas Wienis üksteise järele kolm kõige suuremat järatähte muusika taewas üles, kes iluhelide sünnitamise uuemasje aega ja kõige kõrgemasje korda tõstfiwad ja kellest mööda ka praegufe aja meistrid weel ei ole miina jõudnud; wähemalt ei ole nad nende kolme sära ja hiilgust ei alandada ega eneste töõfid nii suurde lugupidamisesje upitada jaksanud. Need kolm suurt järatähte oliwad Haydn, Mozart ja Beethoven.

Joseph Haydn oli alamas Austerias Rohrau külas aastal 1732 sündinud. Vanemad olivad waejed talu-inimesed. Kuus aastat wana läks ta juba lähema linna kooli. Natuke suuremaks saanud rändas ta Wieni linna, kus ta Stephani kiriku koorilauljaks wõeti, sest et tal ilus hääl oli. Siia jäi ta 16. eluaastani ja õppis kudas aga iganes wõis hoollega muusikat ja mänguriistu tundma. Waesus ei lubanud tundisid wõtta; raamatud ja suuremate muusikameeste ajutine kuulmine olivad ainsad õpetused. Wiimaks läks talle korda Italia meistri Porpora õpetust wähe maitsta. Noormees läks helikunstis peagi oma õpetajast mööda. Siis pidi ta jälle waejust, nälga ja jelle pärast ka haigusi kannatama. Paremini käis ta kätt, kui ta 1759 oma hoole läbi grahw Morzini'i kapellmeistriks sai ja weel paremini, kui ta aasta pärast würl Esterhazy kapellmeistri koha sai. Siin jünuitas ta hulga suuremata ilusaid lauleldusi, sinfoniaid, sonatiseid ja mängutiikiseid. Sellesse ametisse jäi ta ka würlsti surmani aastal 1790. Siis käis ta Inglise maal Londonis, kus ta oma kõik tähtsamad tööd mänguriistadele jünuitas. Pärast tuli ta Wieni tagasi, elas jälle oma majakehes kuni surmani 1809. Tema kõige kuulsamad laulutööd on oratorium „Doomine“ ja laulukogu „Lasta-ajad,“ mida weel nüüd terwes maailmas lauldaske ja millel närtsimata ilu on. (Särg tuleb.)

Uinus wara.

(Sonett.)

Kui kõigist maha jäetud ma
Ja eusegi meelest põlastatud,
Kui taewas enam ei n'ust hooli ka,
Kui jaatust wannun, walust alandatud :

Siis soowin, et ma rikas lootusest,
Kui teijed kõrgest' sündin'd, lugu peetud,
Ja teiste taja kunstist, priiusest,
Täis rõõmu sest, mis õnnest mulle weetud.

Su ennaft wihtama mind ajab häda
Ent mõtlen siin, siis raskus wõidetud,
Ja löo harnaselt wõin häälitseada,

Kes taewa lennul awab laulu juud :
Mind rikkaks teeb su armu mälestus,
Ei kaalu kuningriik, ei kõrgitus.

William Shakespeare järel K. A. H.

Tõuse üles!

Su töstsid hääle künnilinnud, kured
Me Eesti metsas uue wõimuga,
Sest jäta, laulik, talwe mustad mured
Ka talwe waiba alla waikima.

Sa tõuse üles, tõuse rikkal rammul,
Sest seda nõuab sinu seisukoht!
Sa tule, astu ette sirgel sammul,
Ja kodu jäägu nutt ning häda-ohht!

Ei maksa mitte leinakannelt lüüa,
Kui loodus laulab rõõmu kõlaga.
Sa astu ette üle aasa hüüa :
„Kuis õitsed, haljendad, mu ifamaa !“

M. A. J.

Juulik saatus.

Plus kewadene päew oli Saffa maal Rheini jõe ääres. Kuulus Rõlmi Linn meestekoor tahtis aurulaewaga lusti sõitma minna üles poole Rõnigswinteri alewikesesse. Lauljad, üle 100 meest, oliwad laewal koos, juhataja keskel. Korraga ütles üks: „Aga tarwis oleks ühte klawerit ka ligi wõtta, muudu ei saa diget häält.“ Üks noor mees, Biegel nimi, rikka kaupmehes poeg, teise tenori laulja, ütles: „Minul on üks wana klaweritükk muistsest ajast siin ligidal korteris, selle mõiksimis laewa ühes wõtta.“ — „Muidugi, muidugi,“ hüüti mitmelt poolt. Peagi oli wana klawer laewal, ja lustisõitjad lauljad lastsiwad häält heliseda. Siis tõstutas laew mööda jõge üles. —

Kui lauljad Rõnigswinteris terve päewa lustilikult elanud ja ümberringi metsas jalutanud ja laulnud, sõitjavad nad õhtul jõge mööda jälle Rõlmi poole tagasi mõndagi lustilaulu lastes. Korraga tuleb ühel mõte, ja ta ütles: „Mis te arwate lauluwennad, kas ei peaks me tänna midagi jõe waimudele ohwerdama? See wana klaweritükk oleks just jümmis alla wiata. Kas lubad, Biegel?“ — „Ja jah,“ hüüawad kõik, „jee nõuu on kena!“ — Biegel on ise ka selles naljakas nõuus, ja hulk noori mehi wõtawad klaweri kätele, tõstawad üles ja wistawad üle laewa sõrwa jõkke, et waht wasta taewast üles purtskab. Biegelil oli müüd küll wähe kahju, sest wana klawer oli ejiwanemate mälestus, aga — läinud, mis läinud! — —

Rõnigswinteris madalas majakeses istub waene tütarlaps. Wanemad on mõlemad surnud, üks wana naesterahwas on waese lapse armust enese majakesesse wõtnud. Waene tütarlaps, Brigitta nimi, oli haritud wanemate laps. Wanemad oliwad talle klaweritundisid anda lastnud ja teda koolitanud. Müüd peab waene Brigitta ise õmblemisega ja muu näputööga enesele leiba teenima, mis raske küll on. Neitsi südame joow on enesele fõrd kui ka kõige jandemat klawerit muetsejeda, et selle pääl wähe mängida ja ühes laulda elu raskuse wähenamiseks. Kõik krossikesed korjab ta kofku ja hoiab neid. Siis loeb ta järele: Alles kõigest kolm taalrit! Ka kõige jandem ja wana klawer matjab ikka 10 taalrit; küll waja kaua weel koguda, et nii palju saab. — Neitsi läheb hommikul wälja näputööd ära wiima. Teel tuleb talle tropp töölisti wastu, wana klawer kätel. — „Kus selle olete jaanud?“ küsib neitsi. — „Sõesõid- sine tõrkas kinni,“ wastati. — „Kas müüte ära?“ küsib tüdruk. — „Müüme küll,“ wastawad leidjad. — „Kui palju tahate?“ küsib neiu. — „Kolm taalrit,“ oli wastus. — „Sähke siin on kolm taalrit! Müüd tooge pill minu tuppale!“ ütles neiu. Wiidi ka klawer neiu tuppale, ja töölistes sawad raha eest lustilise õhtu. Neiu juures kuuwis klawer ära, klaweri hääle-panija seadis ta joonde, ja noor neiu wõis tema pääl mängida ja ühes laulda. Tema soojem joow oli ruttu täide läinud. Neiu rõõm oli otstata. — —

Noor herra Biegel on Rõnigswinteri alewikesesse läinud maa-õhtu hingama ja talitusest puhkama. Ühel päewal jalutab ta matjas. Mõksti hakkab kangesti wihma sadama, ta külmetab end ja jääb raskesti haigeks. Mitme nädali pärast saab ta terwemaks, kuuleb aga üle tänawa tihsti klaweri häält, mis just seda wiisi on kui tema wanal klawerikesel olnud. Kui terwemaks saab, siis läheb korterist wälja, kui jälle klaweri häält kuulda. Ta ei suuda end pidada, waid waatab afnast sisse, kust praegu ilus lauluheli wälja kõlab: Noor wäga ilus neitsi on klaweri ees mängib ja laulab lihtlabast rahwalaulu armjal häälel. Noor herra on täis osawõtmist. Neiu tuleb wälja uksele. Biegel teretab. Neiu wõtab terwise wastu. See oli ejiwene kofku-puutumine, aga ei jäänud wiimaseks. Suure rõõmuga kuuleb noor herra neiu mängu ja laulu ja tänab, kui kofku saab. Nad saawad ikka tuttawamaks.

Ühel päewal küsib noor herra: „Aga ütlege, kust selle klaweri saite?“ — „Õstsin.“ — „Kelle käest?“ — „Tööliste käest?“ — „Kust siis töölistes sawad?“ —

„Leidsivad jöest.“ — „Kas jöest?“ — „Jöest jah.“ — „Kas tohin klaverit näha?“ — „Olge nii lahke, waadake.“ — Biegel läks ja waatas: Just heesama tema esiwamemate wana klaver! Nüüd oli tai aru käes. Noor neiu laulis warsti just jedajama laulu, mis kord Biegeli õnnis ema laulnud. Oh kui armas! Weel mitu korda kuuldas noor mees mängu ja laulu. Noor neiu läks ta meelest armjaks, ühte puhku armjamatks. Kui noor herra terve oli, jõitis ta linna tagasi, aga neiu armas hääl tõlas ta kõrwus, ei andnud rahku. Warsti tuli ta tagasi ja hoidis neitsit kui armastatud — pruuti kaenas. Peagi oliwad pulmad. — Noor neiu sai rikka mehe prouaks, kellel toredad majad ja mööblid ning nende seas kaaks wäga ilusat klaverit. Uga wana klaver peetakse auus. Noorel paaril on nüüd juba mitu last, kes tihti jelle wana klaveri ees laulawad. Armas mälestus! — Tutt otjas. —

Sõnumid muusika elust.

Wene komponist Rinsk-Nowssjakow on hiljuti Belgia päälinnas Brüsselis olnud ja jääb oma helitöösid kontsertidel kuulda lastanud. Tema on nii hästi heliloojana kui mängukoori-juhatajana suurt kiitust leidnud.

Paul Kuczinski, Traugott Dhs ja Paul Geisler leiawad Saksa maal heliloojana kiitust.

August Bungert, Saksa komponist, olla jarnast laulumängu tegemas, nagu Richard Wagner tegi, nõnda et jelle mängimine ja laulmine kolm kuni neli õhtut kestab. Saks olla Bungert Italiasse läinud.

Franco Faccio, Italia kuulus helisünnitaja ja kapellmeister olla nõrgameelsetks jaanud. Kas tõsi, tuleb ära oodata.

Dr. Hans von Bülow, tuntud suur klaverimängija, on Amerikas määratu suuri waimustatud wastuwõtumist leidnud.

Neiu Miina Hermann, meie tuntud suur orelimängija, on ka tänawu 1890 aasta suwel mitmel pool kontsertijid andmas. Juba on ta Kambjas, Põltsamaal, Põllistweres, Walgas ja Wõrus mänginud ja jaab weel mujal mängima.

Kaagwercs Tartu ligidal oli teisel nelipähi päewal ilus lastepidu lauluga Raineri laulukoor Tiroli maalt laulis maikuu wiimisel nädalil Tallinnas ja Tartus mitmes kontserdis ja leidis palju kiitust.

Seda ja teist.

Alkilles Dkenström käib mööda Soome maad kannelt mängimas. j. o. tema annab kandle kontserti (soittajaiset). See wana mänguriist on meil koguni uuustuse päha jäänud; Soome maal kuulutse teda weel, kui ka wäga harwa. Pääle Neeta Haapasalo, kes Jüwasküla laulupidul 1888 a. kannelt mängis, ei ole teda awaliktudes pidudes kuulnud. — A. Dkenström on wäga osaw kandlelööja, kõige enam meeldiwad kuuljatele rahwalaulud, mis ka loomulik on, sest kannel ja rahwalaulud kuuluwad ühte. — A. Dkenströmi kannel on Helsingi klaverijepa Engströmi tehtud ja Põhja maa nooreföö ühijuse poolt esimese auhinnaga auustatud. Kannel on punhe (Buche Fagus sylvatica, Saksamaa waher, saar) ja kuuse-puust, 39 tolli pikk, 15 tolli lai. Keelesid on 30. — A. Dkenström on Põhja maalt pärit, käis Kuopiolinna realõpelas ja jäi lottpimedaks.

E. R. K.

Laulu ja mängu leht.

Kuukiri Eesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja Dr. A. A. Hermann.

Ilmub kuus korra.

Sind aastas kättejaatamisega 1 rubla, poolaas-
tas 60 kop. — Sje ära tuua aastas 80 kop.;
poolaas aastas 50 kop.

Tellimisi wõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja wastu.
Toimetuse aadress tellimise, raha- ja muudele
kirjadele: „Dr. A. A. Hermann Tartus.“

Ejaias Tegnér.

Rootsi luuletajatest ja kirjameestest kui ka helisünnitajatest on seni wähe räägitud. Täna tahame Rootsi rahwa kõige kuulsama kirjamehe ja luuletaja elulugu lühedalt ette tuua.

Ejaias Tegnér (ütle: ejaias tengneer) sündis uue kalendri järele 13. novembril 1782 Kesk-Rootsis Willesniki külas, kus tema isa kiriku-õpetaja oli. Isa suri, kui noor Tegnér alles 10 aastat wana oli. Lest jäi waeusesse maha, ja noor Tegnér õppis kõige õnemas elu-eas raskust ja häda tundma. Kui ta leeris oli käinud, tuli ta ühe maitsu-ametniku, Brautingi, majasse Wernlandi maakonda, mis täis looduse ime-ilu on ja noorekese waimu wäga luuletusele äratas. Si weel 14 aastat wana, luuletas ta siin juba ilusaid salmikuid, milles noorukese keeleosawus iseäranis awalikuts tuli. Brauting tundis poisi suurt annet ja wiis ta kapteni Löwenhjelmi juurde, kelle poegadega Tegnér õpetust sai oma wanema wenna käest, kes saäl kodu-kooliherra oli. Wend läks pärast mäe-nõuuniku Myhrmanni juurde kodu-kooliherraks ja wõttis Tegnéri ligi. Siin majas õppis ta maja tüdart noort neid Ingeborg'i tundma, kes pärast tema abikaasjaks sai ja kelle tema oma suures luuletuses „Frithjof-saga“ on eeskujuks wõtnud. Tema wend õpetas teda nii kaugele, et ta aastal 1799 wõis ülikooli õpilaseks jaada Lund'i linnas. Ta õppis kiriku-õpetajaks, aga kõrwal õppis ta ka matematikat ja mõttetarkust. Aastal 1802 tegi ta kandidaadi-eksami ära ja sai magistri aunime, ehk ta küll weel täis 20 aastat wana ei olnud; 30 hulgas oli tema kõige targem ja istus auupingil. Kirjalikult oli ta end juba üli-õpilase elus tutwaks teinud.

Kui ta lühike aja oli Stokholmis elanud ja Rootsi kuulsa ajaloo-uuriija Geijeri-ga tutwaks saanud, kutsuti ta docendiks (ülikooli õpetajaks) Lundi universiteeti, kus ta 1812 aastal Greeka keele professoriks ja ühes kahe koguduse kiriku-õpetajaks Lundi linna ligidal sai. Aastal 1818 waliti ta Rootsi akademia liikmeks kõige esimeste teadufemeeste hulka, keda 18 oli, ja aastal 1824 waliti ta Wexjö maakonna piiskopiks. Selles ametis kandis ta rahwakoolide edendamise eest agarasti hoolt. Na peeti temast kui tublist kõnemehest palju lugu. Aastal 1840 oli tal see õnnetus, et nõrk meel siin ja saäl tema pääle tuli, aga ta sai Schleswig'is nõrgameelste majas jälle täiesti terveks. Wga tema elu ei kestnud enam kaua. Aastal 1846 talwetu 2. päewal suri Tegnér Wexjös ja maeti sinna ka maha. — Waatame weel tagasi tema tööde pääle.

Esimene luuletuse töw Tegnéri sulest ilmus aastal 1810 ja äratas suurt imekspanemist keele-ilu ja luule-mõju poolest. Aastal pääle seda krooniti tema luuletuse

töö „Eeva“ Rootsi akademia poolest auuhinnaga. Nastal 1814 ilmus ilu-luuletus „Nore,“ mis Rootsi ja Norwégi ühendust ette kuulutas. Mitmed luulelise kirjatööd ilmutuvad veel tema sulest.

Tegnér'i kõige suurem ja tähtsam töö, mis teda maailma kõige suuremate kirjameeste sekka on tõstnud, oli „Frithjof-saga“, see on muinasjutt Frithjofist. Et seda kirjatööd maailma kõige ilusamate sekka loetakse, siis nimetame lühedalt tema sifu:

Frithjof ehk Fridthjof, Rootsi muinasjutu kangelane, ilus noor mees, püüab enesele kuningas Beli tütar Ingeborg'i naafets, aga neitsi wennad põlgawad teda ära. Ingeborg saab wana halli kuninga Hringi abikaasaks. Frithjof, kes raskesti halwas-tatud ja taga kiusatud, põgeneb maalt wälja, sest et ta wihatujul Baldur'i püha koha ära põletanud. Ta saab suureks mere-wõitlejaks ja laewameheks. Selle läbi leiab ta armu kuninga Hring'i ees, kes teda enese teenistusesse wõtab. Oma armastatud Ingeborgi ligi jõuab Frithjof waewalt armastust kammitas pidada, saab aga wiimaks ometi enese üle wõimuse. Wiimaks sureb kuningas Hring ära, ja Frithjof saab nii hästi tema riigi kui ka noore lese pärijaks. Nüüd on ta kord ometi enese armastatud Ingeborgi mees, wõidab ka selle waenulikud wennad ära ja saab nende riigi enesele, walitseb kaua ja õnnelikult. Nõnda on Frithjof-saga sifu lühedalt. Seda luuletust on tihti Rootsi rahwuslikes lugulauluks arwatud, nagu Gesti rahwal Kalewipoeg, Soome rahwal Kalewala. Tuuma poolest on ta ka seda, kui ka mitte loore poolest, sest Frithjof-saga on Rootsi rahwa suurt jutu näol korjatud, ja salmiku näo on Tegnér ise enese poolt andnud, kuna Gesti Kalewipoeg pool jagu sõna-sõnalt ja Soome Kalewala kõik sõna-sõnalt on rahwa suust wõetud. Oma kirjanduslike ilu ja tuuma poolest on Tegnér'i Frithjof-saga kahtlemata kõige paremate maailma kirjatööde wääriliseks asjatundjate läbi arwatud, ja selleks ta jääb.

Rootsi rahwas on uhke, et niisugune suur kirjamees Rootsi maal on elanud ja on Tegnér'ile kaks mälestustekuju ehitanud, ühe Lundis ja teise tema sünnimise külas Willeknitis. Iga Rootslane tunnistab, et Rootsi maal suuremat kirjameest enam ei ole elanud, kui Tegnér on, ja auustab tema mälestust. Selle mälestustekuju pääl, mis Tegnér'i sünnimise kohas üles on pandud, seisab kiri, mis ütleb: „Siin on tema hääl, Wexios tema haud, laulus tema mälestus.“

Tegnér'i kirjatöö on pärast teda lugemata hulk korrasid uuesti trükitud ja loeb teda iga Rootslane suure himuga ning auustab oma suurt kirjameest selle läbi kõige ilusamini. — Soowida oleks, et Frithjof-saga ka Gesti keelde kord ümber pandaks. Ta on wäga ilus.

Kaks noort meest.

(Mudisjutt.)

(Sürg.)

Dõ kaks ilusasti mööda. Hauast päästetud neiu Mai oli rahulisti maganud. See oli teda tublisti toetanud. Ta oli õige toibunud ja priiske. Uuel rõõmul waatas noor neiu enese ümber. Nagu unenägu seisis nüüd see hirmus juhtumine tema filma ees, et ta elawalt maha oli maetud olnud. Aga see mõte, et Jaan, tema armastatud peidmees, teda oli hauast wälja toonud, oli nii uus, nii wäga imelik, et waewalt seda mõis mõelda. Ka Jaani enese näo üle käis ikka jälle nagu taevalik rõõmu paistus, kui ta selle pääle mõtles.

Esimehe asi oli nüüd aru pidada, mis eiti teha tuli. Kõige esmalt oli tarwis küsida: Kas on seda imelist pääsmist surmasti koha Maie wanematele teada anda, wõi on tarwis oodata? Jaan arwas, et see milgi kombel kasulik ei oleks, kui asi kogu Maie wanematele teada saaks: Maie olla rahu tarwis, ja et säärane sõnum kõige

juuremat rahutust sünnitab, see oli muidugi kerge mõista. Wõeti siis nõuaks enne Maie hästi toibuda lasta ja siis asja wanematele teatada. Aga üks käik oli usinasti ära teha, see oli kirikuõpetaja juurde: Mai oli elawate kirjast maha kustutatud, see on, tema nime järel kirikuraamasti seisib märgitus: „Surnud sel ja sel päewal.“ Nüüd oli tarwis, et Maie uuesti elawate kirja üles tähendataks; ka oli tarwis ära keelata, et Mai tulewal pühapäewal kantslikult surnute seas kuulutataks. Seda läks Jaan kohe tegema. Wana õpetaja oli täis kõige juuremat imekspanemist. Ta kiitis Jaani kõige soemate sõnadega, et see oli nõnda ofawasti oma pruudi surmast päästnud. Ta soowis südamest õnne ja ütles, et nüüd küll Maie wanemad enam oma tüttart Jaanile keelama ei saa, mis Jaani muidugi teada wäga õnnestas. Selle õnne-tundmusega läks Jaan jälle koju tagasi.

Mai kosus üsna silmanähtawalt. Juba kolmandal päewal ei olnud päält näha enam haiguse jälgegi tunda. Noor neiu tahtis koju wanemate juurde minna, aga sellega ei olnud metjawahi rahwas milgi kombel rahul.

„Sina oled nüüd minu,“ ütles Jaan armastasti neiu otja wadates. „Surmast olen ma sind enesele saanud, hauast olen ma sind wälja toonud, mu kallis pruut. Nüüd enam ei lahuta meid ükski wõim ega wägi maailmas.“

„Muidugi, muidugi olen küll sinu,“ ütles noor neiu nagu mõtted laiali.

„Sumala pärast, kust see tuleb, Mai,“ hüüdis Jaan ehmatades, „et sina seda nii külmalt ütled, nagu ei oleks see sulle mitte õnneks, waid õnnetuseks. Oli aeg, mil jeda enesele õnneks arwasid, kui meie kord üks teise pärast oleme abielus elamas! Ütle, armas Mai, kust see on tulnud?“

„Oh, ei see ole midagi,“ ütles Mai ja pööras näo kurbalt kõrwale.

„Ksi ei ole nõnda, Mai,“ ütles Jaan, „sul on midagi südame pääl.“

„Ei ole ühtigi,“ wastas Mai. „Räägime teisest asjast.“

Nad rääkisiwad küll teisest asjast, aga õige südamelik toon ei tahtnud nende wahel ajat wõtta. Mai kannatas küll, et Jaan teda kui oma pruuti kaenlasse wõttis, aga midagi oli nende wahel, see oli kindel. Teisel päewal oli metjawahst ja ta poeg Jaan mõisjas tööl. Kui nad õhtu koju tuliwad, oli Mai Jaani wastu ikka lahke, aga ometi oli wana ning usalbam olek nagu kadunud. Kui see ka teisel päewal niisamati edasi kestis, kui Jaan töölt tuli, ei wõinud Jaan end enam pidada, waid ütles:

„Nüüd, armas Mai, ei jõua ma enam oodata, waid palun sind, räägi südame päält ära, mis sind waewab ja mis meie wahele on tulnud. Kas ei armasta ja mind enam?“

„Armastan küll, Jaan,“ ütles Mai, ja ta kahwad paled lõiwad punetama.

„Ma armastan üksi sind: kedagi teist ei saa ma iganes armastama.“

„Kas ja siis ka hääl meelel minule naefeks tuled?“ küsis Jaan.

„Sah tulen,“ wastas neiu, „üksnes sinu naefeks wõin ma jaada, ei ühegi teise.“

„Noh, siis peab ka wiimane kahtlus meie wahelt kaduma, kui ühist elu algame,“ ütles Jaan. „Ütle mulle kõik, miks ja nii kurblik oled, minu otja tihti haledalt waatad, minu wastu nagu tagasihoidlik ja umbusaldline oled?“

„Kui ja siis just soowid,“ ütles Mai wiimaks, kui tüki aega oli wait olnud ja nagu iseenese wasta wõidelnud, „siis tahan sulle tunnistada, mis minu meeles mölgub. Waata, Jaan! Kui haige olin, siis tuli Jüri minu wanemate juurde ja rääkis, et sina olla joodikuks ja laisklejaks saanud. Pärast tuli küla päewawaras meile ja rääkis, et sina — sina —“

„Räägi aga edasi, Mai,“ ütles Jaan wahele. „Waga weri ei wäriße, õige hõlma ei hakka üksigi. Räägi aga julgesti edasi!“

„Sina olla mõisjast — warastanud, ja selle pärast lasta sind mõisjast lahti,“ lisas Mai wärißewal häälrel juurde ning ootas põlewal silmal wastust.

„Kas kõik oled ära ütelnud, või oled sa veel midagi kuulnud?“ ütles Jaan wähele. „Käägi kõik ära, siis wastan ühe korraga.“

„Ja siis,“ kõneles neu edasi, „ja siis tuli wana nõia-kärt meile ja jutustas, et sinul olla taga metsa noor ilus — armuke, kellega sa — elad!“

Saani filmad lõiwad kiirgama, aga ta talitšes end, Maie mitte ehmatada. „Magu näen,“ ütles ta, „on minu ja mu hää auusa nime ümber otse walede wõrk koetud. Et mina seda wiisi asja ei wõi jätta, see on selge. Aga ütle armas Mai, kas sina usud neid juttusid?“

„Ei usu küll,“ wastas Mai, „aga ütle mulle, et need jutud ei ole õiged ja et nad põhjata on?“

„Ah siis see oligi, mis sa wiimastel päewadel minu wasta nagu kurblik ja kahtlane olid?“ küsis Jaan nüüd.

„Ma ei olnud kahtlane,“ wastas Mai, „ma olen sinu eest seisnud, aga mulle jäi ometi otas südamesse, ja selle pärast ütle mulle, kuida on.“

„Waata, kallis Mai,“ ütles Jaan, „kuida inimest wõib ära teotada ja laimata, kus ta sugugi süüdlane ei ole. Kõigest sest, mis sa oled minu üle kuulnud, ei ole mitte niigi palju tõsi kui küüne all musta! Mina ei ole terwel eluajalgi joonud ega saagi jooma; ei ole ka mitte midagi wõõra oma kusahil enesele wõtnud ega ole mind ka mõisapidaja iganesgi kohast lahti lasta tahtnud. Kõige inetum on see jutt, nagu oleks minul kusahil armuke olnud, kellega mina — kokku elanud olla!“

„Oh Sumal tänatud, et see tõsi ei ole,“ ütles Mai ning hakkas Saani kaela ümber kinni. „Ma näen juba, et sul mingit süüdi 'pole.“

„Aga see on niisama tõsi, et mina nii rasteid laimamisi ei wõi kannatada,“ ütles nüüd Jaan. „Msi on liig hull.“

„Mis on sul nõuu teha?“ küsis Mai.

„Ei muud midagi,“ oli wastus, „kui et asja kohtu kätte amman. Saame siis näha, kes niisuguseid laimamisi laiali laotab!“

„See on küll kuri laimamine,“ ütles Mai. „Ta tegi minule hirmus haiget. Aga nüüd näen küll, et see muud ei ole kui kurjatahtline wale. Ära pane pahaks, armas Jaan, kui ma natuke kahtlesin, aga mõtlesin, et ju ka sina inimene oled, kes wõib kusahiluse sisse sattuda ja eksida. Nüüd armastan sind seda enam weel, mil wälja tuleb, et ilma süüta oled.“ — Armastades pani noor neu oma käe ümber Saani kaela. Kana istus armastaw paar metawahi maja ees pingil. Tasa jostistas haljas lehekumne ditekt õhtaw mets ümber maja. Armasd ajad oliwad need, mis Jaan oma pruudi kõrwal mõnda saatis, kuna kõik inimesed arwasiwad, et Mai ju ammugi hauas hingab. Üksnes üks tundmus rikkus weel Saani rõõmu, see oli see tundmus, et Maie wanemad teda joodikuts, wargats ja liiderlikuts inimeseks arwanud on ja weel arwawad.

„Ma ei pane sugugi enam imets,“ ütles Jaan pikema waitimise järele, „et sinu wanemad minu wasta oliwad. Waene ma olen muidugi, ja pahaks ning hullka läinud inimeseks on nende filma ees ka tehtud. Kuida wõisiwad nad sind oma ainust last, oma filma-tera, niisuguse inimese naeseks uskuda? Aga mina pean oma hää nime nende filma ees jälle tagasi saama. Sind palun ma südamest seni kaua kõikidele tundmata ja teadmata siin minu wanemate majas armsa ema hoole all elada. Kui Sumal kõik aitab hästi korda saata ja mina kui laitmata inimene wõin igatšie filma waadata, siis astume mõlemad käsi käes sinu wanemate ette ning wõtame ära, mis nad ütlewad. Wististi ei saa nad enam sinu õnne wasta olema, päälegi oled sa ju minu läbi hauast wälja toodud, see on märt, et sina Sumala poolest minule oled määratud.“

Mai oli jellega rahul, wanemad ka, nõnda jäi siis furnuks arwatud neu rahulisti metawahile. Keegi ei teadnud jellest midagi. — — —

Kõigist neist laimamistest oli wäga selgesti näha, et nad ühest hallitast wälja oliwad hoowanud. Jaan oma terawa mõistusega sai warsti aru, et Sambla Jüri kõigi nende taga seisis. Ta kaebas asja esiwatja walla-kohtusse. Kaebtus käis Sambla talu peremehe poja Jüri wastu kahefordelt: 1) päälkippumise pärast metsas ja 2) laimamise ja tühjade juttude wäljalootamise pärast ja tema abide hulluja Matsi ja wana-moor Rärdi wastu. Kohus kuulas asja järele. Jüri püüdis kohtu ees küll salata, aga ei see läinud hästi forda. Kats küla noort meest, kes päälkippumist kogemata eemalt oliwad näinud, tunnistasiwad tema wasta. Ka hulluja Mats kuulati ära ja ei jõudnud salata. Maie wanemad kutsuti ka ette, kes ütlesiwad, et Sambla Jüri neile ütelnud, kuida metsawahi Jaan joodik ja kelm olla. Nad ütlesiwad ka kohtu ees, et hulluja Mats olla neile ütelnud, et Jaan ka liha ja õlut mõisast warastanud. Mats kutsuti jälle ette ja tunnistas, et Sambla Jüri olla teda käskinud nõnda Jaani üle ütelda. Siis tunnistasiwad nimetatud kats küla noort meest, nemad olla kuulnud, kuida Sambla Jüri wanamoor Rärdi juures olnud ja wanamoori käskinud Jaani üle Kopli talu rahwale ütelda, et Jaanil Tagametsa külas armuke olla, kellega ta koguni kokku elada. Kahe tunnismehe wastu ei wõinud ka ette kutsutud wanamoor Rärt ära salata. Nõnda tuli siis asi täiesti ja igapidi wälja. Rahwatanud näol seisis Jüri kohtu ees ja ei saanud enam sõnagi suust wabanduseks. Tema süü oli koguni awalik. Et asi liig suur oli, siis ei wõtnud wallakohtus otjust, waid asi läks edasi sillakohtusse, mis see kord alles tegewuses oli.

Kui kohtu-istumine möödus oli, siis läks Jüri walla kirjutaja juurde ja küsis: „Mis te arwate, kas jaan mina nuheldud wõi mõistetakse mind jüüst lahti?“

„Süüist lahti ei wõi kohus teid iganes mõista,“ ütles wallakirjutaja. „Mii hästi teie kui teie abimehed, Mats ja wanamoor Rärt, langete kohtu nuhtluse alla, mis seadus ette kirjutab. Mii on liig awalik, ja tunnistused on teie wastu täielikud.“

„Mis nuhtlust mulle siis mõistetakse?“ küsis Jüri wärijebes.

„Mististi kats wõi kolm kuud mangihoonesse ja peate ka kõik kohtu-kulud kandma; teie aitajad saamad ka puuri, aga lühemaks ajaks.“

Sambla Jüri seisib, nagu kahwa nagu lubjatud sein. Seda ta ei olnud arwata wõinud, et niisugune nuhtlus tuli! Ta ütles wallakirjutajale: „Miks nii raske nuhtlus tuleb, ega ma mõni luku-lõhkija ei ole.“

„Luku-lõhkijal on weel palju raskem nuhtlus — mitme aasta pääle,“ ütles wallakirjutaja. „Aga jellel, kes oma ligimest kiusab ja tühje juttusid ta üle tõstab, on seaduses ka oma nuhtlus!“

„Aga kas mingil wiisil wõimalik ei ole nuhtlusest pääseda?“ küsis Jüri.

„Muul wiisil mitte, kui peate Jaani paluma,“ ütles kirjutaja. „Wargale, rõõwile, mõrtfukale ei anta mitte andeks; kui ka see andeks annab, kellele kirjatöö puutus, kohus ei wõi andeks anda; aga kui teegi teist pahandab ja pahandatud inimene andeks annab, siis nuhtlust ei ole.“

Andeks paluda! Metsawahi Jaanilt andeks paluda! See oli uhkele Sambla pere pojale hirmus mõte! Aga mis pidi ta tegema? Teist wiisi wõimalik ei olnud. Pää hakkas Jüri ümber käima. Ta ei saanud mitte ainustgi selget mõtet mõtelda. Ta hakkas koju minema. Jkka käis see kole mõte tal pääs ümber: Andeks paluma metsawahi Jaanilt! Hirmus! — Ote rusuts rõhutud jõudis ta koju. — — —

Kodus ootas teda uus ehmatus. Ema oli lauta läinud, isa oli wäljal. Tuba oli tühi. Aga kui ta kambrisje astus siis leidis ta jäänud ühe noore naesterahwa eest. See oli sauniku tütar Tiuu heinamaa äärest. Tiuu oli kahwatanud ning haige, ja tal oli laps süles. Kui Jüri kambrisje astus, hoidis ta lapse temale wasta, waatas noomiwalt Jüri otsa ja ütles siis lõikawa häälega: „Waata, Jüri! Kas tunned seda lapsekest? See on minu ja minu laps! Kas oled ka mõelnud, et see laps kord küsib: Kus on mu isa? Kes ta on? Mis pean mina, ta ema, temale wastama?“

„Tiiu, miks sa siia tulid?“ ütles Jüri pool pahane pool kartlik. „Meie oleksime jelle üle võinud sinu kodus rääkida.“

„Ah või nii,“ hüüdis Tiiu täis ahastust ja noomivat kibedust, „mina ei pea enam su filma ette tulema, seda sa tahad! Minu kodus tahad sa rääkida? Millal sa jääd oma nägu näitad? Siis sa tundsid küll teed sinna, kui sa mind petsid — —“

Sel filmapilgus astus Sambla peremees, kes väljalt oli tagasi tulnud, ka kambrisje ja jäi kahvad naesterahvast nähes juhmilt seisma. Kõhe pääle jelle astus ka perenaene sisse niisama nagu ehmatatud seisma jäädes. Keegi ei saanud esiti sõna juust.

„Mis see on?“ küsis viimaks Sambla peremees vaikust lõpetades.

„Ei see ole muud kui tulin oma peidmehele meelde tuletama, mis ta kohus on,“ ütles Tiiu. „Vaadake, see laps minu süles on teie poja lihane laps ja teie lapselaps.“

„Mis pöörast juttu sa ajad, tüdruk!“ käratas Sambla peremees. „Kasi minema!“

„Ei see ole ilus, kui sa tüdruku minema ajad,“ ütles nüüd perenaene vahele. „Tiiul on õigus, nagu näha, meie poeg Jüri on siin paha teinud.“

„Või nii kaugele on sinuga juba lugu olnud,“ müristas isa poja poole, kuna poeg juhmilt atna all seisis ja sõnagi juust välja ei saanud. „Noh, mis sa nüüd ütled?“

„Mis ma ütlen, isa!“ vastas poeg. „Ma tahtsin teda võtta, aga sina ei lubanud, ja nüüd on asi nii kaugele läinud, ei muud midagi.“

„Soo, ei muud midagi! Nagu see nii väike asi oleks, et minu pojalt johinaene külas on.“ käras isa. „Kas ja ei võinud end viijakalt üles pidada ja Tiiu rahule jätta! Nüüd on asi hutas!“

„Ma püüdsin sinu tahtmist ära täita, isa,“ ütles poeg, „ma katjusin rikast neiu jaada, tead küll, isa, et see asi ei läinud. Nüüd olen jelle pärast koguni kohtu kaebuse all ja saan viimaks nuhtluse kaela. Luba nüüd, et ma Tiiu naefjeks võtan, siis saab asi paremale korrale.“

Rõva mees mõitles iseenesega. Mis sündinud, oli sündinud. Teifiti teha ei olnud enam. Perenaene ütles ka vahele: „Ma usun, Jaak, et asi küll nõnda kõige paremini läheb. Luba pääle! Laps on kord meie Jüri jagu. Tiiu ei ole ka mitte jant naesterahvas olnud, on usin, töötas ja puhas tüdruk. Tema saab mehe ja laps leiab õige isa.“

„Noh, olgu pääle,“ ütles viimaks isa. „Tuleval pühapäeval lae esimest korda kirikus maha kuulutada ja üle-tuleval pühapäeval mõite teist ja kolmandat korda maha kuulutatud olla ja siis laske mõlenad ka endid laulatada. Põlme pidada ma teile ei luba, sest et olete hää kombe vastu eskinnud.“

Tiiu filmad hiilgasiwad rõõmu pärast. Seda õnne ei julgenud ta loota. Suure rõõmuga andis ta isa ja ema kaele suud. Jüri oli täiesti meelesparandamise teel, tuli tema juurde ning andis temale suud. Nüüd ei jäänud ta enam häbisse, ja ta lapsel oli päris isa. Waewalt jõudis ta uskuda, et lugu nii parema poole oli pööranud.

(Särg tuleb.)

J. W. Jannsen.

Sündinud 4. mail 1819 Wändras.

Surnud 1. juulil 1890 Tartus.

Kord sa tegid waimu väljal tööd,
Lahutajid raske une sõõd,
Hüüdsid koidikul siis, kallike,
Wennad kokku laulu pühale.

Läbi ma ja linna läks su hüüd;
Mis sa külvsid, kannab wilja nüüd —
Mõni õhatas, nii õkslane,
Tekkis ka su nijupõllule.

Wanemuisele ja wõtsid ka
 Taara mäel maja ehita'.
 „Edasi!“ säält tõuseb Eesti hääl
 Taewa poole laulu leegi pääl.

Uuujas elus helktsid ja ees,
 Eesti ehataht ja eimees;
 Waimurikka rahu-sõnaga
 Wõitsid südamed ja ühenda'.

Kuni kõlab Eesti kulla keel,
 Kuni kestab Eesti kindel meel,
 Kuni koit käib üle meie maa,
 Saab ka sinu nimi elama.

Mangu Sild.

Viihite tagasitwaade „Wanemuine“ laulufeltsi 25-aastase tegevuse pääle

tema jubileumi pidul 15. juulil 1890.

Eesti rahwa ajalugu on säärane olnud, et feltsi-elu, mis teiste haritud rahwaste juures mitu sada aastat wana, siin alles algamas on. Tänamu 1890. aastal on Eesti feltsielu meerand - sada aastat wanaks saanud ja nimelt „Wanemuise“ feltsiiga. „Wanemuine“ on Eesti rahwa kõige wanem felts, kõi teised Eesti feltsid on alles pärast teda ilmale sündinud. Tema on siis nõnda ütelda teiste Eesti feltside isa wõi kõige wähem eelkäija. „Wanemuine“ pühitseb tänamu 1890. aastal oma 25-aastast jubileumit. Tema meerand - saja aastase tegevuse ja elu pääle heidame siin lühedalt pilgu. Laulufelts on lauljatele tähtjas.

Aastal 1865 oli see, ja nimelt ofse Jaani-päewal, kui õnnis Eesti kirjamees J. W. Jannsen mitmed Eesti mehed enese juurde kokku kutjus ja nendele ette pani ja nõuaks andis, Eesti feltsi asutada, nimelt laulu-feltsi. Koosolijad, 14 meest, olid juure waimustusega selle poolt, et felts peaks asutatama ja tõusiwad piisti. Sellega oli „Wanemuise“ feltsi põhjendamise nõuaks wõetud. J. W. Jannsen'il oli juba Pärnus mõte olnud Eesti feltsi asutada, aga ei saanud see sääl teoks. Kui ta 1863. aastal Tartu tuli, siis mõllus see mõte ta meesle ja sai nüüd 1865. aastal tõeks. Et feltsi asutamise nõuu nii häästi oli korda läinud, siis pani õnnis J. W. Jannsen ette „Sull' jull', Jehowa, tahan laulda“ kiituseks laulda, mis wäga waimustawal wiisil sündis.

Teisel koosolekul, mis peeti, oli õnnis J. W. Jannsen uuele asutatawale feltsile ka nime muwetsenud. Ta tuletas meelde, et wanadel Eesti esivanematel muisfel ajal hulk jumalaid olnud, keda nad teeninud ja uskunud. Üks kõige tähtsamatest olnud laulu-jumal Wanemuine. Selle nimi olla uuele feltsile wäga sünnis. Muudugi ei olla see selle pärast sünnis, nagu tahaks uus felts wanu pagana-aja jumalaid elule äratada ja neid teenida, waid see sündida üksnes mälestuseks. Jannseni nõuu wõeti juure rõõmuga wasta ja pandi asutatawale feltsile nimeks „Wanemuine.“ Jannsen seletas weel Eesti rahwa wana usku, keda Wanemuine laulu - jumal oma kandlega ja lauluga nii häästi loomad kui ka inimesed häälitfema ja keelitfema pannud, kui ta end Tartu Taara mäele maa pääle lastnud.

Peagi saiwad nüüd uue feltsi põhjuskirja punktid walimis kirjutatud ja Wene keelde tõlgitud. Nad saadeti warsti Kiigi-walitsuse kätte kinnitada. Alla kirjutatud olidwad 24 meest, kes esimesed asutajad olidwad. Nende nimed on weel praegu põhjuskirja all.

Esimesed neli koosolekut peeti õndsja J. W. Jannseni korteris kullasepp Hermanni majas turu ääres. Et aga ruum warsti wätkfeks jäi paluti praost A. S. Willigerodelt luba, Tartu Maria koguduse koolitoas kokku tulla laulu õppima, mis rõõmuga lubati. Aga felts ei wõinud sinna kauemaks jääda, kui oktobri-kuuni, sest

fiis tulivad Maria koguduse koolilapsed kofku ja tarvitafiwad ije tuba. Selts oli aga Maria koguduse koolitoas mitmed ilufad laulud oppinud, mis hästi lauldi. Efmestest lauludest, mis õpiti, on nimetada: Flemming'i „Tänage Issad, suur on tema heldus,“ Abt'i „Õhtu kellad on ju hüüdnud,“ Mendelsjohr'i „Tere nüüd ja kallid päem“ ja teised, mille sõnad J. W. Jannfen Gesti keelde toimetas ja ije ka laulusid laulma õpetas. Ka on nimetada, et Maria kiriku kõster ja organift Luig fiin feltfi edendas.

Wanemuife felts läks nüüd uude korterisje Doome pääle unifersiteedi efekutori Gchsholz'i juwemajasje, mis nimetatud lahke herra ilma hinnata feltfile tarvitada lubas.

Wahaeajal oliwad põhjustirjad korra ministeriumift tagafi tulnud, milles muudetufi soowiti. Kui need muudetufed oliwad tehtud, jaadeti nad jälle tagafi Riigiwalitsufe kätte. Oktobri-kuul oli feltfil Gchsholz'i juwemajas suur rõõm teada saada, et põhjustirjad juba kinnitatud on. Novembri-kuul andis selle-negne Tartu politfimeister, oberst v. Jannau, kinnitatud põhjustirjade eksemplari feltfile kätte. Nüüd oli fiis Tartu eestlastel koht, kus nad wõifiwad kofku tulla laulu õppima ja kuulma ning üleülbje lõbu-elu maitfma. Seltfift wõis terve Gesti rahwas oja wõtta, jefi maalt külalistel ei olnud milgi kombel feltfi tulla keelatud, kui nad linna tulivad. — Sellega oli felts täiesti ajutatud.

Nüüd wõeti ka esimene eestfeifufe walimine ette. Laulu juhatajaks ja prefidentiks waliti muidugi mõista J. W. Jannfen, kes juba seni oli laulu juhatanud ja feltfi asju toimetanud. Kasja-pidajaks waliti Martin Raudsepp, maja asjandufe õiendajaks Johann Koord ja Peeter Zirkel, kirjatoimetajateks Joh. Maddisjohn ja J. Pahl. Need oliwad nii hästi eestfeifufe liikmed kui ka lauljad ja matsjad, nagu teisedgi. Seltfi liikmete arv oli nüüd 36 pääle kaswanud. Liikmeid tuli weel juurde, ja pea oli jällegi feltfi ruum kitsaks jäänud.

Küüla-kuul 1866 läks noor „Wanemuine“-felts jälle uude suuremasje korterisje Freidangi majasje Erne uulitsasje kroonu aia taha, kui ka weel mitte täiesti, waid jee jündis juwe poole. Freidangi majas peeti alles esimene kuuõhtu ära, milles J. W. Jannfen kõnet pidas selle üle, „Miks meie felts on ajutatud ja miks ta nime „Wanemuine“ kannab.“ Selle järele pidas praost Willigerode kõnet, feltfi tegewusest ja laulu õppimisest ning feltfi seifukohast koguduses. Ka feltfi laulukoor ei jäänud wait, waid laulis mitmed ilufad laulud. Teisel kuuõhtul märtsi-kuul pidas jälle õnnis J. W. Jannfen kõnet, fiis praost Willigerode õndsja Keisri Aleksander II. hõbepulmast, mis fiis peeti. Ka hr Blumberg pidas kõnet. Siis waliti ka feltfile esimefed auulikmed, kelle seas oliwad praost A. S. Willigerode, J. Hurt ja mitmed õpetajafed Helfingift ja Ungari maalt Pestift.

Õna esimeft aastapäewa pidas felts Jaani-päewal 1866 ja sõitis lootsikutega wälja Ema-jõge mööda Worhufe walda Olesti talusje, kus ilufas aias laul ja mäng rõõmsasti kõlas ja ilufal ilmal ofawõtjaid lõbustas.

Et feltfile liikmeid juurde tuli, jäi ka jee korter jälle wäikseks. Siis wõeti Ti-ron'i majasje Laia ja Taloai uulitsa nurgale juwem korter, kuhu oktobri-kuul fisje mindi. Laulu harjutamine läks õndsja isa Jannfeni hoolitsenifel ja juhatusel tublisti edasi, ja juba felfangal kuul peeti jälle kuuõhtu ära, kus helifew laul ja õpetlikud kõned ei puudunud. Häärarais hiilgas õndsja Jannfeni kõneanne. Ka herrad praost Willigerode ja õp. J. Hurt ning teised pidasiwad kõnesid. Tartu politfimeister hr oberst v. Jannau oli feltfi auulikmeks walitud ja kaitfis feltfi paha ja lainu eest; igal kuuõhtul ja kõnel oli ta ije feltfi majas ja wõttis iga pidi feltfi-elust oja; ta jäi feltfi kõige suuremaks sõbraks kuni surmani: Rahu tema põrmule!

(Järg tuleb.)

Laulu ja mängu leht.

Kuukirje Gesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja Dr. K. A. Hermann.

Ilmus kuus korra.

Sind aastas kätteajamisega 1 rubla, pooles aastat 60 kop. — Sje ära tuua aastas 80 kop.; pooles aastas 50 kop.

Tellimisi wõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja wastu. Toimetuse aadress tellimise, raha- ja muudele kirjadele: „Dr. K. A. Hermann Tartus.“

Tähtjas Gesti noodi-raamat.

Sgale rahwale, kes hariduses edasi on jõudnud, on tema enese laulud kõige armsamad ja tähtsamad. Neid lauldaske igatahes kõige rohkem ja kõige juurema rõõmuga. Ka arwatakse rahwawiisid alati kõige tähtsama muusika sekka.

Gesti rahwa seas on uuelmal ajal wäga wähe ehk ei sugugi Gesti rahwa enese wiisid laulbud. Need wiisid ahwardasiwad koguni kaduma minema. Nõnda oli siis ükna wiimane aeg tulnud neid korjata, nootideesse panma ning trükitud näol rahwa sekka jaata. Uued kuniilaulud tahhiwad pea kõik wanad Gesti rahwa enese wiisid ära unustada. Gesti rahwas laulis nii palju mõõraid laulusid, et omad pärislaulud kõik ära unustas. Üksnes wanad moorikesed küladest ja taludes, mis kaugel metsade ja rabade taga muudest elu-kohtadest ära, jäiwad weel Gesti laulu lõõritama. Mõni ainuke laul oli ka üleüldse rahwa suus tuttaw, aga taht ei pandud juuremat ühtigi tähele.

Nüüd on seda Gesti rahwa lauluwiiside järele jäänud warandust korjama hakatud, ja esimene wiik on juba trükitis ilmunud. Tema nimi on

„Gesti rahwalaulud segakoorile,“

kogumud ja trükiti andnud Dr. K. A. Hermann. Trükitud on see raamat Tartus kogu- ja trükiti-andja juures.

See raamat võib tõesti küll iga muusika- ja laulu-armastaja eestlase juurest õigusega lahtet wastuwõtmist nõuda. Täies kõlas ja iluhelis astub siin Gesti rahwalaul meie ette. See on meie oma laul. See on meie rahwa südame sünnitus. Raskeel päris-põlwe ajal on need laulud Gesti rahwast rõõmustanud ja tema hinge paremasse maailma tõstnud. Rõõmustagu ja tõstku need ennemuistsed wiisid ka nüüd Gesti rahwa sugu ning õpetagu armastust ja waimustust iluheli edenades suguwendade ja sõbete keskel. Ärgu enam ühtegi pidu ega puhku, kus laulu kuulda, ilma Gesti rahwawiisideta peetagu. Rõlugu Gesti rahwa-laul wanal wael, wõimul ning waimul, kui ka uuel nelja-häälsel näol meie lauljate suus. Ärgu jätku ükski laulu-koor neid laulusid enesele muretsemata. Küll nähtakse, kui wähegi neid rahwalaulusid ilufasti ette kantakse, et nad wäga ilufasti ja armajasti kõlawad. Waewalt on wõimalik maailmas tuumakamat ja ilufamat laulu kuulda kui rahwawiisid on. Seda peab ka meie rahwas ära nägema. Wana Gesti wiis peab jälle auusse tõusma. Tema tuumakat siju peab täie wäärtuse järel ära tuntama.

Uus noodi-raamat annab eeskõnes sügawamat õpetust Gesti rahwalaulumiiside iseloomust ja seletab ära, mis wähe teiste ja Gesti rahwawiiside wahel on. Kellel

siis himu on Eesti rahwalaulu iseloomu sügavamini uurida, see võtku eestkõne hoolega läbi. Raajuta ei saa ka see iganes olema. Ta õpib Eesti laulude tuumakat sõju tundma ja temast lugu pidama.

Laulud ise on, nagu üteldud, rahva suust korjatud ja just nõnda üles pandud, nagu rahvas neid laulis. Nad on igapidi puhas Eesti kõla, mis Eesti suus ja südames vastukõla leidku.

Sah, armjad laulu-vennad ja õed! Laulge siis! Pange wana Eesti heli uuele ilule! Pange Eesti wanale kandlele uued kõlawad keeled pääle, seadke nad puhtale häälele! Urge wärgige Eesti laulu ebendamast! Urge kartke 50 kopikulist kulu, mis raamat maksab! Wististi ei saa teie seda summa kahetsema. Aga ilus ning armas on, kui meie rahvas kord jälle uuel võimul wana ilusat laulu laheb. Laulgem! Sah, laulgem lõpmata!

Kaks noort meest.

(Uudisjutt.)

(Särg).

Perenaene wiis ta aita ning andis jäält mõndagi sõõgi kraami ühes. Süri jaatis teda kodu ja tunnistas nüüd ka Tiin wanemate ees, et ta juba üle tulewal pühapäewal Tiin enesele naeseks wõtab. Surmani kurwastatud waesed wanemad olidwad muidugi selle üle rõõmsad.

Kord paremuise teele saanud, wõttis Süri nõuaks nii palju kui wähegi wõimalik oma pahategu hääts teha. Ta seadis sammud kodu poole minnes efiti Kopli talu poole. Peagi oli ta jääl ning astus tuppä. Toas ei olnud kedagi, aga kambris kuuldi kõnelemist. Metjawahi Jaan oli enne Sürid sisse astunud ja kõneles, nagu kuulda, peremehega ja perenaesega. Süri jäi nagu tahtmata tuppä seisma ja kuulis kõik, mis kambris räägiti.

„Waadake, auusad Kopli peremanemad,“ ütles metjawahi Jaan, „teie armas tütar oli minu pruut. Kurjad keeled oliwad mind ära laimanud. Minu eest seisdes läks teie tütar hauda. Ta teadis, et mina mitte see õel inimene polnud, kelleks mind arwati ja tehti. Nüüd saate teie seda ka küllalt ära tundma. Teie tütar on seda ütelnud, teie olete seda wististi kuulnud, kohtu-kuulamine on seda ka näidanud, kus ise tunnistajaks olite. Ma olen siia tulnud teilt kuulama, kas teie weel minu üle pahased olete.“

„Ei, armas Jaan,“ wastas Kopli peremees kurwal häälel, „meie oleme oma armisa lapsi, ainisa tütre Maie, surma pärast nii suures leinamises ja kurwastuses, et meie kellegi üle pahandada enam ei jaks. Sumal on meid raskesti karistanud. Ta on meie ainisa lapsi meilt ära wõtnud. Meie südamed on täis walu ja wiletust, keegi ei suuda meid enam trööstida. Mai oli armas, hääl, sõnakuulelik laps, tegi meile alati rõõmu, oli usin, wirt ja töötas, lahke ja tubli, laulis meile armisa häälega ilusaid laulusid ette, nagu seda koolitoas, kontserdis ja kirikusgi muud inimesed ka kuulsiwad, nüüd on ta surnud —“

Perenaene hakkas haledasti ja suure häälega nutma, ja peremees ei wõinud arduise pärast enam edasi kõneleda. Leinamise walu oli uuesti nende üle tulnud, nagu ju jagedasti Maie surmasti saadik. Jaan auustas seda walu ning oli tükk aega koguini wait, alles siis rääkis ta edasi:

„Mul on weel sõnate teile ütelda: Urge pange pahaks, kui ma teile küsimise ette panen: Kui teie tütar Mai weel elus oleks, ehk elusje tagasi tuleks, kas lubaksite teda minule ja kas wõtaksite mind oma wäimeheks wasta?“

„Kui minu laps teid saada tahaks, miks mitte!“ vastas peremees, „aga mis niisugusest küsimisest praegu kasu! Mai on surnud, ja haud ei ole ial enam kedagi enesest välja tulla lastnud!“

„Muud mina sel korral teada ei tahtnud,“ ütles Jaan. „Nüüd lähen ma jälle kodu. Palun teilt enesele luba õige pea jälle siia tulla, ja siis loodan teie lubamisest ka kasu saada —“

Siin mahel astus Sambla Jüri toast kambriisse, teretas ja ütles: „Palun, Jaan, veel natuke siia jääda, minul on mõni sõna siin rääkida, ja õnn on, et kõik need inimesed siia on juhtunud, kellele mul midagi ütelda on.“

Nii hästi Kopli perewanemad kui Jaan olivad koguni täis imestust, kui korraga Jüri kambriisse tuli. Kõigi kolme näost oli näha, et neil just Jüri tulemise üle rõõm ei olnud. Teadsiwad ju küll kõik, et Jüri läbi kõige rohkem see õnnetus oli tulnud ja et tema kõige pahanduse asutaja oli olnud.

„Teie vaatate küll imeks pannes minu otja,“ ütles Jüri, „olete ka pahased minu üle. Ühes raamatus lugefin mina, et Gesti loomus väga kangekaelne ja pahaduste parandamine eestlasel raske olla. Mina pean ütlema ja tunnistama, et see ka minul raske on. Aga mina olen ära näinud, et ma pahal teel olin, ja ma palun selle pärast väga teid, Kopli perewanemad, andke mulle andeks, et kogemata minu pahaduse läbi on teile suur mure tulnud. Minu meeles ei olnud midugi mitte teie tütrele juukse-karwagi kõwerdada, ja ma ei oleks mitte unesgi kedagi taga kihutanud, kui oleksin teadnud, et see nii raskesti mõjub. Nüüd on õnnetus juhtunud, ja minule teeb see rasket südame-walu. Andke mulle andeks, siis annan teie tütar teises ilmas ka mulle andeks!“

„Nüüd, kus meie ainus laps surnud,“ ütles Kopli peremees, „ei või meie küll kellegi üle wiha kanda. Meie poolt ei või teile midagi süüandmist olla, olime ju ijegi nõuus, et meie tütar Sambla talu minits oleks läinud. Tunnete oma südame-tunnistuses raskust, siis pange see Jumalale ette, kes üksi võib andeks anda või andeks andmata jätta.“

„Nõnda siis annate teie mulle andeks,“ ütles Jüri. „Jumala ees tahan püüda oma süüd lepitada, nii palju kui see minu jõuus on. Aga siin on veel keegi, kellega leppima pean.“ Jüri pööras end Jaani poole. „Jaan, ma olen sinu vastu paha olnud. Ilma tahtmata olen süüdlaseks saanud, et sinu kallid pruut suri. Ka olen sinu üle palju juttusid laotanud. Kõik see teeb mulle nüüd rasket südame-walu. Siruta mulle oma käsi wasta ja lepime ära. Tõmba oma kohtu-kaebtus minu wasta tagasi, olene sõbrad. Mina olen pahal teel olnud, edespidi ei taha ma enam niisugusele teele jääda. Kas lepid minuga ära?“ Jüri jäi kätt pakkudes ootama, mis Jaan teeks.

Raske oli Jaani lugu: Rängasti oli Jüri tema vastu eefinud. Küll oli Jumal imelikult saatmise läbi siin asja hästi pööranud, millest veel Maie wanemad ega Jüri seni ajani ei teadnud, aga asi oleks mõinud koguni teisiti tulla, nagu ta ifka tuleb; sest surnud ei tõuje pea ialgi enam hauast elule, waid see sünnib küll mitme kümne aasta tagast korra, et weel inimene kogemata juhtumise läbi elusalt hauast pääseb; kõik maetud surnud jääwad hauda.

Düki aega oli Jaan wait, ei teadnud ijegi, mis pidi wastama; wiimaks ütles ta: „Wäga raske on mul sinu soovid täita. Sinu eefimine on tõesti suur. Kui Jumal mitte otse imet ei oleks teinud, siis ei võiks mina wist enam sugugi leppida, waid üksi Jumal võiks sinu eefimist parandada ning andeks anda. Ka nüüd on mul see raske —“

„Jaan, juba foolis, kus me ühes koos käisime, õpetati meil usutunnis, et risttiinimese kohus on oma wemmale ja ligimesele andeks anda, tee siis nüüd ka sina feda! Mina olen raskesti nuheldud oma teo eest: Eluajal ei jõua ma feda ära unus-

tada, et Mai minu kaasmõjudusel on surma läinud; alati jaab see mälestus mind waevama ja minu südames nagu nõel torikina, ehk minu hinges küll kõige vähemat aimugi ei olnud, et asi niikaugele võis tulla. Noh, Jaan, kooliwend, lepi ära ning anna kätt."

"Olgu siis," ütles Jaan, "ma lepin ära." Ta andis Jürile kätt.

"Kas lubad kohtu-kaebtuse minu vastu ka tagasi võtta?" küsis Jüri paluwal häälel.

"Wõtan tagasi," ütles Jaan; "kui lepitus on tehtud, siis olgu see ka täieline."

"Ma tänan sind, Jaan," ütles Jüri liigutatud häälel. "Sumal tajugu sulle jeda armastuse-tegu tuhanda võrra!"

"Aga Jaan," ütles nüüd ema wahela, "mis ime see oli, millest enne nimetasid, et see olla Sumalast õnneks tulnud?"

"Seda ei wõi mina teile praegu mitte ütelda," kostis Jaan, "aga teie saate jeda pea ise oma silmaga nägema ja Sumala saatniist imeks panema. Nii palju wõin teile ette ütelda, et teil siin ärarääkimata rõõm oodata on. Walmistage endid seks ette."

Sel filmapiilgul tõusis õues õige suur kára sulaste ja tüdrukute kestel, kes wäljalt lõunale tulnud oliwad. Õnad „kodukäija," „tont," „kooljas," „wiirastus" oliwad kuulda: Siis tuli üks tüdruk, ehmatanud ja lõõstutades kambriise ja rääkis täis hirmu: „Mõtelge ometi, peremees ja perenaene, mis mina nägin. Läksin natuke koplise wäsitaid vaatama. Näen, üks naesterahwas seisab kopli rõht-aia najal ja waatab üffi filmi meie toa poole. Mina lõõn filmad weel terawamini selle naesterahwa otsa, ja mis ma näen? See naesterahwas on just karwa päält meie furnud Mai, wähe kahwatum ja wõõras riides. Mina ehmatasin kangesti ära ja kihgatafin. Ega see muud olnud kui kodukäija, kooljas, Maie waim. Ma ju ise nägin, et Mai maha maeti, ja nüüd on ta korraga siin. Waim pööras ümber ja läks teerada mööda metsawahi poole. Mina jooksin ruttu koju ja wärisen weel praegu terwest ihust."

"Sumal teab, mis wiirastust sina oled näinud," ütles peremees wahela.

"Oli tõesti kodukäija, ei muud ühtigi," tõendas tüdruk, „mina nägin teda enese kihase filmaga. Üks küla naene käinud hiljuti metsas marju õhmas. Kui ta metsawahi ligidalt mööda tulnud, siis näinud ta metsas ka kahwatut naesterahwast, kellel just meie Maie nägu olnud! Terwe küla on juba juttu täis, et Maie waim kodu käib. Nii siis nägin teda minagi, nagu teised on teda näinud."

"Ära nüüd üsna kihja juttu aja," ütles peremees, „sinu filmad on effinud ja mõnda teist Maie nägu inimest Maie waimuks arwanud."

"Ei ole tõesti mitte," waidles tüdruk, „see oli kadunud Mai."

Jaan, kes jeda kõike kuulis, teadis küll, mis see oli. Mai oli wistiski armastuse ja igatuse pärast kodu natuke näha tähtnud ja läbi metsa kopli aia äärde jalutanud. Niijama oli Maie kogemata nähtud, kui ta metsawahi juures kaafikus oli käima läinud.

"Küll me asjast aru saame ja järele waatame, kes see kodukäija on," ütles ta tüdrukut waigistades ja pani siis Maie wanematele järgmise soowi ette: „Nüüd palun teid, Kopli peremees ja perenaene, wäga, olge nii lahked ja tulge täna õhta poole kell 6 natuke minu wanemate juurde, jääll ootab teid isearaline suur rõõm. Kas lubate?"

"Me tuleme küll," ütles Kopli peremees, „eks ole tõsi?" küsis ta perenaese käest.

"Eks me lähe pääle," kinnitas nüüd ka perenaene.

"Siis soowin ma ka, et Sambla Jüri täna kell 6 meile tuleks. Kas tuled, Jüri?" küsis Jaan end Jüri poole pöörates.

"Kui mind sinna juurde waja on ehk minu tulekust midagi kasu loota, miks mitte?" ütles Jüri selles nõus olles.

„Noh siis ootan teid täna kell 6 meile tulema,“ ütles Jaan. „Nüüd lähen efiti kohtusse ja võtan professi Jüri palvel tagasi.“

Jaan jättis jumalaga ja läks ära. Ka Jüri läks kodu, kuna Jaan kohtu pääl teatas, et ta kaebuse Sambla Jüri ja tema abimeeste vastu tagasi võtab. —

Päew läks õhtu poole. Kell oli varsti kuus. Nii hästi Kopli peremees ja perenaene kui ka Sambla Jüri sammujavad meesavahi maja poole. Sin oli ilus, mets haljendas armsasti. Peagi jõudsiwad nad meesavahile ning astujiwad tuppa, kus neile Jaan lahkesti vastu tuli, tema järel astus ka wana meesavahi ja ta naene tagatambriist wälja ja teretasiwad.

„Noh, Jaan, mis on see suur rõõm, mis meile peab osaks saama?“ küsis nüüd peremees, ja perenaene nähti õige uudishimulik olewat.

„See rõõm on tõesti väga suur,“ ütles Jaan, „ja ma palun teid üksnes teda wälja kannatada ja rõõmu ajemel mitte ehmatada.“

„Mis rõõmu aga võib meile weel tulla, meile, kelle ainus laps alles mõne nädali eest hauda läks!“ õhtas Kopli ema.

„Jumal on oma heleduses teid trööstida tahtnud,“ ütles Jaan ja läks tahakambriisse, kust ta teisel filmapilgul, Mai käe kõrwal, jälle wälja tuli ning end Kopli peremehe ja perenaese ette seadis.

„Mai!“ karjatas perenaene nii äkisti, et aru ei võinud saada, kas see rõõm wõi ehmatuse oli. Nii hästi Maie isa kui ema jäiwad nii seisma, et nad pääle korra kiljatusse mitte sõna suust wälja ei saanud. Näod mõlemal walged nagu furnutel waatasiwad nad Maie kui wõõra wõi waimu otja, kehad karged ja filmad seismas. Juba kahetjes Jaan, et ta nii äkisti oli furnuks arwatud Maie nende ette toonud. Ta tahtis wanematele seda enam rõõmu teha, aga nüüd arwas paremaks, kui oleks wanemaid naise rohkem ette walmistanud. Kartus, ehmatuse ja rõõm tegi neid otse almatuks.

„Mai, kas oled ise wõi on see sinu waim?“ sai isa wiimaks hüüda.

„Mina ise olen, ei mitte mu waim,“ kostis Mai lahkesti.

„Aga kuida see võimalik on? Meie matšime sind ju hauda!“ hüüdis isa.

„Matšite küll,“ ütles Mai, „aga Jumal on mind Jaani läbi hauast päästnud.“

„Räägi ometi, räägi!“ ütles isa nüüd ruttu.

„Jaan, räägi fina!“ käskis Mai Jaani. „Sina tead paremini, kudas asi oli.“

Jaan rääkis nüüd lihedate sõnadega, kuida Mai hauast oli pääsnuud, mida luigeja juba kõik teab. Maie wanemad jattusiwad ühest imestusest teisesse. Kes oli seda enne kuulnud, et inimene weel elawalt hauast wälja saadi, kui juba matus olnud! Nüüd alles aega mööda taganes kartus ja hirm wanematelt, ja ärarääkimata rõõm täitis nende südant oma tiitart jälle nähes, kes surma suust elule tõusnuud ja üsna terve, kui ka näost kahwatanud, nende ees seisis. Nüüd alles wõtsiwad wanemad lapse, oma tagaleinatud armsa Maie, kaenlasse tundmusega, mis võimalik ei ole sõnadega ütelda. Kõrraga uuesti elujaks tõusnuud Maie nähes oliwad nad seda hirmuga ja ehmatusega ära unustanud. Misjuguine tundmus peab aga see olema, kui wanemad oma maha maetud last korruga terwelt ja elujalt enese filma ees näewad olewat!

Kui esimene jällenagemise rõõmu hoog möödas oli, siis astus feni kõrwal seisnuud Jaan ette ja ütles: „Noh, nüüd on aeg, armsad Kopli wanemad, et mina ka enese asja ette toon. Jumal on minu õiglasi armastusi Maie vastu ära näinud ja on imelikult mind selleks määranud, kes teda hauast elule tagasi tõi. Ma olen üsna oma kasu püüdjä, kui ma teda nüüd koguni elujaks enesele palun. Alles täna enne lõunat ütlesite mulle, et teie teda mulle ei keelats, kui ta weel elus oleks. Nüüd võtan teie sõnast kinni, sest Mai on ju elus ja terve.“

„Wõtte Jumala nimel minu laps enesele, kui ta ise sellega nõuus on,“ ütles isa ja pani Mai ja Saani käed kokku. „Mina ja ema õnnistame teid kõige juurema rõõmuga.“ Isa ja ema andsiwad noorele paarile oma õnnistust kätte päällepanemisega.

Siis astus Sambla Jüri ette ja ütles Maie wastu: „Mina astun teie ette patu-tunnistajana. Minu pahadus on teile väga suurt kahju ja häda teinud. Andke mulle andeks, et olen eefinud.“

Mai waatas imeks pannes Jüri otja, kelles niifugune muutus oli tulnud, siis ütles ta: „Mina olen täna liig õnnelik, et kellegi üle pahane wõiksin olla. Ei ole teil enam palumist midagi, kõik on möödas ja unustatud.“

„Tänan väga,“ ütles Jüri. „Et teie siin nii õnnelikud olete, siis annan ka enese poolt midagi teada. Ma olen raskesti heinamaa ääre sauna Tiiu wastu eefinud; et seda hääks teha, wõtan ma Tiiu enesele naefeks. Tulewal pühapäewal kuulutataffe mind maha.“

Nüüd tuli üleüldne wastastikune õnnesoowimine. Särgimisel pühapäewal kuulutati kaks paari kiriku kantslift maha: Saan ja Mai, Jüri ja Tiiu. Pühapäewadel pärast seda kuulutati needfamad paarid teist ja kolmandat korda maha ja laulutati pärast jutlust meheks ja naefeks.

Sambla isa oli küll pahal meelel ütelnud, et ta Jürile Tiiule fugugi pulmasid ei tee, aga ta ei teinud oma ähwardust mitte tõeks. Nii hästi Koplil kui Samblal oliwad rõõmsjad pulmad, mis ühestoos peeti, sest pulmalised käisiwad üksteisega läbi, kord Koplil, kord Samblal. Mai oli otje ilust hiiigaw noorik, ja Tiiu oli oma liihikejel prundi-ajal nagu lill uuesti õitsma läinud. Snimejele on õnn, nagu lillele päikese paiste. Mõlematest noorikutest on õnnelikud naefed saanud, kes oma meeste õnneks elanud. Saanist sai Koplile tubli kodu-wai ja Tiiust Samblale alandlik, truu, töökas ning tänuilik mini.

Suur kõma käis läbi terve kihelkonna selle ime üle, et Mai oli elawalt hauast pääsnud, ja Mai ja Saan saiwad palju õnnesoowisid.

Saan ja Mai käisiwad ja käiwad weel praegu koolmeistri juures laulmas ja rõõmustawad oma ilusa lauluga kooris tihti terwet kogudust. — Metfawahi, Koplil ja Sambla rahwas elab jefi saadik rahulises kõige paremas naabruses ja on õnnelikud ja rahulised.

R. A. H. (Dts.)

Lühike tagasitwaade „Wanemuine“ lauluseltsi 25-aastase tegetwuse pääle

tema jubileumi pidul 15. juulil 1890.

(Särg.)

Et Tartu Maria kirik oma kogudusele oli wäikseks jäänud, siis tõusis nõuu kogudust kahels jagada ja uut kirikut ehitada. Nõnda tekkis nüüdne Peetri kogudus ja nõuu temale kirikut ajutada. Wanemuise selts S. W. Jannseni saatusel andis uue koguduse kassa kasuks 6. jaanuaril 1867 Maria kirikus esimest korda waimulikku kontserti, mis puhaft kasu 240 rubla koguduse kasuks sisse tõi. Sfearanis armas oli, et õndsja S. W. Jannseni tütreb Lydia (Koidula) pärastene Dr. Michelsoni proua, ja Eugenie, pärastene Dr. Kofenthali proua, kooris oma ilusate häältega ühes õppisiwad ja kontserdil ühes laulsiwad, mis kontserti laulu väga tõstis.

Suwel 1867 läks „Wanemuise“ selts jälle uude juuremasse korterisse Molleri majasse Tiigi uulitsasse, kuhu ta aga kõigest mõneks kuuks jäi ja siis jälle uude juuremasse, Asmuse aiaga majasse, Kopsa wälja äärde, linna lõune poole Tähe uulitsasse, läks. Siia korterisse jäi selts kuni 17. aprillini 1870 aastani. Seltsi töö

jelles korteris oli väga õnnistatud ja wiljarikas. Siin peeti esimene suur Eesti laulupidu aastal 1869 ära, mis igawesti terve Eesti rahwa ajalooosse üles tähendatud on.

Suba Wanemuise seltsi asutamise esimesel koosolekul oli õnnis Jannsen seltsi üheks tähtsaks ülesandeks ja alustamise põhjuseks nimetanud: Eesti rahwa wabaks-jaamise 50-aastaseks mälestuseks juurt Eesti laulupidu teha, millest kõik Eesti rahwas pidi osa wõtma. Nüüd tuli see aasta 1869 ifka ligemale. Tarwis oli siis etewalmistamisega tublisti pääle hakata, mis ka sündis. Suba-palumuise kiri Riigi-walitsusele sai üles paudud ja ministeriumisse saadetud, ja loota oli kindlasti, et luba, pidu ära pidada, mitte tulemata ei jää. Seltsis eneses oli palju tööd ja walmistamist. Seltsi lauljad õppisiwad ning harjutasiwad laulusid, ja koosolekutel peeti nõuu, kuda pidu hästi torda jaata. Seltsi president ja laulu-juhataja õnnis J. W. Jannsen andis laulusid wälja, mis pidul pidisid lauldud saama ja mis „Suubeli-pidu laulude“ nime all ka pärast rahwale armjaks mälestuseks jäiwad. Need laulud saadeti üffitute poognate kaupa, nõnda kuda nad trüüks walmis saiwad, lauljate kätte, kes endid pidule tulemiseks üles oliwad andnud. Nõnda läks aasta 1868 mööda ja 1869 aasta algas.

Suba küünla-küül 1869 tuli Riigi-walitsuse poolest luba suurt priinuise laulupidu ära pidada. Küll oli nüüd mõnel Tartu linna tähtsamal mehel suur hirm, et pidu hästi ei lähe ja et laul liig liihiteje õppimise-aja pärast pidul raisku minna wõib. Nimelt oli Tartu bürgermeister Kupffer, kes jeda ja muud kartust pidu kohta awaldas, iseäranis jeda, et ehk ka pidul rahwa-hulk mitte küllalt wiisakalt end ei wõiks üles pidada; aga õnnis J. W. Jannsen oli kindel ja jäi kindlaks pidu ette wõtta, ja walmistamised läkisiwad jeda agaramini edasi. Muudugi ei unustatud ka ära muul wiisil seltsi löbu eest hoolt kanda kuudhtuid ja nuud löbu-pidusid asutades.

Wahe-ajal oli pidu-aeg kätte tulnud. Peaaegu terwel Eesti maal oli liikumist ja elu, põnewust ja walmistamist. Wõnigi mees, kes seni ajani niidagi üleüldistest asutustest ei teadnud, hakkas asjast südamekultu oja wõtma. Laulude kõla helises terve rahwa seas.

„Wanemuine“ oli pidu toimetajad walinud, kes kõik walmistasiwad, mis tarwis. Egi tuhandele inimesele korteritgi muretjeda ei olnud wäike töö, aga sai tehtud. Pidul üleüldiseks presidendiks waliti seltsis praost A. H. Willigerode, ja pidu laulu-juhatajaks hakkas seltsi president ja laulu-juhataja õnnis J. W. Jannsen ning A. Säbelmann (Kunuleid).

Päew enne pidu hakkas laulu-koorid maalt ligidalt ja kaugelst linna jõudma, kus neid „Wanemuine“ selts lahke teretusega wastu wõttis. Pidul hakatus oli sellega hästi tehtud. Pidule oli 40 laulu-koori ligi 900 lauljaga ilmunud.

Esimene pidu-päew, 18. juuni, tuli kätte. Ilm oli väga ilus ja suwine, päike paistis heledasti, linnud laulsiwad rõõmsasti taewa all. Hommiku wata kõlas pasunate korali-laul Jaani ja Maarja kirikute tornist. Linn oli kaunis lipu-ehetes. Kõik koorid kogusiwad endid kella 9 ajal „Wanemuise“ seltsi aeda, kust siis pidu-rong läbi linna üle Doome-mäe wana kiriku waremete ligi väga ilusasse puudest warjatud orgu läks. Siin oli jumala-teenistus, millest ära määramata mitme kümne tuhande arwune rahwa-hulk oja wõttis. Laul kostis ära ütlemata ilusti. Jumala-teenistust pidasiwad õpetajad praost Willigerode Tartust, õp. Gürschelmann, pärastne ülikooli professor, R. Saaland, pärastne kindral-superdend Peterburist, ja Rõuge õp. Hollmann, kes pärast walla-koolmeistrite seminari direktor oli ja wiimaks Liwi maa kindral-superdendiks walitud sai; nõnda siis tähtsad kirikuõpetajad. Pidul jutlust tegi wägewal mõjumul häälel õp. Knüpper Wäike-Maarjast. Wägewasti mõjusiwad jutluse rõõmusõnad, wõimsasti kõlas laul kõikide südamest läbi. Kõik oliwad waimustatud ja liigutatud. — Pärast lõunat oli waimulik kontsert Resursse aias. Kontsert läks väga ilusasti. Laul kõlas juurest

Laulu ja mängu leht.

Kuufiri Gesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja Dr. S. A. Hermann.

Siinud kuus korra.

Sind aastas kätteaatmisega 1 rubla, pooles aastat 60 kop. — Sje ära tuua aastas 80 kop.; pooles aastas 50 kop.

Tellimisi wõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja wastu. Toimetuse aadressi tellimise, raha- ja muudele kirjadele: „Dr. S. A. Hermann Tartus.“

Aleksander Sergejewitsch Buschkin.

Nende kuulgate meeste seas, keda Wene maa on sünitanud, on Buschkin üks kõige kuulsamatest. Enne teda oli Wene kirjandus ja luuletus küll ka mõndagi sooja jõpra ja edendajat leidnud, ja kaunis elaw tegewus liikus 18. aastaja lõpul Wene kirjanduse ja luuletuse põllul, aga just suuremat waimu ei ärganud selles tegewuses mitte. Siis astus Buschkin kirjanduse wäljale, ja temas elas wägew suur waim.

Grahw Muszin Aleksander Sergejewitsch Buschkin on sündinud Pihkwa linnas 14. (26) mail 1799. Suba õige warajes nooruses saadeti teda Zarstkoje Sjelo suurt sugu rahwa laste kooli, lyceumisse. Selles õpeasutuses oli koguni wähe Wene waimu; Prantsuse kooliõpetajad andsiwad siin juhatusi. Sellegi pärast sai Buschkinist täis Wene kirjamees ja luuletaja. Pärast kooliaega elas Buschkin mitu aastat õige tore-dat hiilgawat elu Peterburis suurt sugu rahwa seas, aga oma luuletamist ei unustanud ta sellegi pärast ära, waid jõndis end oma suure ande ja terawa mõistuse läbi Wene rahwa kõige suuremaks luuletajaks tõsta.

Buschkin oli tulise werega ja elawa waimuga mees: üks tema esivanematest oli neeger Afrikaist olnud. Selle pärast kirjutas ta mõndagi, mis riigi-walitsuse ja zensuri poolest mitte hääks ei arwatud ega läbi ei lastud. Et ta end pidada ei lastnud, saadeti ta Peterburist eemale Besjarabia maale Kijchinewi, kus ta kubeneri kantsleis teenistust leidis. Pärast sai ta farnasesje ametisse Odesja kindral-kubeneri grahw Woronzowi juurde. Aga et ta siin ühe pilke-salmiku kindral-kubeneri üle tegi, siis saadeti ta aastal 1824 Pihkwa kubermangu isa mõisa pääle meelt parandama ja rahulikult elama. See oli temale õnneks, et ta siin elas, sest oleks ta Peterburis olnud, siis oleks ta wõinud rahutuste õfawõtjaks saada, mis aastal 1825 päälinnas keisri Aleksander I surma järel oli ja mil mitmed tema sõbrad rasket nuhtlust leidsiwad.

Suba oli Buschkin oma kirjade ja luuletuste läbi nii tuttav ja kuulus, et tema nimi ka keiser Nikolai juurde tungis. Terawa meelega keiser Nikolai nägi ära, et Buschkinil suur wõim Wene kirjanduses oli, andis temale 1826 luba jälle Peterburi tulla ja nõutas talle koha wäljamaaliste kollegiumis. Keiser oli helbe Buschkini wasta ja lubas ise tema kaitseja ja zensor olla. Buschkin elas nüüd küll Peterburis, aga oli ka tihti Moskwas. Oma keiserliku soowija ja isa filma all kirjutas nüüd Buschkin ja jäi 1831. jaadik koguni üksi Peterburi elama.

Buschkini wiimane ots oli kurw. Üks noor mees Prantsuse maalt oli tema juures tuttav. Et see noor mees tema kodurahu püüdis rikkuda ja tema noore abi-

kaasa südan t ära meelitada, siis tuli 16. (28.) jaanuaril 1838 Busch'ini ja noore mehe wabel kahewõitlus pistolite pääle. Selles wõitluses jai Busch'ini nii raste haawa, et ta sesse juri.

Busch'ini kirja-tööfid on palju ja on neid igast Wene raamatupoest saada. Ra Gesti keelde on mitmed paremad neist ümber pandud. Nad on täis luulelist ja kirjandlist ilu.

J. W. Jannsen.

Kes ei tunneks Jsa Jannseni nime! Terwesse rahwasse on tema kirjatööd mõjunud. Jga eestlane tundis teda tema töödes, igauks armastas, auustas, kiitis teda, ka tema wastased ei wõinud lugupidamist suurele waimutöö kangelasele keelata.

J. W. Jannseni elulugu on juba nii mitmel korral jutustatud, et teda küll arwame tuttawa oewat. Üksnes mõne sõnaga wõime seda meelde tuletada. Jannsen sündis 4. mail 1819 Wändras. Noorel eal oli ta jääl ja pärast Pärnus kooli-õpetaja. Pärnus oli ta ajalehe „Postimehe“ 1857 ajutanud. Aastal 1863 tuli ta Tartu ja ajutas siin uue ajalehe, kelle toimetaja ta 1880 aastani oli, mil rabanduse-
lõök tema terwise murdis. Kümne aasta kidumise järel heitis suur kirjamees aastal 1890 heinakuu 1. päewal hinge.

Oh kui lihtne ja kuu on see elulugu siin lugeda, ja ometi kui tööriikas oli tema elu! Juba enne, kui ta ajalehe toimetajaks jai, oli ta mitmed ilusad ja mõnu-
jad raamatud kirjutanud. Mis meil siin iseäranis tähele panna on, see on tema luuletuse töö, mida Jannsen väga rohkesti on teinud — küll waimulikul kui ka ilmalikul kirjapõllul. Asjata oleks, kui tahaksime siin Jannseni tööde nimeidgi nime-
tada. Aga tahte tööd peame siisgi meelde tuletama, need on: „Siioni kannel“ ja „Gesti laulik.“ Esimeses on kolmes jaos täitsa 1003 laulu rahwa kätte läinud ja neid laulusid luidakse weel praegugi waimulikkudel puhkudel. „Gesti laulik“ on ta weel igal pool rahwa käes, ja tema wiisid on rahwa suus kõlamas.

Mis aga siin tähele panemata ei wõi jääda, on see, et J. W. Jannsen ka tähtjas muusikamees oli. Tema oli nooremal ja keskmisel eluigal tuline ning agar laulu-juhataja. Nii hästi Pärnus kui ka Tartus juhatas ta laulukoorisid. „Wane-
muisse“ selts on tema ajutatud. Sellele oli ta esimene president ja laulujuhataja. Aastal 1869 ajutas ta esimese laulupidu. Aga weel enam: Jannsen oli see, kes ka esimesed tuumatamad laulud meeste- ja jega-koorile Gesti keeles wälja andis. Meeste-koorilaulude seas on iseäranis nimetada „Jubelipidu laulud“ Gesti rahwa 50-aastaks priitlastmise mälestusjeks. Need on waga rahwa jekka läinud ja palju lauldud. Tema „Koorilaulja kodu ja kirikus“ ei puudunud ühelgi laulukooril. Wäsimata meelega on Jannsen Gesti kirja- ja laulu-wara kaswatanud. Tema mäles-
tus ei jaa rahwa jekst kustuma. Kõik, kellel Gesti rahwa edenemine kallis, mõtle-
wad ka tänuga isa Jannseni pääle. „Jsa Jannseniks“ on teda tänulik rahwas ha-
kanud nimetama. Tema on oma tubliduse ja hääduse läbi seda nime ka teeninud. Muu ja kuulsus tema nimele, rahu ta põrmule!

Gesti rahwa-laulude ja -mängude alalhoidmisest.

Koguni rohkesti on imeks panna seda, kuida Gesti rahwa-laulud ja -mängutükid on wanast hallist muinasajast meie ajani alal hoitud. See alalhoidmise kombe on küll wäärt, et mõne sõna temast räägime. Et juba nimetame siin, et Gesti rah-
wa-laulude ja -mängude alalhoidmine wististi teiste rahwaste omaga mitmelt küljelt wõib ühte wiisi olla, siisgi on ka iseäralduft jelle juures olnud.

Cesti rahwal on wanal ajal otje laulikute feijus olnud, kui nõnda feda wõime nimetada. Muudugi ei olnud aſi nõnda, et jellel feijufel iſeäcaliſed õigufed on olnud, mis iſalt lapſele oſaks ſaiwad ehk et laps laulikuts pidi ſaama, kui iſa laulik oli olnud. Kõike feda ei olnud. Minus aſi, mis jelle laulikute feijufe omandus ja omadus, määramine ja tunniſmärt oli ja neid nagu iſejelſi rahwaks tegi, oli loo-
duſe anne laulda ja mängida; ſee tegi neid laulikuteks ja pilli- ehk mängumeſtaks. Sgale pidule kutsuti laulu- ja mängumehed wõmu rohſendamata ja liiku lõbustama. Laulu-mehed ja niijama ſagedaſti laulu-naeſed laulſiwad „kaſitaſiwad“ ja „leelu-
taſiwad“ lugufid; pilli-mehed ehk mängu-mehed „lõiwad“ kannelt ehk päraſteſel ajal ka wiulid ja muid mänguriiſtu. Et nende järele terve rahwas oma jagu laulma ja mängima õppis, on iſeeneſt mõiſta. Cesti rahwas armastas nuuſſikat.

Pidudeſt ehk „jootudeſt,“ nagu neid hiiiti, oliwad iſeäranis järgmifed pruugis: 1) Warud ja matuſed, mille juures laulu ja mängu hoopis wähe kuulda oli; ka nuutuſiwad need riſtiſu ajal tubliſti teiſeks. 2) Pulmad, mille juures wäga palju wanu pruukiſid ja kombeid peeti, aga kõige rohſem laulbi ja mängiti; pulma-
del oli laulik ja pillimees alati auu ſees. Lõpmata hull on pulma-laulufid ja -mängufid muifſel ajal mõiſtetud, laulbud ja mängitud. 3) Talguſed, need oliwad pidud, mida wiſt wähe wõi ei ſugugi teiſte rahwaste juureſt leida. Kes peremees
joowiſ, et tema ruffi-wäli, mõni kord ka odra-, kaera- wõi lina-põld, ruttu ära koris-
tataks, ſee tegi talguſe, ſee on lõikufe-pidu, milleſt igaiſks wõis oſa wõtta, kellel himu oli. Tuli rohſeſti talguliiſi kofku, fiis ſai wili iſhe ainſa ehk ka poole päewaga lõigatud, ning fiis algas talguſe peremehe juures suur pidu tantſuga. Aga ka tal-
guſe töö juures oldi häſti rõõmſad, laulikud laulſiwad ja pillimees andis iluheliſid kuulda, kuna õlletann talguliiſte wõomu ülendas ja tuju toetas kähku käies.

Niiſugulſel pidudel ei laulbud wanal ajal muud kui aina üſſi Cesti wanu rah-
walaulufid. Smaalikkudeſt lauludeſt ei mõiſtetudgi muid kui neid. See on ka üks
põhjus, miks üſna tubli oſa neid laulufid on ſeni ajani järele jäänud. Need
nimeſed, kes Cesti laulufid lõõritaſiwad ja Cesti pillilugufid mängiſiwad, oliwad
enamasti alati koguni waljud ja kindlad ſelles aſjas. Sfeäranis kõwa meelega waa-
taſiwad nad jelle pääle ja walwaſiwad jelle üle, et Cesti laul ja mäng mitte muu
rahwa omaga ſegamini ei läheks. Sfeäraliſe peenikeſe tundmiſe- ja tundmuſega oſka-
ſiwad nad Cesti lauluſt ja pilliloofſt iga heli ja jätku wälja jätta, mis mitte puhas
Cesti rahwuſline polnud. Neil oli täieſti teada, et Cesti ehk, nagu nemad ütleri-
wad, Maa laulud ja mängud hoopis teiſed oliwad kui teiſte rahwaste omad, ja nad
mõiſſiwad häſti wahet teha, miſſugufed laulud ja mängud Soome, Rootſi, Sakſa
ehk Wene omad oliwad.

Muudugi teada oli wanade eeflaſte juures wähe laulu ja lauljate ning pilli-
mängu ja -mängijate wahel. Lauljad oliwad naeſterahwad, ja laulu edendamine oli
fiis enamasti naeſteſugu aſi, kui ka mehed muudugi ka tubliſti ligi laulſiwad. Aga
mängimine, ſee on riſtadega muuſſika-tegemine, oli üſſi meeſte aſi; feda tunniſtab
ka nimi „pillimees,“ kuna sõna „pillinaene“ koguni wõimata ja tundmata on. Sõna
„laulnaene“ on aga tuntud küllalt; ning aſja on arwata, et sõna „laulja“ nii
palju tähendas kui „laulumees,“ kuna sõna „laulik“ nii palju tähendas kui „laulu-
naene“; teatud on ju, et Cesti keeles hulga sõnade lõpp -iſ naeſteſugu märtis, nagu
näitufeſ sõna „noorik.“ Sfeäranis agarad on alati laulma olnud Cesti neiud ja
noorikud. Salata ei wõi ka, et naeſterahwale parem ja iluſam pool oli oſaks ſaa-
nud, ſeſt laul on alati kaunim ja iluſam kui mäng. Naeſterahwad on ka need ol-
nud, kes Cesti rahwa wanad laulud on meie ajani alal hoidnud; meeſte juuſt olek-
ſiwad nad ammugi juba kadunud ja unustatud. Cesti naeſtele on meil tänu anda,
et meie rahwa enefe wana-wara ei ole otſa ſaanud. Praegu on wanad naeſed pea-
aegu ainſad luuleliſe wana-wara, ſee on Cesti rahwa luuletuſte ja lauluwiifide hal-

lõikad. See on neile suureks auuks arvata, ja järeלטulew fugu saab Eesti wanu naissi weel enam tänama, kui juba rahwa fuust kõik endine järg laulusid õstas on. Siis alles õpib nus fugu kirjadedest wanu laulusid ja paneb nende tuumakat sifu imeks.

Enne nimetasin juba, et pidudele iseäralised laulkiud ja pillimehed kutsuti. Laulu tarwis oliwad need muidugi aina naesterahwad ja nimelt enamasti wanad naesjed. Need laulsiwad rida ette, ja kõik pidulised, kellel häält, kordasiwad sedafama rida uuesti. Niisuguseid laulunaisi olen mina noorel põlweel weel mitmeid kuulnud ja tundnud ja näinud, keda neid pidudele, iseäranis talgustele laulma „paluti.“ Imekspanemise fega kuulasin mina nende laulu. Sõnadest olen palju ära unustanud, aga wiisid on pea kõik täiesti meelde jäänud; selle pärast mõistan ma weel hulga eht Eesti rahwawiisid, kuna need wiisid nüüde põlwe fuust enamasti juba kadunud on. Aga ka mängutükkid on mul kaunis oja meelde jäänud, sest ma olen mitut Eesti pillimeest kuulnud. Iseäranis meeles on mul üks Põltsamaa mängumees, keda ümberkaudne rahwas „pilli Willemits“ nimetas. Pilli Willem oli terwes Põltsamaa ja paaris naabri-tihelkonnas kuulus wiulimängija; ühtegi talguft ega pulma ei peetud ilna tema „pilli löömata.“ Willem õstas aga tõesti wäga ilusasti mängida ja oli eht Eesti mängumees. ühtegi muud mängu ta ei jallinud. Kui ta mõnda wõõra maa mängu kuulis, lõi ta käega ja ütles: „Ah, see on Saksja mäng; mina niisugust mängu ei tee; mina mängin päris Maa tükkid.“ Ta ei kuulnudgi wõõrast muusikat, waid läks koguni ära ja eli pahane. Oma kunsti üle mõtles ta wäga tõsifelt, ja häda sellele, kes julges halwaks pidades „Maa“ muusika üle rääkida! Palju kordasid olen mina pilli Willemi tuumakat jüda-Eesti mängu kuulnud ja jüdamest selle üle rõõmustanud. Pühaks pidades otse waatafin ma ta otja, ja tema mängutükkidest on kaunis oja weel täna päewani mu meelde jäänud, ja ma olen nad pärast poole, kui nootid olin õppinud, üles kirjutanudgi ja mõne trükkida lastanud. Pilli Willemi nägu ja mälestus on unustamata mu meeles, ja ma mõtlen mõndagi korda rõõmu-meel el tema kui eht Eesti mehe pääle, kes paljude jüdant on oma ilusa mänguga rõõmustanud.

Mõndasugufel kombel on Eesti laulud ja mängud muinasajast meie ajani alal hoitud. Ka ras tel ajal on laulud ja mängud — mõnikord koguni salajas fauna wõi külmas küüni murgas — jüdameid foendanud ja meeli mõnustanud. Jüägu need alahoitud laulud ja mängud meie kauniks mälestufeks ja kõlagu nad meie fuus ja pillides. Nüüd on ju neid ka raamatutes faada, kus nad noptide tundjatele iluheli awaldawad.

K. A. H.

Lühike tagasitwaade „Wanemuine“ lauluseltfi 25-aastase tegetuise pääle

tema jubileumi pidul 15. juulil 1890.

(Särg.)

Teisel pidupäewal enne lõunat näitas ilmaliku kontserdi proow, et ka siin asi hästi läks. Suures toredas rongis sammusiwad lauljad jälle inimestega täidetud linnast läbi Resjursje aeda, kus ilmalik kontsert anti. Waimustufega wõttis J. W. Jannsen taktifepi ning astus laulu-juhataja toolile. Laul kõlas täiest riinnast, jah, ta kõlas nii kaunisti, kui ta iganes kõlada wõis. Kes wõis selle juures küll külmafs jääda! Laulude wahaeagadel puutusiwad waimustatud kõned lugemata hulga kontserdi kuuljate kõrwu. Seltfi auulige kooliõp. J. Hurt, pärast tene õpetaja, astus kõnetooli ja pidas waimustawa kõne Eesti rahwuse ärkamisest. Önnis J. W. Jannsen pidas tats korda kõnet, milles tema fuur kõneline õjawus ja ära lõpmata nalja-tegemine

hüljgawalt kuuldawale tuli. Siis lauldi jälle, nagu programm seda nõudis. Üra rääkimata waimustus täitis lauljaid ja kuuljaid ja tõusis õhtul pidusöögil, millest tuhanded osa wõtsiwad, oma kõige kõrgemale tipule. Terwise-joogid ja muud pidukõned ei tahtnud lõppeda. Ka Soome suguwendade nimel kõneles kooliõp. Schwan pidulaulal.

Kolmandal pidupäewal oli homm. kell 10 jaadit jälle Resjursje aias ühiskute kooride laul ja pärast lõunat kell 4 Wanemuise enese korteri aias kooride wõidu-laulmine. See tegi uut waimustust. Tuli wälja, et juba selle aja kohta Eesti rahwas laulus kaugele oli jõudnud. Üks ilus laul teise järele kõlas inestawate kuuljate sekka ikka uut rõõmu tehes. „Wanemuine“ kui pidu-andja ja peremees ei lauluud muidugi midagi mitte wõitu. Etimeje hinna sawad „Estonia“ seltsi lauljad Tallinnast, teise auhinna Buurmanni meestekoor, kolmanda Tartu-Maarja, Palamuse, Tarwastu, Maarja-Magdalena, Peetri, Jõhwi ja Koeru lauljad; mängijatest sai Wäägwere mängukoor etimeje auhinna.

Sellega oli pidu mõdda. Üra kustutamata ilusa mälestuse jättis ta kõikidele. Midagi pahandust ega korratust, mis enne pidu kardeti, ei sündinud pidul, midagi ei rikkunud pidu rõõmu. Seltsi wäsimata sõber ja soowija politseimeister v. Jannau hoibis ka hääd korda. Juba enne pidu oli ta kõik kahtlased inimesed ja lahti lastud kelmid kolmeks päewaks puuri pista lastnud, et nad pidu-täitu ei rikuts, ja nõnda oli asi nii armas kui ta iganes olla wõis. Kõik oli wagane, tüli ega paha teinud keegi.

Pärast suurt laulupidu läks „Wanemuise“ seltsi elu jälle wanal kindlal ja waga sel wiisil edasi. Kuu- ja pidu-õhtaid peeti tuntud wiisil. Laul kõlas kaunisti.

Aasta 1870 oli nii hästi „Wanemuise“ seltsi kui ka selle läbi terve rahwa kohta tähtjas, et kats lugu sündisiwad, mis wäga tähelepanemise wäärilised ja põhjendajad on. Etime ne asi oli see, et „Wanemuise“ selts praegusesse korterisse läks, ja nimelt 17. aprillil õndsas Reisri Majasteedi Aleksander II. jünnipäewal. See näib üsna seestpidine ja lihtlabane asi olemat, aga ometi ei ole ta seda: „Wanemuise“ selts läks jesse majasse, mis ta peagi enesele päriselt ostis, ning selle läbi sai ta jälle etimejeks Eesti seltsiks, kellel enese pääwari oli.

Teine asi, mis 1870. aastat Eesti rahwa elus, nii ka Wanemuise seltsi ajaloo tähtsaks teeb, on see, et sellel aastal juwel etimene Eesti näitemäng „Wanemuises“ ette toodi. Terve rahwa seas pandi seda wäga tähele. See etimene Eesti keelne näitemäng oli tuttaw „Saare-maa onupoeg,“ mis küll Saksa keelest Körneri järele oli eestistatud, aga õieti Eesti rahwa waimu järele oli ümber walatud. Ümber-looja ja walaja ei olnud keegi muu, kui meie kuulus nüüd juba nullas hingaw kõrgeandeline luuletajatar Koidula, õndsas Jannseni tütar Lydia. Asi tegi suurt waimustust. Osawõtmine oli suur, „Wanemuise“ saal puupüsti kuuljaid täis. Oli nüüd etimene näitemäng wõõralt wäljalt, siis oli seda omašem koge teine, see oli nimelt „Maret ja Miina ehk kosjakased,“ mis otse meie rahwa elust oli wõetud ja jällegi meie unustamata Koidula töö oli. Selle läbi oli „Wanemuise“ selts meie etimene teater ja Koidula meie etimene näitemängude kirjutaja. Jannseni pojad Harry ja Eugen mängisiwad ühes ja on meie näitemängimise põhjendajad. Kui tähtjas ja auus see lugu oli, selle pääle ei mõtelnud nemad isegi, aga tulewajed põlwed saawad seda weel rohkem mõistma ja sellest lugu pidama. Eesti näitemäng oli sellega põhjendatud ja tuli teda esiti harwemini, pärast ikka tihemini „Wanemuises“ ette.

Järgmisel aastal 1871 wõttis „Wanemuise“ selts otjuslikult nõuaks oma korterit Jaama wulstjas täiesti päriselt osta. See sündis ka: Selts ostis maja 7000 rubla eest ära ja jäi temasse tänapäewani elama. Selle läbi on tema kõige jõukamaks Eesti seltsiks tõusnud ja seisab kindlal põhjal oma enese majas. Tähele on panna, et C. R. Jakobson sel ajal oma kuulsad „kolm isamaa kõnet“ „Wanemuises“ pidas.

Weel tuli jellel 1871. aastal ette, et õnnis J. W. Jannsen oma teise ameti, see on laulu-juhatamise maha pani, kuna ta seltsi presidendiks ikka edasi jäi ja seda ametit suure hoolega toimetas. Laulu-juhatajaks waliti nüüd kooliõpetaja A. Thomson, meie tuttav rahwaloomuliste laulude looja. Tema ei mõinud aga kauaks juhatajaks jääda, sest et ta Tartust ära läks. Tema järele sai „Wanemuise“ laulu-juhatajaks K. Kallas, kes see kord Tartus kooliõpetaja oli, pärastene Kõuge õpetaja. Aga ka tema ei jäänud kaua sellesse ametisse. Selle pääle tuli aeg, mil seltsil laulu-juhatajat ei olnudgi, nõnda siis ka mitte laulukoori. Seltsi liikmete arv oli ka väga vähenenud, ja seltsil oli väga palju wõitlemist halwats-pidamisega. Määramis tehti üliõpilaste poolest sagedasti seltsile ja seltsi ruumides kára ja „standali.“ Selle pärast oli seltsi elu ja olu õige raske. Aga koguni waiki ei jäänud laul „Wanemuises“ jellegi pärast, sest üks meeste-kwartett, kelle liikmed herrad K. Sachfer, J. Tõnnisjõn, C. Napp ja M. Müller oliwad, pakkus oma laulu läbi seltsi pidu- ja kõne-õhtutel osawõtjatele iluheli kuulda. Ka oliwad nimetatud mehed osawad muud seltsi talitust edendama ja mängisiwad ka näitluses agarasti ühes. K. Sachfer oli sel ajal üleüldse näitemängu juhatajaks.

Waheajal oli Eesti Kirjameeste selts ajutatud. Esmene koosolek peeti 1872. algul talwel Wiljandis, aga teine koosolek juwel seljamal aastal „Wanemuise“ seltsi ruumides, kuhu see uus selts üleüldse elama jäi.

Esmene linn, kus pärast „Wanemuise“ seltsi Tartus Eesti näitemängu tehti, oli Peterburg. Siin oli kooliõpetaja K. A. Hermann selle asja ette wõtnud ja 1873 aasta algusel näitemängu „Linna ja maal,“ mis ta eestistas, ühes teistega etendanud. Aga juba seljamal 1873 aasta juwel tuli K. A. Hermann Tartu end studentide-eksami tarwis ette walmistama. Tartus waliti K. A. Hermann juba nimetatud juwel „Wanemuise“ seltsi laulu-juhatajaks. Õige tubli segakoor kogus end nüüd seltsi kooku, ja laul hakkas uuel jõuul seltsis kõlama. Ka endine meeste-kwartett, milles Sachfer, Tõnnisjõn, Napp ja Müller oliwad, heitis selle segakoori liikmeks, aga laulis tihti ka ise ja jäi kaua kooku.

Warsti hakkas uus ehk uuendatud laulu-koor end awalikult kuulda lastma K. A. Hermann juhatusel. Seltsis eneses andis koor kontsertisid ja laulis pidu-õhtutel ja muudel puhkudel. Uue ajutatawa ja ehitatawa Peetri-kiriku kasutus andis Wanemuise segakoor nii hästi Saani kui ka Maria kirikus mitmed kontserbid, mis hulga raha sisse töiwad. Niisama andis koor ka ajutatawa Aleksandri-kooli kasutus kirikutes ja „Wanemuise“ enese ruumides kontsertisid, mis raha õige rohkesti sisse töiwad. Ka oli K. A. Hermann peagi eestseisjuse liikmeks ja nimelt kirjatoimetajaks walitud.

Tema juhatus alla jäiwad seltsis ka õpetlikud kõned pidada, mida palju rahwast kuulma tuli pühapäewal. Ka näitemängudest, mis K. Sachferi juhatusel all seisiwad, wõttis tema tegewalt osa, kuna laulukoor ikka enam edenes ja suuremaks läks. Liikmete poolest kaswas selts jälle õige tähtsasti.

Aastal 1875 januari-kuul sai K. A. Hermann ülikooli studentiks, aga jäi edasi „Wanemuise“ seltsi laulu-juhatajaks. Et see kord Eesti jugu studentide arv suureks koolis ikka suuremaks läks, kes rahwast osa wõtsiwad, siis tuli neid ka kaunis osa Wanemuise seltsi ning heitsiwad seltsi lauljaks liikmeks. Mitmed mängisiwad ka näitemängudes ühes. Isa Jannsen, seltsi presidendina, rõõmustas end väga seltsi edenemise pärast. Tema pojad studentid Harry ja Eugen Jannsen laulsiwad waimustusega ühes. Seltsis tekkis ka waite wiulid-koor, kelles esimest wiulit Eugen Jannsen, teist wiulit K. A. Hermann, brasched J. Leilow ja celloid Harry Jannsen mängis. Mõni kord mängis K. A. Hermann klaverit ühes, kuna teised kolm wiulitega mängisiwad. Pidu-õhtutel mängiti nõnda sagedasti ühes lauluga. Ka waimulikud kontsertidel kirikutes töiwad wiulid mõndagi tõstet mängutükki, kord koos, kord üksikult, kuuldawale.

Laulukooslasid kaswas ikka enam ja sai uusi liikmeid. Ta laulis õige puhtasti ning andis ka Tallinnas ja pärast Võltsimaal suure kiitusega kontsertiõid.

Kõned „Wanemuise“ olivad sel ajal kõrgel järjel. Iga pühapäev kell 5 p. l. oli maal kuulajaid puupüsti täis. Eesti üliõpilased olivad agarad kõnefid pidama. Kõnepidajateft on ifeäranis nimetada Kallas, Jürmann, Kerg, Leilow, Hermann, Harry Samson, Eugen Samson, pääle nende Kunder ja Stamm. Jürmann, pärast õp. Tarvastus, kaudis ka raamatukogu edenemise eest hoolt. Aasta 1877 lõpul ja 1878 algul jääwad kõned õige rohkem K. A. Hermannii hoolde.

Näitemäng õitfis feltfis ka väga ilufasti K. Sachteri juhatusel. Suur hull näitemängufid kanti rahwale ette, kes rohkesti ja himuga mängu waatama tuli, nii et ka näitemängul alati palju waatajaid oli. Näitemängudeft ja lauludeft wõttis ka August Wiera oja. J. Kõrwgi, pärastene „Walguse“ toimetaja, oli seeford „Wanemuise“ laulja ja pärast ka feltfi kirjatoimetaja. Nõnda oli siis „Wanemuise“ feltfis waimulift ärgast elu ja liikumift aastast 1875—1878 üsna küllalt. Selts seifis õige kõrgel järjel ja oli lugu peetud. Elu oli palju, feltfis käijaid õige rohkesti.

Süba esimese suure laulu-pidu ajal oli feltfi president J. W. Samson jeda lootust awaldanud, et wiie aasta pärast Eesti rahwal teine suur laulu-pidu wõiks olla. Aga see ei läinud nii ruttu. Alles 1875 hakati tõesti teise suure laulu-pidu wasta ette walnizstama. Luba-palumiise kiri faadeti Riigi-walitsuse kätte. Lootus oli ehk juba järgmisel aastal pidu ennast pidada, aga see ei läinud forda. Pidu-luba tuli alles 1876 aprilli kuul ja nii oli wõimata, pidu weel jellel aastal ette wõtta, waid pidi aasta hiljemaks jääma. Aasta 1877. algusel faadi alles pidukomitee kokku, kellel umbes poolfada liiget oli. Pidu presidentiks waliti Hermann v. Samson, abipresidentiks J. W. Samson, pidu-laulude wäljaandjaks ja pidu laulu-juhatajaks K. A. Hermann ja mängukooslasid juhatajaks praost A. H. Willigerode ning jelle abiks D. Wirthhaus, pidu-komitee kirjatoimetajaks feminari kooliõp. J. Kurrik. Pidukomitee hakkas nüüd õige täiel jõuul tööle, et aastal 1877 pidu ära pidada.

Pidu-laulude wäljaandmine hakkas peagi. K. A. Hermann oli jelles mõttes, et rohkesti Eesti laulusid pidu raamatusse tuleb wõtta. See soow tuli ka tungiwalt C. K. Jakobsoni poolest Wiljandist. Wõeti siis ka Eesti laulusid üles, nii palju kui neid faadawal oli. Esimesed laulud olivad juba poognate kaup lauljate kätte faadetud, siis tuli A. Grenzsteini, Hollmanni seminari kooliõpetaja, käest kaebtus, et laulud wigafed olla. Muusikaline komisjion, kelle liikmed ülikooli muusika-direktor Brenner ja prof. Dr. Wehrauch olivad, leidis pikema läbitatsumise järele laulud õiged olewat. Mis enne jeda otjust sündis, ei ole ruumi ega mahti siin jutustada. Laulud läkfiwad nõnda lauljate kätte.

Pidukomitee president H. v. Samson tahtis teada, mis tarwis pidu puhäs fissetulek faab ja soowis jeda ükfi laulude ja nootide trükkimiseks. Komitee ei wõtnud jelles otjust anda. H. v. Samson, kartes, et fissetulek Aleksandri-koolile antakse, mida tema ei soowinud, astus ametift ära, temaga ühes ka praost Willigerode, kes aga pärast jälle tagasi astus. Pidukomitee presidentiks paluti nüüd Tartu linna-pää prof. Dr. G. v. Dettingen. See auuline herra wõttis ameti wasta ja jäi presidentiks. Pidukomitee koosolekud läkfiwad oma foodu edasi, aga just sel ajal tuli Wene-Türgi sõda, ja igapoolne soow oli, et nii kurwal ajal, kus Eesti ifamaa pojad waprasti Wene wäe hulgas sõjawäljal seifawad, mitte sünnis ei ole laulu-pidu pidada. Jällegi jäeti pidu aasta hiljemaks, ja pidu ettewalmistamised, mis ju lõpule olivad jõudmas, pidiwad seisma jääma. Türgi sõda lõppis küll 1878. aasta algul, aga uuesti oli tüli Ingliste maaga karta ja rahu ei olnud kindel. Nii ei julgenud pidukomitee ka 1878. aastal pidu ette wõtta, waid jäeti weelgi teise aasta pääle, see on 1879. Sõjahirm lahkus, ja pidukomitee wõis nüüd uue jõuuga töösse astuda.

„Wanemuise“ feltsi ja eeltulewa pidu laulu-juhataja K. A. Hermann lahkus septembri-kuul 1878 Tartu ülikoolist ja läks Leipzigi linna Saksja maale, kus ta keeleteadust studeeris. Seltsi laulujuhatajaks waliti nüüd August Wiera, kes ka näitemängude juhatamise enese hoolde wõttis. Asta 1878 lõpul ja 1879 esimesel pool-
lel läbi talwe elas feltis mana wiisi laulu ja löbu pakkudes. Pidukomitee käis nii tihti koos, kui seda leiti tarwis olewat suurt pidu ette walmistada.

Pidu aeg jõudis kätte. Sinnapää G. v. Dettingen oli agarasti koosolekuid pidanud ja kõik ette walmistanud. Pidu laulu-juhataja K. A. Hermann tuli piduks Saksja maalt jälle tagasi ja jõudis päew enne pidu parajasti Tartu. — Piduks olivad endid ligi 1600 lauljat ja umbes 400 mängijat üles andnud. Nõnda oli siis pidu tegewate inimeste arv poole suurem kui esimesel pidul 10 aasta eest.

Laulu- ja mängu-koorid jõudsiwad päewal enne pidu üks teise järele Tartu ja wõeti nad „Wanemuises“ waimustusega wastu. Waimuliku kontserdi proow, mis warsti ette wõeti, läks hästi, ja loota oli, et pidu ka hästi läheb.

Esimene pidu-päew 20. juuni tuli kätte. Ilm oli äraütlemata ilus; jaani-kuu hülglaw päike säras taewast maha; puud haljendasiwad; linnud laulsiwad. Sirm oli nagu täis pühadust; mitmel pool lehwitasiwad lipud. Hommiku wata kuulbus, nagu kümne aasta eest, wägew kõlaw pasunatega puhutud korali-laul Jaani kiriku tornist üle linna. Kõik näis nõnda tulewat, nagu esimesel pidul, ja tuli ka, muud kui et ofawõtjate hulk pool suurem oli kui esimesel pidul. — Peagi hakkasiwad endid lauljad „Wanemuise“ feltsi koguma. Säält läks päratu suur pidu-rong lippude lehwitamisel, pidu juhatajad ees otjas, läbi rahwaga täidetud linna üle Doome mäe waremete ligi puude alla haaljale platšile, kus jumala-teenistus algas. Koori-laul kajas wägewalt nii mitme kümne tuhande suust. Jumala-teenistust pidasiwad õpetajad prof. F. Hoerschelmann, Türi õpetaja A. Kurrikoff, ja jutlust pidas Dtepää õpetaja F. Hurt. Pidul jutlus mõjus wõimsasti kuuljatesse.

Pärast lõunat oli waimulik kontsert wäljanäituse ruumides, mis pidu-ajaks olivad korda seatud. See wägew laulu-heli waimustas lauljate ja kuuljate südameid, kui ta ligi 1600 mehe suust wälja helises. Teada ja loota oli ju, et ka see teine pidu pidi hästi minema. Nii hästi pidu laulu kui ka mängu juhatajad ning lauljad ja mängijad olivad täis rõõmu kontserdi korda-minemise üle.

Kõnesid pidasiwad kontserdil õp. C. Freisfeldt Peterburist ja õp. Knüppfer Amblasi.

Teisel pidu-päewal enne lõunat oli ilmaliku kontserdi proow, mis jällegi hästi läks. Pärast lõunat liikus jällegi määratu suur lauljate ja mängijate rong lippude lehwitamisel ja pasunate puhumisel, pidu juhatajad ees otjas, läbi linna, mis weel rohkem rahwaga täidetud oli kui eila. Rong läks Tiigi uulitsasse wäljanäituse majasse, kuhu nüüd ka rahwa pilw langes. Nii suurt rahwa hulka ei ole küll enne weel kufagil Balti maal ühe korraga koos olnud. Nagu meri laenetas rahwa hulk kontserdi ruumi ees ja sees, wõis teda küll umbes kolmkümmend tuhat olla. Wäljanäituse suur laialine ruum oli puupüsti täis, pää oli pää kõrwas. Kontsert algas. „Nagu maru müraga“ kajas wägew laul enam kui poolteise tuhande laulja mehe suust ning äratäs ära rääkimata waimustust ja kiituse plakutamist. Laulude wahel oliwad ka see kord waimustawad kõned. Esimesel wahel ajal pidas kõnet seetõrdu Nõo koguduse õpetaja M. Jürmann. Laulude wahel pidasiwad weel kõnesid Peetri koguduse õpetaja Eischenmidt, feltsi president õnnis F. W. Jannsen, pidu laulu-juhataja K. A. Hermann ja pidu muusika juhataja praost Willigerode. Wägew laul kajas siis jälle ja kontsert lõppis kõige suurema waimustusega. Ohtul oli neisjamades ruumides pidusõõk, millest jälle põhjatu hulk inimesi aja wõttis. Siin oli waimustus ära rääkimata. Pidul-kõned ja terwise-joogid ei tahtnud lõppeda. Täis kõige ilusamat ja elawamat mälestust läksiwad pidulised hilja õõsel korterisše. (Sargneb.)

Laulu ja mängu leht.

Kuufiri Gesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja Dr. K. A. Hermann.

Ilmub kuus korda.

Sind aastas kätteaatmisega 1 rubla, pooles aastat 60 kop. — See ära tuua aastas 80 kop.; pooles aastas 50 kop.

Tellimisi wõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja wastu. Toimetuse aadress tellimise, raha- ja muudele kirjadele: „Dr. K. A. Hermann Tartus.“

Kuda kõlab laul hästi ?

See on küsimine, mis küll iga lauljuhataja ja koguni ka iga lauljagi enesele peab ette panema. Selle küsimisele peab wastust leitama, muidu ei ole asi kõlbuline. Meie ei arwa siis ka seda sugugi üleliigseks, kui mõne sõna sellest siin jälle räägime.

Kõige esiti on muidugi teada tarmis, et lauljad laulu süsemisest mõttest aru saakswad. Kui keegi näituseks teise käest abi palub, siis ei tee ta seda mitte naljatava naerwa näoga ega kerge meelega, waid ta on nii hästi wäljast- kui ka seespidi täis tõsidust; ta teab ja tunneb, et see mitte nalja-asi ei ole; ka ta häääl on siidamelik ja paluw. Just niisamati on laulmisega lugu. Kui tõsist laulu lauldakse, siis peab laulja ise ka tõsine ja osawõtlik olema, ta peab laulu tuumast aru saama, ei mitte masina wiisi laulma, waid laul peab elawalt ja siidamest wälja tulema. Laulja peab tundma ja mõistma, mis ta laulab. Nii hästi lauljuhataja kui ka lauljad peawad nii kaugel olema, et neil haridust küllalt on lauldawate laulude waimu ja iseloomu ära tunda. Lauljal peab wõimalik olema iseenefelt küsida: „Kuda tuleb see wõi teine koht laulus mõjusalt hääles kuuldawaks teha? Mis on laulu põhjasmõte?“

Laulus on lugu alati nõnda, et muusikaline wiis laulu sõnu peab seletama, neid mõjusaks tegema, neile suuremat ilu ja elu andma. Laulmise juures on siis kahetordne mõte tähele panna 1) sõnad ja 2) wiis. Sõnade mõte on selle järele, mis ütlesime, muidugi teada ülem asi, on juhataw aade laulmises. Wiis on sõnade seletaja ja ilustaja, selle pärast peab ta sõnade mõttega kokku siindima. Kus wiisil isejugune iseloom on kui sõnadel, jääb ei wõi laul ilus olla: on näituseks wiis lustiline ja sõnad kurblikud, wõi ümberpöördud, wiis tõsine ja sõnad lustilised, siis ei wõi laulu ilust juttugi olla. Aga ka laulmise juures wõib wiga tulla: Kui näituseks kurbliku laulu takt liig rutuline on, wõi jälle rõõmsa ja naljaka laulu takt liig pikaline, siis on laul juba rikutud. Juba seegi wõib laulu rikkuda, kui laulja tõsist laulu lauldes naerwa wõi naljaka näo wõi lustilist laulu lauldes jurnu- kuruwa näo teeb.

Lauldes peab kõik ettekandmise kombe laulu waimuga ühte passima, siis kõlab laul hästi. Et hoollega on tähele panna, kus laul tafa wõi waljusti peab kõlama, õrna wõi wägewa loomuline olema, see on isegi mõista. Ka annab see laulule iseläalilise ilusa mõju, kui fagedasti üsikute laul terve kooriga wähetab; seda on wäga tähele panna. Ülem asi on aga muidu laulu waimast ja wõimust aru-saamine ja puhkus. On need olemas, siis kõlab laul ilusasti.

Uus komponist.

(Paul Försteri uudisjutt.)

Näitemängu maja ühes fuures maakonna - linnas oli kuulajaid puupüsti täis. Direktoril oli meel rõõmus, sest kasjasse tuli raha nii kui raba. Täis põnewust ootastiwad kuulajad mängu, ja muusikandid paniwad pillid häälele.

Rahste nime kuuldi ühte puhku hüütawat. Üks oli Arthur Roberti, uue ooperi looja, ja teine oli proua Bertina, uus kuulus laululind. Uus ooper ehk lauleldus oli igal pool meeldinud ja mitmesgi teatris mängitud. Tema loojast ehk komponistist ei teatud seni ajani midagi, ja just selle pärast räägiti mõndagi, mis nagu muinasjutt kõlas. Arwati, et iluhelide sünnitaja noor ilus sirge mees on. Proua Bertina jälle oli päälinnast esimene soprani-laulja ja oli täna esimest korda maakonnalinnas tulnud laulma. Juba päälinnas oli ta sellesamas laulelduses kõige suuremat waimustust äratanud. Tema minewikst ei teatud ka palju, aga kõneldi mõndagi.

Kolme wõi nelja aasta eest, nõnda räägiti, tulnud päälinna näitemaja direktori juurde üks kahwatu kõige wiletsamas riides naesterahwas, päris jant. See palunud direktorit, et ta teda näitemajasse laulma wõtaks.

„Kas Teie olete juba näitemajas laulnud?“ küsis direktor, ja kui waene naesterahwas „ei“ ütles, siis kirjutas direktor kahwataste naeratades juurde: „Sa mis ametisje pean ma Teid näitemängus panema?“

„Soprani lauljaks,“ kostis kahwatu naesterahwas, nagu oleks see iseenesest mõista.

Näitemaja juhataja naeratas uuesti selle lapsiku lootuse üle, mis sandikesel oli, aga siiski tundis ta ärdust ja haledust kahwatu naesterahwaga, ja pool naljatades, pool tõsiselt ütles ta: „Noh, siis laulge mulle midagi ette, et kuulen, kas wõite laulda.“ — Siis laulis naesterahwas ühe laulu ette, ja see laul oli itkematu ilus, ja hääl, millega ta seda laulis, oli selge kõlaw nagu puhkas kell; laulmine oli sügawa mõistmijega ja muusikalise tundmusega. Raswawa imetspanemijega oli wana direktori herra kuulanud, ja kui wiimne toon oli lauldud, siis andis ta lauljale kätt ja hüüdis: „See oli armas ja ilus! Jääge minu juurde laulma Jumala nimel. Oh laps, laps — niisugune ilus hääl nii fuures waesuses ja wiletsuses!“

Wiks ta nii waene ja wilets olnud, selle üle ei rääkinud ta sõnagagi; kui küsiti, kes selle laulu tegija oli, mis ta oli laulnud, siis wastas ta: „Minu ema laulis kord seda laulu.“ — See naesterahwas aga ei olnud keegi muu, kui hülgaw Bertina.

Kuuljate seas oli juba ka see sõnum laiali lagunenud, et ooperi komponist esimest korda on enese töw näitlemist kuulama tulnud.

Wiimaks helises näitemängu kell. Kapellmeister lastis mängufoori esimängu (ouverture) mängida. Juba selles tuliwad sügawatähenduslijed iluhelid kuuldawale: Rõõm ja turbtus, kahtlus ja lootus kõlawad helidest välja. Siis tõusis eesriie, ja mäng algas. Järgust järku tõusis tüki põnewus ja elawus ühte puhku suuremaks. Igale tähtsale järjele lastutati käsi, ja kui tükk wiimaks mööda oli, siis hoigati suure waimustusega ka komponisti nime. See astus siis wiimaks ka ette. Imetspanemine oli juur. Need, kes noort ilusat ja uhkes riides meest oliwad näha jaada lootnud, oliwad petetud: Wana kummaratud oleks mees astus ette, kellest näha oli, et ta mitte harjunud ei olnud hulga inimeste filma ees seisma. Esiti oliwad kuuljad nautke juhujes, siis algas uus käteplakutamine.

Sääl seisis Roberti nagu pimesatud walguse-mereest, mis tema ümber wõolab. Ei ta ojanud waimustatud rahwahulga ees ollagi. Suur filmapiik oli tulnud, mida ta terwel eluajal ootnud ja lootnud. Nii mitu kummend korda oli lootus teda petnud, wiimaks oli elu hallits läinud mehele lootuse täitnud.

Terwe wiletsus, mis ta oli kandnud, läks jellel filmapilgul tema waimu eest mööda. Tema hinges ilmus tema kadunud naese kuju, kes jeda filmapilgu nagu prohweiti filmaga ette kuulutas, aga ise ei näinud. Rõigil kurjadel ja ränkadel päewadel oli see abikaasa hüüdnud: „Ära kard, armas mehekene! kord saab tund ja päew tulema, kus sa rõõmu leiad!“ Sääraste ja jarnaste sõnadega oli ta õnnis naene teda trööstinud ja tööle aratanud. Nõnda oli ta talle kõwa sõjistanud, kui keel juba furmas kangeks jäi ja peagi waitis. Nüüd oli ta juba kaua nullas, aga tema kuju astus õnnistades ja õnnestades oma mehe juurde, ja ta kuulis ta waitist häält, mis wärisedes ütles: „Gabriele! Gabriele!“

Gabriele oli tema tütre nimi, kelle pääle ta haledusega mõtles. Neli aastat oli tütrekene wana, kui ema suri. Ta oli tütrekest süles kandnud, kui surija ema wärisew palaw käsi end wiimast õnnistust andes wälja sirutas: „Ära mine araks, armas mees!“ ütles surija. „Sina pead elama jääma — elama meie lapse kasuks. Kui mind enam ei ole, siis ära unusta, et ma waesusest hoolimata ära wääkimata õnnelik sinu kõrwal olin. Ära kard, kallis mees. Kord saab meie tütar jeda õnne, mis mina ei suutnud leida, õistades teretama. Siis saad sa, kallis mees, meie lapse rinnal ka minu pääle mõtlema, siis — siis saan ma täiesti õnnis olema.“ — Wiimase jõuuga oli surija oma kää mehe ja lapse ümber pannud. Mees andis talle weel kord suud. See oli wiimne armastuse sõna, siis waitis armsa naese suu igawesti.

Roberti ei olnud see kord weel wana mees. Ta wõis weel elust midagi loota. Aga rõõmuta ja pime oli ta elu sest saadik. Tema sõbrad ütlesiwad: „Sul on ju weel tütar!“ Tema ütles kibedalt naeratades: „Laps! Mis on laps ilma ema-armastuseta! Kõike wõib temale ajemele saada, aga ema-armastust mitte!“ — Aga elama pidi ta. Seda nägi ta ise ka. See oli ka tema abikaasa wiimne jõuw. Wägijä kiskus ta end kurwadeft mõtetest lahti ja elas edespäi üksnes muusika kunstile. Sellest lootis ta weel midagi. Kui tema ooper kord näitemajasse wastu wõetasse mängida, siis oli see õnn käes.

Uastad läkšiwad ja tuliwad. Tütar kaswas üles ja oli ema nägu: needjamad filmad, needjamad paled, needjamad juufsed. Waitne üksik mees nägi nagu und oma nooreft abielu õnneft, kui tütar Gabriele kell-heleda häälega neidjannu laulusid laulis, mis kord ema oli laulnud. Uus päike soendas mehe südant. Armas mälestus kattis pehmesti südame sügawat haawa, mis kinni ei tahtnud jääda. Kas ta wõis imestada, et see päikese paiste, mis teda õnnestab, ka teistele rõõmu tegi? Ei, ta ei imestanud, waid ta arwas, et ta kord jälle üksik saab olema, kui Gabriele armastatud mehe naeseks läheb. Aga rõõmus lootus ei lastnud ärduse kätte wõimu saada. Selle pääle ei olnud Roberti mitte mõtelnud, et, nagu päike ka ülekohutuste pääle paistab, nii ka tema tütar wõib meest armastada, kes armastuse wäärt ei ole. Sja arwas tütar küllalt kindla olewat enefe faitsmise all.

Kord kasjus üks tema õpilastest, kes muusikat üksnes nalja pärast õppis, tema tütrele ligineda ja wõttis ükfi jelle pärast isa käest tundisid. Roberti märkas jeda. Oli noor mees temale ka armas ja jelle muusikalised anded suured, siiski ei wõinud loota, et tema armastus tütre wastu tõsine oli. Noor mees oli rikas ja kerge meele. Roberti ei andnud temale enam tundi ja keelas ka tütrele ära noore mehlega ümber käia. Terawa meelega nägi ta ära, et jellest muud ei tule kui aga õnnetuft.

Roberti tänas Jumalat, et ta aegjasti asja oli märganud, jekt noor mees oma kergemeelega oli mees, kes noore neiu meelt segada wõis. Kui ta wähemini oleks oma laulelduste pääle mõtelnud, kui ta jeda tegi, siis oleks ta wiist märganud, et Gabriele wiimisel ajal koguni muutunud oli. Aga isa ei märganud jeda. Ta oli oma laulelduse jälle ühele näitemaja direktorile jaatnud ja ootas põnewusega, et

See töö vastu võetaks. Ta laulis wainus weel kõik laulelduse ilusamad wiisid läbi, ja siis mõtles ta nende pääle. Ta nägi wainus, kuida ta kord kuulus komponist Jaab olema. Seda ei märganud ta, et Gabriele ikka wähem rääkis ja ikka wähem ta laulis.

Ühel õhtul oli ta wälja linna läinud. Siis tuli ta jälle tagasi ja leidis toa tühja ja pimedas, kus Gabriele teda muidu ikka ootas. „Gabriele! Laps, kus sa oled?“ hüüdis ta. Aga wastust ei tulnud kusagilt. Pikkamiisi läks ta pimedas oma kirjutuslaua juurde ja tahtis küünla põlema panna. Õhtides puutus ta käsi ühe paksu paki külge. Ta teadis juba, mis see oli: See oli tema ooper, mis juba nii mitut korda oli näitemajade direktorite käest tagasi saadetud. See tegi tema südame kurwaks ja kibedaks. Pime ja lootusetu oli jälle ta elu. Loodetud õnn oli jälle ära mõõtmata kaugusesse läinud.

„Tund ei ole weel tulnud, mis mu laps õistades teretama saab,“ ütles ta haledasti enesele. „Gabriele, mu laps, kus sa oled?“ hüüdis ta uuesti ja lisas taja-mini weel juurde: „Tule siia ja ole mulle troostiks, nagu jeda su ema ta kord oli!“

Jälle oli tuba waitne. Ta süttas küünla põlema. Wähtri kõrwal oli üks kiri. Mõtlemata wõttis Roberti selle kätte ja pööras teda edasi tagasi. Korraga kargas ta üles ja hoidis kirja tule poole. See oli ju tema tütre käekiri ja temale enesele kirjutatud! Ta kiskus kirja lahti. Ta luges! Luges! Waewalt jõudis ta mõista, mis ta luges. Uskuda ei jõundud ta jeda. Tema huuled wärisešiwad. Nägu läks kahwatuts nagu furnul. Range walu tõmbas ta näo kokku. Mis oli ta tütar, ainus armas elutroost, ära teinud? Ta oli isa majast ometi ära põgenenud selle noore mehega, kelle kätte isa ial ega iganes oma tütart ei olets mitte usaldanud. Hirnus!

Roberti oli üffi! Jah üffi! Päiteje paiste, mis tema südant soendas, oli ära läinud. Kas see oli võimalik, et tema tütar talle jeda südamewalu oli teinud?! „Gabriele, Gabriele!“ hüüdis ta, nagu peaks tütar jälle tagasi tulema, nagu olets see kõik paha unenägu. Aga ei olnud unenägu. Ta waatas toas ümber. Kui tühi kole, just kui siis, kui armas naene suri. „Õnn sulle, ja armas naene, et sa magad ja jeda wiletuse ja häbi päewa enam ei näe, mis su südame murrats!“ Nõnda ümises ta. Klaver oli lahti. Gabriele oli enne laulnud, kui ta põgenes. Klaveri pääl oli raamat. Roberti wõttis raamatu, hoidis teda käes ja wandus oma ainfa armfa lapse ekhitajat.

(Järg tuleb.)

Lühike tagasitwaade „Wanemuine“ lauluseltfi 25-aastase tegetuise pääle

tema jubileumi pidul 15. juulil 1890.

(35pp.)

Kolmandal pidu-päewal oli „Wanemuise“ aias suur üffikute kooride wõidu-laulmine. Täis rõõmulisft ofawõtmisft kuuldas määratu piduliste hull, kuida koorid üksteise järel ette astušiwad ja üks teisest üle ja mööda püüdsiwad ikka ilusamaid laulu helisid ette kandes. Õmese auuhinna saiwad „Lootuse“ lauljad Tallinnast ja teise auuhinna kuulus Kanepi meestekoor. Mõlemad arwati wõimise poolest vieti ühe wäärilisets.

Nõnda oli siis pidu mööda läinud, nii tore, ilus ja hiilgaw kui aga mõelda wõis. „Wanemuise“ seltfil oli weel mõni aeg õiendamisft, kui kõik korraldatud oli. Seltfi elu hakkas siis jälle wanal, õige lõbusal wiisil edasi minema.

Järgmisel 1880. aastal tuli feltfile suur muutus: Seltji kaua-aegne president ning isa J. W. Jannsen kaotas rahanduse löögi läbi oma termise jäädavalt, ei mõinud siis mitte enam feltji presidendi-ametit pidada. Ta astus sellest ära, ning teda waliti feltji poolest elu-aegseks aaupresidendiks.

Need kümme aastat, mis feltis nüüd ära elas, mõime lühemalt kirjeldada, sest et feltji elu muudugi Tartu elanikkudele ja feltji liikmetele tuntud on, kes temast on osa võtnud.

Seltji presidendiks waliti nüüd H. Seelandt, Raadi-mõisa kirjatoometaja. Tema pidas jeda ametit suure osavusega neli aastat. Seltis kofus tema ajal waranduse ja töö poolest. Raks asja on iseäranis nimetada, mis tema ajal algasivad ning aega mööda juuremaks läksivad: Eitets ajus „Wanemuise“ feltji jäädaw kahetordne muusika-foor, ja teifeks algasivad aastal 1883 Keisri Majesteedi kroonimise mälestuseks suured iga-aastased rahwapidud. Mõlemad asutusjed kestawad weel praegu edasi.

Astast 1881 kuni 1883 wõttis Dr. K. A. Hermann feltji laulukoori juhatamise teist korda enese kätte ja püüdis laulu feltjis jõudu mööda edendada, mis ka korda läks. Siis lahkus tema sellest ametist, ja A. Wiera wõttis laulu-juhataja ameti jälle enese kätte ning peab teda seni ajani.

Aastal 1884 astus H. Seelandt presidendi-ametist ära. Tema asemele waliti G. Goldmann presidendiks, kes juba feltji alustajate seas oli olnud ja niisama ka feltji esimeste lauljate hulgas ja kes terwel ajal kuni seni ajani on feltji liige olnud. Tema tubli ja hoolika juhatusje all kofus feltis tublisti. Maja ilustati. Rahwapidud paisusivad ifka juuremaks. Laulu-foor läks ka juuremaks. Näitemäng edenes. Kõikfugu lõbu pakuti liikmetele.

Rahe aasta pärast astus Goldmann ametist ära, ja „Dewiku“ toimetaja A. Grenzstein waliti feltji esimeheks, kes feltji ruumisid õige tähtfalt suurendas. Rahwapidu oli ka tema ajal õige suur. Enne kui aasta otja sai, astus Grenzstein ametist ära.

Kui aasta möödas oli ja feltis kolm kuld esimeheta oli olnud, siis waliti Dr. K. A. Hermann „Wanemuise“ feltji presidendiks. Tema pidas ametit kaks aastat ja püüdis ka jõudu mööda feltji elu edendada. Raks suurrt rahwapidu peeti sel ajal ära. Ka uuendati feltji maja seest poolt. Seltji näitemäng tõusis õige kõrgele järjele. Peterburi endise „Edasi“ feltji liikmed olivad A. Weizenbergi käest unustamata lauliku Koidula marmoririnnakuju ostmud. Selle kuju kinkisivad nad „Wanemuise“ feltfile. Flu ajal, armjal pidul 12. augustil awati see kuju, mis feltfile ja Eesti rahwale kauniks mälestuseks jääb. — Enne oli feltfil juba Dr. Kaveli rinnakuju marmorist. — 1890, feltji 25. aasta algusel astus Dr. K. A. Hermann ametist ära. Seltji presidendiks waliti nüüd mitme päätogu järele endine president G. Goldmann, kes praegu, millal jeda kirjutame, „Wanemuise“ esimees on.

Jubileumi aastal 1890 ja nimelt heinakuur 1. päewal kaotas „Wanemuise“ feltis oma kõrgesti auustatud aaupresidendi ja isa J. W. Jannseni. Kõrgeks peetud kirjamees pani sellel päewal oma filmad kinni tähtfalt elu-tööst wälja puhkama. Muulise mehe matfus oli heinakuur 3. päewal. „Wanemuise“ feltis wõttis oma aaupresidendi matfust elawalt osa, ja feltji liikmed kandfiswad wäsinud teha majast wälja ja wiisivad ta kirikuacial hauda. Kui õp. Eisen Schmidt hauakõne oli pidanud, siis rääkis feltji president G. Goldmann feltji nimel südamlisi sõnu kallile mehele järele, kes feltji asutanud ja edendanud, ja pani feltji poolt kallt kannel-pärja hauale. Kui Eesti Kirjameeste feltji nimel Dr. K. A. Hermann, Eesti Põllumeeste feltji nimel Schmidt ja Jannseni kirjatööde lugejate nimel G. Sachs rääkinud ja pärjad hauale pannud, oli matfus mööda. Wanemuise mängu-foor mängis furma-laulu ja Wanemuise laulukoor laulis kaks matmise-laulu. Rahwas laulis weel ise korali ja tegi

palwet. Seltsis oli kahetus juur, et auupresident enam 25-aastast jubileumi ühes ei saanud pidada.

Seltsi üleüldisest tegewusest viimase kümne aasta jooksul nimetame veel lüheldalt ja tagasi waadates: Selts on iga pidi kosunud. Laul ja pidud on hästi juured olnud. Heäranis kõrgele järjele on näitemäng tõusnud. Ei mitte üksnes lust- ja kurbmängusid ei mängita, waid juba mitu aastat on ka ooperid ja operettisid, üleüldse lauleldusi „Wanemuises“ ette tooma hakatud. Esmene ooperi-loomuline näitus oli C. M. v. Weberi melodram „Preciosa“, mis Eesti keeles palju on mängitud. Pärast on weel hull teisi lauleldusi kuuldawale toodud. Seltsi mängufoor seisab kõrgel astmel ja mängib, et ilus on kuulda. Nõnda on selts oma 25-aastasel jubileumil hästi õitsmas.

Elagu, kaswagu, haljendagu, õitsku ja kandku rohket wilja „Wanemuise“ selts ka edespäi kaua, kaua!

K. A. H.

Eühise muusika ajalugu.

(Särg.)

Wolfgang Amadeus Mozart, teine juur muusikaline täht Saksa muusika taewas, oli sündinud uue kalendri järele 27. jaanuaril 1756 Salzburgi linnas. Juba wara mängis ta klawerit, et kõik imetseiwad, sest 7 aastat wana andis ta juba kontsertisid. Isa käis noorukefega kontsertisid andmas, et poega wara kuulsaks teha. Esmene lauleldus „Adomeneo,“ mis Mozart komponeeris, tuli tema 25. eluaastas wälja. Seltsamal aastal asus ta Wieni elama ja sai peagi keiser Joosep II. käest hooi lauleldust „Die Entführung aus dem Serail“ („Arawiimine naestekojast“) komponeerida. See lauleldus meeldis. Müüd tuliwad üks teise järele lauleldused „Davidde penitente“ (Kahetseja David) ja „Figaro pulm“ 1785, „Don Juan“ (mida Saksa muusikamehed kõige ilusamaks ooperiks maailmas arwawad) 1787, „Così fan tutte“ („Nõnda teenwad kõik naefed“) 1790, „Zauberflöte“ („Nõiwale“), „Titus“ ja oma jurmalaulu „Requiem 1791.“ Laulelduste wahenjal kirjutas ta laulusid, sonatiseid ja sümfoonaid. Juba jelsamal 1791. aastal 5. dez. suri juur meister ärksti noores eas ära. Kõik tema muusika-tööd elawad ja kolawad weel praegu. Mozarti laulud on ilusad, mängutüübid ilusamad, aga kõige ilusamad on tema lauleldused. Ei wõi mitte salata, et jaksalased teda wahje liiga kõrgeks peawad ja muusika-meeste würstiks arwawad. Just lauleldus „Don Juan,“ mida kõigi ooperite krooniks ja pääks arwatakse, on Italia meistrite mõtete järele loodud, ei ole siis Mozarti omagi. Dna lauleldused komponeeris ta pea kõik Italia keeles ja meeles. Ka muusika iseloom on Italia omaga õige tublisti üks, ilma et temalt sügawat sisse tahame salata. Mozart oli lauleldused loonud, mis waewalt pärast on jõutud järele teha.

Ludwig van Beethoven, sündinud 17. dez. 1770, nõnda siis 21 aastat Mozartiga ühel ajal elanud, kui ka teda mitte tundnud, oli see mees, kes helikunsti mängufoori (orkestri) tükkiide poolest kõige kõrgemale järjele wiis. Mänguriistadega mängimine polnud seni weel mitte jellel kõrgusel seisnud, milles ta seisma pidi. Säääl ärkas ilmutaw muusika-waim Beethovenis elule. Saklad arwawad Beethoveni küll eneste omaks, aga lugu ei ole nii, sest Beethoven on were poolest Hollandi (wõib olla ka Belgia) maalt wälja tulnud, kui ta ka Saksa keele ja meele sees oli üles kaswanud. Tema isa oli Hollandi maalt tulnud ja Bonni linna elama jäänud, kus ta pääpiiskopi kooris tenori-laulja oli. Juba 15. eluaastal sai Beethoven pääpiiskopi kirikus orelimängija koha. Aga 1792 läks Beethoven Wieni ja wõttis Haydni käest õpetust, kelle kuulsus see kord üle ilma käis. Ta jäi Wieni elamagi. Siin teenis ta enefele ülespidamist oma rääkimata ilusa klawerimängu läbi. Komponeerimine,

mida ta hoolega edendas ja milles ilusaid mängusid sünnitas, ei jõudnud teda mitte toita. Tema elu läks üsna lihtsalt. Lastast 1810 jaadit oli märgata, et ta kõrva-kuulmine kaduma hakkas. Paraku ei paranenud see mitte, waid läks halvemaks, kuni Beethoven täiesti kurdiks jäi. See ei keelanud suurt meistrit mitte ilusaid mängusid luua, ja just tema wiimaste eluaastate muusik on ilusam ja tuumakam kui tema eeldine, kui ta küll ise oma loodud mängu enam ei kuulnud. Beethoveni muusik on jõgaw ja tuumakas, on täieline hinge-elu ja -olu pilt helides. Kurbtus ja rõõm, tõde ja nali, wiha ja armastus ja muud hinge-seeisud on tema muusikast mõistjatele wälja kuulda. Kolm aega on tema mängust ära tunda: 1) aeg, mil ta weel teistest näidatud rada käis; 2) aeg, mil ta ise oma teed käis kui küps helilooja; 3) aeg, mil ta ise oma teel täiesti teistest meistritest lahkus ja otse teiste wastane oli. Tema 9-ist sümfooniast on wiimne kõige ilusam ja tuumakam 3) alla lugeda ja ta wiimsed 5 klaweri-sonatit. Tema mängud on weel täna päewani igal paremal kontserdil kuulda ja ei ole naljalt pärast meest leitud, kes temast mööda käis. Ühe laulelduse „Fidelio“ on Beethoven ka loonud, pääle selle hulga klaweritükka. Tema suri 26. märzil 1827, aga tema muusik jääb suremataks küll maailma otsani. Tema oli täis ilmutaja waim ilu-heli riigis.

(Järg tuleb.)

Sõnumid muusika elust.

Suur rahwapidu Tartus „Wanemuine“ seltsis peeti 19. aug. ära. Mõndajugust lõbu oli pakutud, nagu see tuttav on rahwapidul. Ka laulukoorid oli hästi kofku tulnud, ja laul kõlas õige ilusasti.

Reiu Miina Hermann andis Tartus 2. sept. ilusa orelikontserdi.

Reiu Alwine Jaanson andis Haapsalus ja Põltsamaal ilusad laulukontserdid.

Herra Constantin Tärnu on mitmed ilusad orelikontserdid Eesti maa kirikutes, nagu Keilas, Kuusalus, Wäikeses Maarjas, Koerus, Waiwaras jne. andnud.

Suur laulupidu oli Wienis 2. kuni 4. augustil: täitsa 13,000 lauljat meest oli sinna terwelt Saksa maalt kofku tulnud. Pidu on pärastu ilusasti korra läinud. Wõis küll wägew heli olla, kui 13,000 mehe hää l kõlas.

Pablo de Sarasate on Amerikast tagasi tulnud, ning annab Inglise maal kontsertid.

Kõige suurem orel maailmas on Riia linnas Peetri kirikus ja on Ludwigsburgi linnas orelimeistri Walckeri tehtud. Iga klahw, mis waotatakse, teeb 132 wilet korraga lahti, kui kofik registrid wälja tõmmatud on. Ka Liibawis on suur orel — 125 wilet igal klahwil. Saksa maa kõige suurem orel on Ulmis — 101 wilet igal klahwil. Ka Tallinna Olewiste orel on 60 wilega igale klahwile. Riia orel maksab 65,000 rbl., Liibawi orel umbes 50,000 rbl., Ulmi orel 40,000 rbl., Olewiste orel umbes 30,000 rbl. Kõik need orelid on ühe meistri, Walckeri, tehtud.

Uus suur muusika kol asutatakse Londonis. Suba on enam kui miljon raha koos.

Anton Rubinstein, Wene maailma-kuulus muusikumeister Peterburis, on uue laulelduse komponerinud, mille päälkiri on: „Omnetu“. Lauleldus jutustab ühe Wene printsi armu-elu 12. aastajajast. Palju wanu Wene laulusid on selles laulelduses tarwitatud.

Pietro Mascagni, üks Italia muusikamees, on ühe lauleldusega, mille päälkiri: „Cavalleria rusticana“, suurt waimustust aratanud. Helitöö olla ilus.

Dr. Hermann Kretschmar, Leipzigi ülikooli muusika-juhataja, on ülikooli poolest profesjori aunime jaanud.

Ole Olsen, Norwegi luuletaja, on Saksa keisri käest Preisi krooni-ordu auutähe jaanud.

Preili Pia v. Sicherer saab Saksa maal ikka kuulsamaks laulu-linnuna. Stalia komponist Boito on Stalia sojialistlaste käest soovi saanud, ühte sojialistlaste wiisi teha. See on küll väga weider soov. Eht tulewad niidud wiimaks ka Stalia röövlid, kes jääl üle käte tahawad minna, ja soowiwad „eneeste laulu!”

M. Michaelis Saksa maal on ühe raamatu wälja andnud, milles kõigi nende naesterahwaste elulood on lühedalt jutustatud, kes iluhelide loojad on olnud. Reid on õige suur hulk.

Adolf Henjelt'ile, kes terve eluaja on Wene maal Keiserliku kaja klaverimängija olnud ja üleüldse maailma-kuulus komponist ja helimeister oli, pidada Saksa maal Warmbrunnis, kuulsa meistri sünnipaigas mälestusketju tehtama.

Charles Gounod, kuulus Prantluse muusika-meister, on Mozarti „Don Juan'i” üle raamatu kirjutanud.

P. v. Saufd, uue klaveri-klahwirea wälja mõtleja, leiab ikka enam kiitust ja on tema klaveri mängijad juba taunis hulk. Tema klahwid ei ole mitte ridastifflu, waid on oktavikaupa üksteise taga.

Professor John Geyer on weider mees. Tema on kontrabassi wiuli wälja mõtelnud, mis täitja 14 jalga kõrge on. Muudu ei saa ta seda wiulid mängida, kui jookseb mööda redelit üles ja alla. Redel seisab juure wiuli kõrwas üles pandud. Ühel laulupidul Amerika maal on ta oma mänguga palju kiitust leidnud ja tahab ka Englise ja Saksa maal kontserti anda.

Thomas Koschat annab Saksa maal Tivoli rahwa-laulude loomulisi mees-teooriisid wälja, mis palju kiitust leiawad. Saab näha, kas Cesti rahwalaulud eestlaste seas ka waimustusega wastu wõetakse.

Eduard Strauß, walfi-Strausside poeg, käib oma isa ja wana-isa jälgedes ja mängib oma mänguooriga lustiliste tantjude abil ameriklaste pääd sõgedaks.

Eugen d'Albert komponerib uusi mängutükka, ei mängi praegu, mil see leht ilmub, mitte kontsertides.

Amerika laululind Nikita, noor neiu, paneb kõik laulu-armastajad ilutsema. Dmal ajal mullu käis ta Tartus ja tegi siin sedajama. Georg Liebling, Saksa komponist, jaadab teda ja mängib klaveriga laulule kaaja.

Minnie Hauck laulab Amerika maal ja saab iga laulu-õhtu eest 1000 dollarit (umbes 1500 rubla).

Theodor Reichmann laulab ka Amerika maal ameriklaste meele järele.

Seda ja teist.

Preili ütles: „Mis arwate, herra leitnant, jellest tenorilauljast, üks ta hääl ole hele ja kõrge?” Leitnant wastab: „Do preili, mina laulaksin weel hele-damini ja kõrgemini, kui mul häält oleks.”

Ühe ilusa neiu kuuldes kiideti ühte muusikameest, kes neiuale meeldida tahtis. Aga noor neiu wastas: „Wõib küll olla, et jellel muusikamehel mõistust on, aga ta ei anna ju jellest midagi teistele kuulda.”

Üks tenorilaulja tahtis rikka talupoja tütar wõtta ja ütles, et oma armastuse suurust näidata: „Esmasel korral, kui sa mulle ütled, et sa mind ei armasta, lajen end püstoliga sunnuks!” — „Ja mis teisel korral sünnib?” küsis külm neiu jahedalt. Tenorilaulja ei teadnud, mis wastata.

Beethoven'i wend, kes temaga just hästi läbi ei saanud, kirjutas, et oma rikkust ja kõrgust näidata, ikka oma kirjade alla: „van Beethoven, mõisaomanik.” Kuulus muusika-meister kirjutas selle pääle iga kirja alla: „Ludwig van Beethoven, mõistuse-omanik.”

Laulu ja mängu leht.

Kuufiri Gesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja Dr. K. A. Hermann.

Ilmub kuus korda.

Sind aastas kätteaatmisega 1 rubla, pooles aastast 60 kop. — Sje ära tuua aastas 80 kop.; pooles aastast 50 kop.

Tellimisi wõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja wastu. Toimetuse aadressi tellimise, raha- ja muudela kirjajale: „Dr. K. A. Hermann Tartus.“

Nelja ja kolme häälega laulmisest.

Ilus on nelja häälega laul, kui teda puhtasti ning ilusate häältega lauldakse. Tema mõjub inimesesse iseäralise armisa mõjuga. See on kahju, et mõnel pool meie maal nelja häälega koorilaul küllalt rahwa poolt edendamist ja tähelepanemist ei leia. Edendamine ja tähelepanemine aga pole muud, kui et rahwas armastusega laulu kuulama lähed ja teda mitte igapäewaseks tüütawaks asjaks ei arwa. Kõik weiderdamised ja kometitegemised ei ole midski arwata laulu ja selle ilu wasta.

Ilus on aga ka kolme häälega laul. Mitte alati ei ole võimalik, terwet sega- ehk meestekoori kokku saada, küll aga on tihti võimalik kolme laulu armastajat kokku kutsuda ja siis kolme häälega laulusid laulda. See arwamine, et kolme häälega laulud ilusasti ei kõla, on täiesti eksitus. Kes jeda tähele paneb, et nelja häälega laulus peaaegu alati üks hääle kahekorra kas oktawi kõrgemalt ehk jälle teise häälega ühes noobis kõlades, see teab, et kolme häälega laul wägu ilusasti ja täiesti kõlab. Wäga hästi on võimalik nii hästi kirikus kui ka kontsertidel ja pidudel kolme häälega laulda, kuna nelja häälega lauljaid mitte nii kergesti ei saa. Suht selle pärast oleme „Laulu ja mängu lehes“ kannis rohkesti ühe liini-süsteemi pääle kirjutatud, kolme häälega laulusid awaldanud, et neid siis lauldaks, kui nelja hääle tarwis lauljaid ei leita. Aga ka suure koori tarwis sünniwad kolme häälega laulud wäga hästi, ja neil on weel see tublidus, et neid nii hästi sega- kui ka meeste-kooriga laulda võib.

Nelja häälega laulud on see lugu tähele panna, et tema mitte iga wiisi ei sünni laulda. Nõnda näituseks ei tohi segakoori laul muud wiisi lauldud olla, kui üksnes jeda wiisi, et naesterahwaste ehk laste hääled soprani ning altid, aga meestehääled tenori ja bassi laulawad. Lauldakse segakoori muul wiisil, siis ei kõla ta ilusasti. On mõnikord kuulda olnud, et naesterahwad pandi tenorit laulma, aga niisugune laulmine kõlas koguni fandisti, sest et siis tenor sagedasti kõrgemale käib kui sopran ja laulu ilu

Koguni ära võtab. Säärane laul ei ole muid kui toonide kilin ja kölin, helide puder ja kört. Kes segafoori laulu laulda tahab, see peab seda väga tähele panema. Tenori hääl võib üksi meestest lauldud olla, kuna sopran ja alt naeste või laste asi laulda olgu.

Hoopis teine lugu on meestefoori laulude laulmisega.

Meestefoori laulusid võib nimelt kolme viisi laulda. Esimene ja illem laulmise viis on muudugi teada nõnda, et mehed kõigi nelja häält laulavad — seda viisi, et need mehed, kellel kõrgem hääl, esimest ja teist tenorit, ja need mehed, kellel madalam hääl, esimest ja teist bassi laulavad. See on kõige mõjusam ja tugewam laulmine, sest wägem täis meestefoor kõlab ja mõjub täiel mõnul kuulja kõrwa ja südamesse. Aga meestefoori laulu on võimalik veel teisel viisil laulda, ja see on nimelt nõnda, et kõik nelja häält naesterahwad, tütarlapsed ehk poisikesed laulavad. Ka nõnda kõlab meestefoori laul väga ilusasti, kui ta täiesti ottawi kõrgemini. Nii on pruuk palju laulda; nõnda käiwad wäljamaal meestefooride kõrwal tihti naeste- ja lastefoorid kontsertisid andmas ja laulavad meestefoori laulusid. Kolmas viis on nõnda meestefoori laulusid laulda, et niisuguses naeste- ja lastefooris veel mehed alumist häält, see on teist bassi, meeste häälled ottawi alamalt kaasa laulavad. Niisugune laul kõlab dige hästi, aga on wähe isearaline ja üksluine selle pärast, et alumine hääl alati kahe- kordsest kõlab ja nimelt meeste hääl väga madalas teistest on.

Wäga ilus on, kui üks foor neid mitmesuguseid laulmise moodisid kõiki jõuab täita. Kui ühel fooril nii palju lauljaid on, et ta ühte laulu segafooris, teist kolme häälega naeste häältele, kolmandat kolme häälega meeste häältele, neljandat nelja häälega naeste ja laste häältele, wiendat hästi täies tugewas nelja häälega meestefooris laulda võib, siis on niisugune foor, kui ta veel päälegi puhtasti laulab, väga kõrgel järjel. Niisuguse foori laulmine on täis ilu elawust ja wahetust ja ei lähe ial igawaks. On tal veel ilusa häälega lauljaid naeste- ehk meesterahwaid hulgas, et ta ka mõnda soolo-laulu klaveri-, ehk orel- ehk ka mängufoori kaasmängul võib sekkuda laulda ja ka niisuguseid foorilaulusid ilusasti ette tunda, millel ükiskub (soolo) häälekohad on fiske pandud, siis on tema laulmine otse rääkimata ilus.

Seda kõike pole seni ajani meie laulukoorides veel küllalt hoolega tähele pandud. Pandagu seda edespäi rõhkem tähele, küll siis Eesti kooride laulmise ilu tõuseb usina kokkukäimise ning harjutamise mõjul.

Ilus komponist.

(Paul Försteri uudisjutt.)

(Särg.)

Roberti ei suutnud mitte tüdarta Gabrielele kätte saada. Tuba oli tüditar noore mehega laugel sadama-linnas laewale läinud, mis noort inimese-paari Inglise maale wiis. Tüditar oli kirjast isa palunud Inglise maale kirjutada uue nimega, mis ta

noore mehe abikaasana saab kandma; aga Roberti ei kirjutatud mitte. Tütar, kes ija meelest kallits mälestusets ja kujuts öndsast abikaasast oli olnud, oli temale nüüd kadunud. Keegi ei kuulnud edespäi enam teda oma tütre nimegi nimetatavat. Kalgilt ja uhkelt waatas ta nendegi pääle, kes temale liginejwad ja teda trööstida püüdjwad. Tema, kes enne alati oli kõikide wastu lahke olnud, oli nüüd külm ja morsis, ja wihtaw naeratus mängis ka huulte ümber. Aga kui ta oma tühjas toletus toas, uneta ja rahuta woobis istus ja palawate põlewate filmadega öö pimedusesse wahtis, waotas ta küll kätt äkilise südame kohta, mis armastust ja troosti ära rääkimata wiisil ihaldas ja ksendas. Mõni kord tuli ka nagu pahareti waim tema üle; siis oli ta kirg nagu linnul marus, linnul, keda maru on enese wõimusesse wõitnud ja jõuuta ja nõuuta edasi wihistab — kaugele, kaugele ihatud eesmärgist kõrwale. Säärastel filmapilkudel tuliwad Roberti juust kurjad kibedad sõnad wälja, mis mitte tema iseloomu järel ei olnud, kuni ta wiimaks uimajelt patjadesse langes ja lahti-filmi rõõmuta päewa ootas.

Sõna-laujumata ja kibedalt käis ta oma teed. Nagu üks kord, kui ta naene furma-ohus haige oli, häda ja hirm teda ikka weel lootma ajas wiimse filmapilguni, nii näis nüüd kibedus, mis tema hinge täitis, temale teha jõudu andwat uhkelt kõrgele tõstetud pääga edasi kõndida. Ta oli tunnistus sellest, keda inimene, kes läbi ja läbi alandlik, seejpidise walu ja häda pärast kare ja kalg oli.

Aga nagu maailm iga asja ära harjub nägema, nõnda oli ka Roberti olekuga lugu — seda enam weel, et ta teha poolest juurt ei muutunud. Alles kolme aasta pärast räägiti temast jälle. Osa wõttes raputajiwad naabrid päid ja küsijiwad: „Mis on küll jälle Robertiga sündinud? Ta on ärksti küll kümne aasta wäärt wanemaks jäänud.“

Seljal ajal oligi, kui Roberti ühel päewal nagu sagedasti oma kirjutuslaua äärel istus ja mõtetes enese ette wahtis. Tema oli pää pahema käe pääle toetanud, ja rusikasje waotatud parem käsi oli raskesti laulelduse palju noodiraamatu pääl. Lauleldus oli sest jaadik, mil Gabriele temalt oli ära läinud, ikka weel palis laual sešamas paigas. Tuba oli üleilbse täitja muutmata sest jaadik, kui tema filmatera tütrete temale nii juurt südame-walu oli teinud. Ka wäike näputöö-laud afna all seijis niisamati. Selle laua ääres oli kord tema õnnis abikaas istunud ja õmmel-nud, kui ta weel elas, ja pärast oli tütar Gabriele niisamati teinud, kui tema ise oli klaveri ees istunud ja mänginud. Ka näputöö-korwikese oli Gabriele põgenedes sinnaamasje lauale seisma jätnud.

Ühel ainsal korral oli Roberti oma noodi-kirja tahtnud lahti wõtta ja siis uuesti edasi jaata, aga siis jäi ta jälle mõttesje ja jättis asja niisamati. „Sa ek-sifid, mu kallis naene,“ ütles ta taja isenees, „see õnne-tund, millest sina und nägid, ei tule maailmas ialgi, aga kui Sumal mulle armuline on, siis tulen ma warsti sinu juurde; mina ei heida ka nüüdgi meelt ära.“

Mõtetes istus Roberti toolil toakeses. Ulitšal põlesiwad latrid, ja nende tuim paistus wõbises toa lael edasi tagasi, sest wäljas hulus ja wuhises torm, ja lume-kibemed tantšijiwad hullul hüppel afnast mõdda.

Roberti oli jügamates kurwades mõtetes. Wäljas läwefojas kuuldi wana pas-sija naesterahwa sammušid, kes mõne korra ufje juurde kuulama jäi. Wana naesterahwas kartis, kui Roberti nõnda üfji toas mõtetes andus. Siis teadis ta, et pahad waimud ta ümber luurijiwad seda filmapilku oodates, mil nad üfjitu kallale wõifjiwad minna. Wana naesterahwas teadis küll, mis niisuguse audumise järel toas tuli: Siis astus Roberti klaveri ette, nagu tahaks ta pahad waimud enesest mängu abil ära ajada, just niisamati kui Saul kord kurja waimu kandle-mängu abil enesest peletada püüdis. Mõni kord näis, nagu lähets see ka korda, aga pea kõlajiwad kot-kuhelid, mis wanast pillist wälja kostjiwad, palju perumini ja kirgemini, kuni helid

viimaks nagu maru ja märs rajata ja piirita kohašiwad ja mühašiwad. Kui Roberti siis üles kargas ja suurel rahutul sammul toas edasi tagasi käis ätiliste sõnadega ise eneses rääkides, siis põgenes wanamoor ehmatades oma puhtasse kööki ja luges Zsfa-meie palwet mitu korda oma enese õnnetu herra eest, kes temale weel iganesgi janti sõna ei olnud ütelnud.

Wäljast uksele koputamine äratas see kord wana naesterahwa tema kuulamisest uksele. Kui ta ukse lahti tegi, seisis üks waene kahwa naene ukse taga ja küsis, kas Robertiga mõiks kofku saada. Wanate tõmbas kergemalt hinge, kui ta kerjaniisiti nägi. „Jah, mu laps,“ ütles ta lahkesti; „koputage aga sinna toa ukse külge, Roberti herra ei ole weel iganes kedagi waesti inimest ilma troostita enese juurest ära lastnud minna.“

„Seda ma tean,“ ütles päält näha waene annete paluja naesterahwas.

„Ja jaa, seda teawad küll kõik,“ wastas passija, ja kahwa naesterahwas koputas kartiwalt.

Alles, kui ta kolmandat korda kõwemini oli koputanud, hüüdis Roberti toast: „Sisse!“ Wiivitades astus naesterahwas üle läwe tuppale, pani ukse jälle kinni ja jäi warijedes ukse kõrwa seisma.

Roberti istus alles oma kirjutuslaua ääres toolil ja pööras pikkamisi pöördumisele ta seastu poole. Kui ta sirget kahwatanud naesterahwast widewiku paistel nägi seiswat, alandlikus olekus, pöördumisele ja liiga kartes ligemale astuda, ohtas ta tasafesti ja tõmbas käega segaseid juukseid nää eest ära.

„Mis minult jooiwite?“ küsis ta kurwalt, ja kui ta wastuse asemel üksnes tašast nutmist kuulis, kõneles ta trööstiwalt edasi: „Minge wälja passija juurde, see annab teile süüa ja juua — ja“ lihas ta juurde, kui naesterahwas pöördumisele enam norgu lastis langeda ning liikumata seisma jäi, „ja ehk sooja riiet ka.“

Uga kahwatanud naene ei liigutanud end paigasigi ära.

„Noh, üks kõik,“ ütles Roberti edasi ja tõmbas rahakoti wälja, kus weel natuke raha sees oli, „sähte, siin on, wõtke see! Wõtke enesele midagi osta, mis tarwis.“

Uga wõõras naesterahwas tegi käega niijuguse liigutuse, mis näitas, et ta raha ei taha, aga siiski tõstis ta paludes käed üles. Nüüd ajas ta Roberti toolil end sirgu ja küsis imeks pannes: „Jah, mu laps, mis te siis õieti jooiwite?“

Siis langes kahwatu naesterahwas raskesti nuutjutes tema jalgade ette ja wõttis tema põlwele ümber kinni ning hüüdis kogeledes ja nuttes: „Andeks-andmist, andeks-andmist, iga!“

Seledalt karjatades kargas Roberti püsti, tema käed kaapawad läbi tühja õhu, ja wihased kurja-waimulised pilgud leekiwad tema silmadest. Perus rutus tõmbas ta oma suure noodi-raamatu, tõstis ta kõrgesse, nagu tahaks ta seda oma ees jälle ilmutada tütrele mõõda pöördumisele, ja tema muigutawatelt huuletelt kargatas tõwa tige wandešõna.

Wäljast kahwatas Gabriele, ja ta pijarad jäiwad seisma. Siis tõusis ta ruttu üles ja wankis sõna-lausumata toast wälja. Kui üks tema ja isa wahel kinni läks, langes isa nagu wäsi'nd ja roidun'd oma toolile tagasi, ja suur noodi-pakk langes kompsatades põrandale.

Alles natuke aja pärast tõusis ta jälle rängalt püsti, nagu ärkaks mõnest kurjast unenäost üles. Ta lihtsus rusikas tõmmatud käe wastu kuumawat otša, nagu tahaks ta meelde tuletada, mis õieti oli sündinud. Ta komistas üle noodi-paki, ja nüüd alles nagu sai see talle selgeks, aga tema armates oli Gabriele alles seljamal filmapilgul toast wälja läinud. Ruttu tõukas ta jalaga oma noodipaki eemale ja hüüdis: „Gabriele, mu laps — tule, oh tule tagasi! — oh mis ma olen teinud!“

Ta kuulatas ja mõtles, et Gabriele jälle tuppale tuleb. Uga kõik jäi waitkaks — niijamuti nagu siis, kui ta teda efimest kord maha jättis ja ekfitaja järele läks. Ekfitaja oli teda nüüd maha jättnud. Uga kui Roberti tüki aega oli oodanud, siis

tormas ta toast wälja. Ka siin ei nähtud kedagi, ja suur hirm ja walu tuli ta üle. Ta hüüdis passijat: „Sanna, kuhu jäi ta, kus ta ou?“

„Ah, see waene naesterahwas wõeh?“ küsis wanamoor ja lomberdas kõõgist wälja. „See läts wälja! Siit wäljal! Oma teed! Aga Sumala pärašt, herra Roberti —!“

Roberti ei kuulnud enam kedagi, waid jookkis lendawal juuffel wälja talwe tuisu ja tormi sisse, kergesti riides, nagu ta toas oli istunud. Natukese aega jookkis ta linna tänawatel ümber oma lapse nime hüüdes. Wiimaks jäi ta äkisti seisma ja ütles: „Sah, jää! ta on, jää! ma leian teda!“

Rutuliste suurte sammudega ruttas ta linna wärawa poole ja jää! wälja. Wäljas möllas ja tuistas maru weel hirmsamini; pärnad paindušiwad ja ähkšiwad maru mäsju mõjul, ja sagedasti pidi Roberti end ümber pöörama, sest et tuule hoog hinge kinni pani.

Aga edasi! Mis tema maru ja tuisu möllust hoolis! Wiimaks wäšunud ja lõõstudes ning wärisedes külma pärašt jõudis ta oma eesmärgile: ta astus tumedast wärawašt läbi furnuualale. Ta tundis teed ja leidis teda kindlasti ka kõige pimedamal ajal ja sandemal ilmal. Juba paisšiwad mustrohelised kuused armastatud abikaasa haua äärest filma, ja walge rist haualt oli eemalt näha, jää! märkas ta ka musta kogu, keda ta jää! küll ära tundis: haua äärel oli põlwili jeesama kahwa naesterahwas, just nõnda nagu ta poole tunni eest Roberti toas oli teinud. See oli Gabriele, tema tütar.

„Gabriele, armas Gabriele!“ hüüdis Roberti; aga hirmus hoog tuli filmapilgul ja wirutas teda wasta ühte haua-mälestusekivi, mille ümbert ta kinni hakkas, et mitte maha kukkuda. Kui ta jellešt äkisešt raskesti hoošiti oli toibunud ja jälle haua poole waatas, oli koht, kus ta tütar palwetades põlwili olnud, jälle tühi, ja tema hirmu täis hüüdmised kadušiwad asjata ära maru sisse. — — —

Sellešt õhtušt jaadik oli Roberti nagu teine inimene. Passija sai küllalt aru, et see teijeks-šaamine kahwašt naesterahwašt oli tulnud. Tal oli oma herrast wäga kahju, ja mõnigi kord istus ta kõõgis ristis kätega ja pani armjale taewa Taadile ette, kas ehk tema paremaks ei arwaks kahwatanud naesterahwašt jälle tagasi tulla lasta; paha ei mõišt jääwane aši ju iganes olla, sest et see ju Roberti herrad rõõmustaks. Muidugi nägi wana naene üksnes wäljaspidišt muutušt, ja see üksi tegi talle ka rahutušt. Roberti läts aega mõõda ifka wagušamats ja waitšemats, ei jooksnuud enam oma toas wäga rahutuna ümber ega rääkinud pahu sõnu. Ja ometi möllas tema hinges suurem torm kui iganes, kui ka mitte nõnda nagu enne teiste wastu pahu mõtteid ja sõnu awaldades, waid keeletu iseeneše üle kaebamine näris tema hinge kallal. Ta oli oma surnud abikaasa wastu pattu teinud. Muidu oli ta widewiku ajal ifka kõišt pahareti wainud wälja wanutanud, aga nüüd tundis ta wärinat ja hirmu kahwatanud näo eest, keda ta ifka ja ifka jälle üle oma läwe nägi astuwat ja kes asjata temalt andeks-andmish palus ja siis meele-ärakeitmisest wälja furnuhauale ruttas! Säärastel filmapiktudel arwas ta ifka Gabriele häält kuulwat, nagu hüüaks ta: „Ema, ema, isa on mind enesešt ära tõuganud, halasta oma waeše õnnetu lapse pääle!“

Tema ees seisis ta armša naese pilt, aga kurw, kahwa ja täis ahastušt, nagu see kerjaja — tema laps. Siis ruttas ta toast wälja ja hüüdis: „Sanna, Sanna, tooge tuld — tuld!“

Ja kui wana naene tuli ja lambi kirjutuslana ehk klaveri pääle pani, siis ni-kutas Roberti tänulikult pääd, kõneles ka mõne lahke sõna temaga. Kord küsis ta: „Kas teil ka lapsi on, Sanna?“

„Üks tütar oli mul, herra Roberti, wäga ilus armas laps, aga kui ta kuus-teisikümmend aastat wana oli, siis tuli kolera haigus linna ja tappis ka minu tütre,“ ütles wanake, ja heledad pisarad langešiwad kortsustelt palgetelt maha.

Roberti andis wanale naesele kätt, aga ei saanud ühtegi sõna suust välja, waid pööras end ära. Wanale mõistis teda, tal oli hää osawõtlik süda. Roberti mõtteid ei mõistnud ta muudugi mitte: Roberti kaetjes wana naist, et see mõis pijaraid walada, mis puhtast jüdamest välja tuliwad.

Mõne aja pärast märkas wana Sanna, et see paks pakk punaste pitsaritega, mis nii kaua kirjutuslaual oli tolmunud, korraga oli kadunud. Sagedasti oli wana naene lauda tolmust pühkides seda pakki silmitsenud ja mõni kord ka proowinud päälkirja lugebda, mis aga tema wanal filmal hästi korda ei tahtnud minna. Sõnast „Kuninglikule Kindral-“ sai ta aru, aga ei mõistnud mitte, mis tema herral „kindralitega,“ üleüldse tegemist mõis olla.

Ka oli temale imelik, et tema herra sagedasti kodu tülles küsis: „Kas midagi ei ole posti päält tulnud?“ — Kirjased küll tuli, aga ifka küsis herra uuesti.

Sanna waatles juure uudishimuga iga kirja, mis tuli, kas mitte kord „kindral“ ei kirjutaks, sest seda kirja ootas tema herra, see oli kindel.

Ühel päewal oli Sannal ometi see rõõm, et arwatud kindrali poolt saadetud tuli; küll ei olnud see kiri, waid see salaline pakk ise, sest wana naesete tundis seda pitsariteest. Aga herra Roberti ei olnud just mitte rõõmus selle üle. Natuke aja pärast kadus pakk jälle ära, siis tuli ta jälle tagasi, kadus jälle, ja nõnda üsna mitu korda. Roberti küsis ifka, kas midagi postilt ei ole tulnud.

Üks kord näis ometi, nagu oleks igatsetud kiri tulnud, sest wana passija kuulis üsna selgesti, kuida Roberti rõõmsasti hüüdis: „Ometi wiimaks! Ma pean seda weel näha saama! Jah, ja oled õigesti ette kuulutanud, mu kallis armas õnnis naene —!“

Siis oli tuba jälle nii kole-wagufaks jäänud, et Sanna end ei suutnud pidada, waid pani kõrwa wõtme augu kohta ja kuulatas. Kui ta oma herrad kuulis taas raskesti õhawat, awas ta ettewaatlikult ufse, sest ta kartis, et mõni õnnetus oli juhtunud. Sääal nägi ta, et Roberti nägu pihus istus ja nuttis nagu laps, ja tema ees oli lahti wõetud kiri.

Wagufalt pani passija ufse jälle kinni ja läks kurwalt kõõki tagasi. „See wana pagana kindral,“ õhtas ta, „nüüd ei ole sest ometi midagi wälja tulnud! Ja ometi ootas mu herra ja rõõmustas end kaua seda oodates!“

Roberti lauleldus oli „Kuningliku Kindral-walitusse“ see on kuningliku teatrijuhatause poolest wastu wõetud mängida. Kindral teatri-juhataja andis Robertile jeda lahkes kirjas teada.

Selle wäga rõõmsa sõnumi sai Roberti waremini kui ta ootas. Muudu oliwad sagedasti mitu kuud mööda läinud, kui ta mingit wastust laulelduse kohta näitemängu-majade juhatause poolt sai, jefkord oli rõõmus teade juba kahe nädali pärast tema kätte jõudnud. Oli, nagu oleks keegi kindral-juhataja juures tema eest kõnele- nud, aga ta murdis asjata pääd, kes see küll mõis olla. Kindral-juhataja kirjutas, et esimene soprani-laulja, proua Bertina, ifearanis hää meelel jeda lauleldust soowib ette kanda ja juba oma laulu-õja hoolega õpib.

Küll kestis weel mõni kuu, enne kui Roberti lauleldus mängitud sai; aga ta wõeti nii suure kiitusega wasta, et Roberti jeda ilmaõgi ei julgenud loota. Juba oliwad mitmed teatri-juhatajad enestele Roberti käest luba palunud lauleldust mängida tohtida; ja sagedasti kufjuti ka laulelduse loojat ennast oma töö auu päält waatama, aga Roberti ei wõtnud jeda tänades wastu.

Kõige enne oli kuninglik kindral-juhataja päälinnas Robertid wäga palunud laulelduse mängimist kord ka waatama tulla, ja saatis temale pärast esimest etendust loorberi-pärja, mis proua Bertina kuuljatelt oli saanud ja nüüd Robertile läkitas ja wastu wõtta palus, sest et tema üksnes selle laulelduse looja läbi nii kõrgesse olla saanud. Roberti raputas imetspannes pääd üle selle ootamata auu, wõttis pärja

Küll rõõmfasti tänades wastu, aga kui õhtu tuli, wiis ta pärja oma armsa abikaasa hauale furnuaiale. Kuu seisis ta siin haul ja waatas igatsedes õhtuse selge taewa poole üles, kus õhtu-täht heledasti paistis. Üksikul haa-walwajal mehel oli, nagu ei oleks täht ialgi emie nii heledasti säranud sest saadik, kui ta abikaas surmaumesse uinus. Kas wõis tema lootus ialgi täide minna, mis õnnis abikaas ette kuulutanud? Õhtune ja hommikune täht, see on eha-täht ja koidu-täht, on üks ja seesama. Ja see õnn, mis me nooruses ihaldame, kas ta on wähem, kui teda eluõhtul alles leiame? Ehk, kui hommiku ja õhtu wahel palaw päew oli, mis meie mõtlemist ja tundmist selgemaks tegi, anname õnnele teise nime, nagu sellejamale tähele, mis meid hommikul ja õhtul sellejama särava rõõmustab.

(35pp tuleb.)

Sõnumid muusika elust.

Uuberi wastu kaebas keegi selle õnnetuse üle, et inimene wanaks saab. „Jah, armas sõber,“ ütles Uuber, „wanaks-saamine on aga seni ajani aiuus abinõuu kaua elada.“

R o m p o n i s t, kes ühte ilusat mängu kuuleb ja ise-eneje tükkisid üle teiste arwab olemat, ütleb: „Smelik, see mäng on peaaegu nii ilus, nagu oleksin mina ta teinud.“

R. W. v. Weberile on Gutin'is, tema sünnilinnas mälestusejammast pandud 1. juulil uue kalendri järele.

Wene preili Manjurow, kes Genfis ära suri, on Saksa maa muusika-meeste leskede kasuks 23,000 marka (umbes 11,000 rubl.) testamendis pärida jätanud.

G o e t h e, Saksa maa kõige juurem luuletaja, on ka komponist olnud, sest niisid on tema paberite hulgast üsna ilusaid laulumiiisid leitud, mis ta aga eluajal ei ole trüüki andnud.

Italia tenori-laulja Tomagno olla Amerikas, nagu Saksa lehed teatavad, rikas mees, kes umbes 4 miljonit rubla oma ilusa häälega kofku laulnud; aga kui ta hiljuti Amerikast kodu tulnud, oma rikkust maitzma, siis pidanud politsei tema reisipatikid kinni panema, sest et ta oma korteri üüri, umbes 10 rubla, ei ole ära maksta tahtnud. Ta elanud wäikeses toakeses 5. korral.

Esimene muusikaline ajakiri Rumänia keeles hakkas tänawu 1890. aastal, Bukarestis wälja käima. Meie eestlased oleme siis Rumänia kuningriigi rahwast ees, sest meie „Laulu ja mängu leht“ käib juba kuwendat aastat wälja, kui ka waewaselt, sest lugejate arv on wäike.

Suured laulupidud on Saksa maal niisid wäga moodis. Nõnda on jellal 1890 aasta juwel Elberfeldis laulupidu olnud 1737 lauljaga, Grimme linnas 600 lauljaga, Dahme linnas 820 lauljaga, Dortmundis ligi 900 lauljaga.

G. Verdi, maailma kõige kuulsam laulelduste meister, on Italia kirjanikule Dnorio Rau'ele, kes tema elulugu tahtis wälja anda, nõnda kirjutanud: „Armas herra! Teie tahate minu elulugu awaldada ja soowite mu enese käest jels teatusti, See on wäga ilus, aga ma pean kahjatsema, et Teie nõudmist ei jõua täita, sest mina ei ole ise oma era-elu üle iganes midagi kirjutanud, ei ka oma kunstniku-elu üle. Minu lapse-aa üle ei wõi ma midagi ütelda, sest et ma selle suures waesuses ja wiletsuses olen ära elanud. Leiate ehk paremaid nimesid ja inimesi, kes rohkem wõiwad eesmärgiks olla. Wabandage mind! Verdi.“

Felix Dräseke on Saksa muusika-meeste seas üks tähtsamatest. Ta annab tihti uusi helitöösid wälja. Hiljuti on tema julest lauleldus „Herrat“ sündinud.

Bergolese ja Sacchini, kaks Italia 18 aastajaja muusika-meistert, jaawad ka mälestusejambad Pozzuoli alewis Neapeli ligidal, kus mõlemad on elanud.

Peter Cornelius, hiljuti furnud Saksa muusika-meister leiab oma ooperitega ikka enam kiitust. Eluajal tal juurt õnne polnud.

Martha Kemmert, Saksa klaverimängija neiu, on Amerika maal kontsertisid andmas. Omal ajal on ta ka Tallinnas ja Tartus kiitusega mänginud.

August Bungert, Saksa muusikamees, on hiljuti ühe vihu rahwalaulusid wälja andnud. Need laulud wõetakse jakslaste poolest waimustusega wastu. Bungert on nii hästi helimeister kui luuletaja.

Charles Marie Widor, kõige kuulsam Prantsuse orelimängija Pariisis, on milmed wäga tuumakad helitööd orelile loonud. Widor leiab ka Saksa maal kiitust ja on sääl suure kiitusega orelikontsertisid andnud.

Victor Meßler'ile, hiljuti furnud kuulsale Saksa laulude ja laulelduste loojale, ehitatakse Straßburgis ilus mälestusketju

Udelina Patti, maailma kuulsam laululind, on januari ja webruari kuul 1891 Peterburis ja Moskwas laulmas. Kumbasgi linnas laulab ta 6 korda, see on kolmes kontserdis ja kolmes laulelduses. Kõrku nende 12 korra laulmise eest saab ta 120,000 rubla.

Haydn'i, Mozart'i, Beethoven'i, Schubert'i ja Gluck'i haud, mis Wiener linna kirikaedades mitmes kohas olivad, on aega mööda kõik lahsti kaewatud ja nende kuulsate muusika-meistrite luud kõik ühe teise kõrwa haudadesse Wiener juurde Keß-furnuaeda maha maetud, nii et neid kõiki ühe teise kõrwal wõib näha, kes Wiener linna läheb.

Elin Banaar-Johström, noor ilus neiu ja tuttawa „põhja-ööpiku“ eht õigemini „Soome laululinnu“ Alma Johströmi noorem õde, andis oktoobr-kuul Tartus ülikooli aulas kontserti, millest wäga rohkesti osa wõeti. Elin Johström on sama juureks laulu-linnuks tõusmas kui tema õdegi. Sääl on ittemata ilus ja teeb kõige keerulisemad laulud raskujeta ja täiel ilu jõuu ja wõimul kuuldawaks. Nagu loote loõritab noor neiu laulda ja on ise jelle juures nii lahse ja rõõmus, et iga teine inimenegi juba rõõmsaks peab saama. Elin Johström saab, nagu ta õdegi, Soome maale juureks auuks olema.

Dr. Portig on „Baltische Wochenschriftis“ ühe kirjatüki awaldanud jelle päälkirja all: „Kas Richard Wagner on uuea muusika Mesias?“ Kirjutaja wastab jelle küsimisele õigusega: „Ei ole!“ Richard Wagner ei ole muud midagi kui üks tähtjas Saksa komponist, kellel iseäraline laad oli. See iseäraline laad eht heliloomise kombe ei olnud ka Saksa muusik, mis ju rahwa muusika põhjusel oleks pidanud seisma, waid see oli Wagner'i kõrge ande iseäraline omandus.

Angelo Reumann, kes oma kunstitekkudega 1890. aasta algul Richard Wagneri „Nibelungid“ Peterburis ette mängis, on selleaasta aasta lõpul need lauleldused ka Hispania maal Madridis etendanud.

Petr Tschajkowskij, Wene komponist leiab wäljamaal ikka enam kiitust. Tema lauleldusi „Igor“ ja „Pada-emand“ mängitakse Peterburis.

Heinrich Böllner, kes omal ajal Tartu ülikooli lauljuhataja ja pärast Bölni meeseteoori dirigent (juhataja) oli, on Amerikaspe New-York'i linna Saksa meeseteoori juhtijaks kutsutud, kus temale 6000 rubla aastas palka antakse. Böllneri asemele Bölni on Ditto Singer Heidelbergist kutsutud.

Villi Lehmann, naljamängude ja kentsakate laulude looja Kalisch'i abikaasa, laulab Berlinis ja mujal Saksa maal nii ilusasti, et kõik ajalehed tema kõige kõlawamat kiitust täis on.

Ladislaz Mierzwinski, maailma kõige suurem ja kuulsam tenori-laulja, annab 28. dez. 1890 Tartus kontserti.

Laulu ja mängu leht.

Kuufiri Gesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja Dr. S. A. Hermann.

Ilmub kuus korda.

Sind aastas kättejaatmisega 1 rubla, poolaastas 60 kop. — Sse ära tuua aastas 80 kop.; poolaastas 50 kop.

Tellimisi wõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja wastu. Toimetuse adrejs tellimise, raha- ja muudele kirjadele: „Dr. S. A. Hermann Tartus.“

Arablaste luuletamisest.

Suuri rahwaid on maailmas olemas, kelle luuletunstiift muud rahwad wähe teawad. Niisugune rahwas on arablaste, kelle kirjandusest näituseks Gesti keeles nii hästi kui midagi ei ole lugeda olnud. Ja ometi on arablaste wäga tähtjas rahwas, ja nende kirjawara, iseäranis luul, on suur ja tuumakas. Arabia rahwa keel on üle juure oja maailma wälja laotatud: Põhja-Afrikas, Egiptuses, Hommiku-Afrika rannas, Sudanis, Wäike-Aasias ja Türgi maal mõistetakse teda ja on tal suur mõju.

Arabia rahwas on juba wäga wanast ajast saadik agar ja tuumakas, tark ja terane rahwas olnud. Luuletajad, kellel andeid oli, seisiwad kõrges auus. Muinasajal juba on nende töösid auuhindadega kroonitud. Kui wäga juba muinasajal luuletajaid auustati, näitab üks wäike sõnum: Arabia beduin Mohallak oli luuletaja Aafcha enese juurde wõtnud ja teda wõõrusele kutsunud. Selle lahtuse eest jalmis Aafcha, kelle nime terwel maal kuulus oli, ühe jalmiku Mohallaki auuks, ja see tegi, et Mohallaki kahetsa tütart ühel ainjal päewal mehed saiwad.

Muiste oliwad arablaste waba rahwas ja käiswad fagedasti teiste rahwaste wastu sõdimas. Niisugustest sõjakäikudest loodi siis laulusid ja luuletusi, mis tihti täis ilu ja wõimu oliwad. Arabia keel oli kõlaw. Ilus armas kliima ja lõunemaa palaw päike oliwad luulewõimul abiks niisama kuumawaid luuleid luua. Siia juurde tuli weel, et enne Muhameti usu jündimist Arabia naene ja neiu täitsa waba ja omawoliline inimene oli, kes oma armastust sellele kinkis, keda ta armastas. See armastus kahe jugu wahel oli lõpmata hulga laulude ja luulete sünnitaja. Wanast muinasajast on weel tänapäewani hulk sääraseid järele jäänud ja otse rahwa omanduseks suhu ja südamesse saanud.

Arabia luuletajaid on palju, aga meie ei wõi siin rohkem nimetada kui mõnda päaluuletajat: Kõige kuulsam luuletaja umbes 400 aastat pärast Kristust oli M u h a l h a l l, kelle luuletusi weel nüüdgi rahwa suus kalliks peetakse, sest

nad on üleüldse mõistetawat loodud. Teine suur rahwaluuletaja oli Schanfara. Mõlemad on suusõnal luuletanud. Nende laulusid kogus ja pani weel palju kirja Abu Temmam umbes 800 aastat pärast Kristust. Weel enne teda kirjutatiwad luuletusi Haret, 500 aastat p. Kr. ja tema aeglane Tarafa. Siis on weel nimetada Suheir, 630 aastat p. Kr. ja wahwas Antawa jelsamal ajal, ja warsti pärast neid Lebidi ja Amrikais. Kõik need on imeilusaid luuletusi pärida jätnud. Nende luuletustes on isalik, emalik, peidmehelik ja pruudilik armastus kõige ilusamal sõnal kaunistatud.

Siis tuli Muhamet ja tema usu laiali-laotamine tule- ja mõõgaga. See mõjus muudugi ka luuletusesse. Naesterahwalt võeti tema wabadus ja pandi ta kinni naestetokja ruumidesse. Puhtast wabaast armastusest mehe ja naese wahel ei wõinud siin enam juttugi olla. Nõnda ei wõidud sellest ka enam endisel wiisil ilusasti laulda, waid armastuselaulud muutusiwad sagedasti lihahimu lauludeks. — Sellegi pärast ei wõi salata, et ka Muhameti ajal ja pärast teda tublisiid luuletajaid on tõusnud. Nimelt lauldi tuliseid sõjalaulusid ja wõimutegude kiitust Muhameti ja tema järelkäijate sõjakäitudest. Nende luuletuste seas on mõndagi ilusat.

Kõige luuletuse ja kirjade põhjaks sai muudugi Muhameti enese ja tema pääjüngrite kirjutatud korán, see on Muhameti usuliste piibel, mille sisse Muhamet mõndagi meie piiblist on üles wõtnud. See raamat ei ole küll salmitutes, waid on lihtsa kõne luuletus. Kõik on siin kõige kangemini Muhameti usu laiali-laotamise kasuks kirjutatud. Usklikule lubatakse, kui ta usku wälja laotab ja ise usku kõrgeks peab, paradiiši õndsust. Ei wõi ka salata, et prohwet mõni kord kõige suurema waimustusega räägib ja teifi selle läbi kõige tulisemini waimustab. Muhameti paradiiis on kõige hiilg-wamate wärwidega maalitud. Kõige ilusamad neitsid, kes ialgi ei wanane, wiidawad paradiihis uskliku aega, ja ta wõib neid armastada nii palju kui süda kutsub. See on Muhameti usu wäljalaotajatele suureks wapruse sünnitajaks olnud, ja surm ei olnud neile mitte hirmus, sest et see neid ju paradiiši ära rääkimata rõõmu ja ilu sisse wiis.

Suur hulk luuletajaid on pärast Muhameti elanud, nõnda Ibn Dureid, aastal 932 surnud, Mutanabia 965, Dogra'i ja Asmaia 1120 ümber ja mitmed muud. Kuulsad juttude luuletajad oliwad Ibn es Saig ja Hamadany jelsamal ajal. Kuulsam neist oli Hariri, armastuselaulja. Nende laulud ja jutad kõlawad weel praegu Arabia rahwa suus ja waimustawad rahwast oma iluga. Ka nali ei wõudu. Ka pärast nimetatud mehi on weel küllalt luuletajaid elanud, aga olgu neist küllalt. — Arabia kirjandus on täis ilu ja luulewõimu. Edespidi ehk saame mõnda Gesti keeles temast awaldama.

Uus komponist.

(Paul Försteri uudisjutt.)

(Eõpp.)

Küll tõmbas Roberti jüda teda jägedasti näitemängu-majasse oma töö ja sellega enese auu nägema ja kuulma ja seda filmapiiku maitsma, mis tema kallis naene prohveti viisil oli ette kuulutanud. Aga kalli naese ettekuulutus ei võinud ju täiesti täide minna, sest kõige parem oja, tütar Gabriele, puudus ju, puudus päälegi tema, see on Roberti, jüü läbi! Oma lapse südame najal pidi ta surunud abitaasa meelde tuletama ja siis — siis pidi see alles täiesti õnnis olema. Nõnda oli ta jures ütelnud. Oh kuda põlesivad need sõnad kibedasti tema hinges! Tal oli, nagu oleks ta surunud abitaasa õndsuse ära petnud, ära riisunud!

Kuna Roberti nime auuga nimetati, kuna temale viirukit riputati ja loorberipärgasid toodi, kuna ka raha-rikkus tema töö eest mitte tulemata ei jäänud, effis tema ainus laps mahajäetud ümber maailmas, waene ja wilets! See mõte nõõris tihhti tema hinge kinni ning ajas teda meelt ära heitma, ja Sanna seisis mõnigi kord juures hirmus tema ukse kõrwal kuulates, kas midagi õnnetust ei sünni.

Ühel õhtul, kui ta lampi Roberti tuppa wiis, wõttis ta südame rindu ja tah-tis oma herrale mõne sõna ütelda. Ta jäi ukse kõrwa seisma; näpitses häbenedes põllenurka ja kõhatas wiimaks.

Wiimaks küsis ta muusika-meister tähele pannes: „Mis tarmis, Sanna? Ütelge aga!“

„Aulit herra!“ ütles Sanna. „Waadake, mõne päewa eest rääkis mulle üks naabri-naene, et teie, Roberti herra, väga ilusat muusikat olla teinud, mis igal pool teatrites mängitakse. Ta näitas mulle ka ühte seitungi-lehte, säält seest ma lugesin teda ise ka. Sellest nägin, et teie, minu herra, suur kuulus muusika-meister olete. Aga kõik inimesed panewad imeks, et teie oma muusikat ise kuulama ei lähe. Mina panen seda ka imeks. Ja teie õnnis proua paneks wiist küll ka imeks, kui ta weel elaks, muidugi teada!“

„Kes paneks imeks?“ hüüdis Roberti kahwatades ja wõttis wana naese käest kinni.

„Õnnis proua, muidugi, Roberti herra,“ kordas wana passija üsna ehmatanud. Sügawasti õhtades lastis Roberti passija kae lahti ja näitas talle waikides, et ta pidi toast wälja minema, mis see ka tegi.

Ejnest kord nii kaua, kui Sanna teenistuses oli, see oli nelja aasta sees, oli Roberti waljult passijaga sõna rääkinud ja teda koguni käskinud toast wälja minna. Waikjelt ja kurwalt käis wana naene nagu wari ümber ja ei võinud seda unustada. Küll rääkis Roberti herra temaga teisel päewal weel lahkemini kui muidu, aga ta ei suutnud ega suutnud asja unustada. Oh kui õnnelikuts aga sai ta, kui umbes ühe nädali pärast Roberti teda enese tuppa kutsus ja ütles: „Sanna, teie andsite hiljuti mulle hää nõuu, selle eest ei ole ma teid weel tänanudgi —“

„Oh ei ühtigi, herra Roberti,“ wõttis passija üsna häbenedes Roberti sõna jabaft kinni, kuna Roberti edasi rääkis:

„Mina tahan teie nõuu wastu wõtta ja juba warsti ära reisisida, et kord oma lauleldust näha ja kuulda — sest et teie seda soowite ja minu õnnis abitaas niisajamuti oleks rääkinud.“ — — —

Mõne tunni pärast juba reisjis Roberti ligidamasse maa-linna, kus tema lauleldust just pidi mängitama. Sinna jõudis ta just enne mängu algamist. Direktor oli täis imekspanemist, et laulelduse looja oli tulnud. Beagi sai teatri-teenrite läbi sõnum igale poole teada. Teatrikse tuli palju kuulajaid. Ühtusega teatas teatri direktor ka seda, et temale korda läinud kuuljat laululindu, prouad Bertina, päälinaft siia kutsuda, kes täna õhtu ligi laulab.

Roberti oli rõõmus, et tema laulelduse ilusam oja tubli ja kuulsa laulja laulda

oli. Temal oli õige juur hinna selle laululinnuga tutvaks saada, kellest juba nii palju räägiti ja kes tema laulebuse päälinnas nii väga ilufasti ette oli kandnud ning siis temale auupärgigi saatnud.

Näitemängu juhataja oli muidugi valmis laulebuse-looja soovimäe täitma ja teda laululinnuga tutvaks tegema. Ta läks proua Bertina juurde, aga tuli täis ehmatust warsti jälle tagasi ning teatas: proua Bertina olla, kui ta Roberti soovimäe kuulnud, uimastusesse langenud. Küll olla ta warsti jälle toibunud, aga tal olla rahu tarwis, muudu ei wõida ta hästi laulda. Pärast etendust olla ta kobe valmis Robertiga tutvaks saama, jesi see olla tema jüdamelik soov.

„Oh, auuline komponist ja sõber,“ lõpetas direktor oma juttu, „Bertina proua on täis kõige suuremat rõõmu teid näha ja teiega tutvaks saada. Minu meelest oli asi nõnda, et teie ootamata sfiatulek nii väga temasse mõjus.“

Roberti naeratas kurwalt, siis aga kuuldi juba teatriist algmängu (ouverturi) helisid.

Pea algas ka mäng, ja proua Bertina astus ette. Ta laulis nii taewalikult ilufasti, et üksigi tema hääleilul kirjeldada ei oleks jõudnud. Nagu iseenesest ära kuuldas Roberti oma töö ettekandmist.

Kui esimene jätk möõdas oli, siis langes ka Roberti otse kui uimastusesse. Jffa ja ühte puhku helises laululinnu ära rääkimata puhas ja ilus hääle tema kõrwus. Tahtmata tuli juur tänutundmus tema südamesse proua Bertina wasta, kes tema laulebusele oli oma üliwäga ilusa lauluga tee tasefeks teinud ja selle läbi teda kuuljaks ja rikkaks mehaks teinud. Wägewasti tundis ta täna end õnnestatud olewat. Suure waimustusega kufufufiwad kuuljad ka laulebuse loojat ette. Roberti astus ette ja kumardas. Siis astus ta jälle tagasi ja märkas, et proua Bertina ühe näitefeina najal toetas. Ta tahtis tema juurde minna, aga korraga oli Bertina ära. Tahtmata mõtles Roberti õhtu-tähe pääle, mis end oli näidanud, kui ta oma abikaasa haulal seifis.

Direktor ja näitemängijad astufufiwad ligi Robertile õnne soovima. Siis hüüdufufiwad päältwaatajad Roberti ja Bertina nime.

„Meid kufufutakse ühes koos!“ kuulis Roberti üht õiskawat häälel oma kõrwus. Siis tundis ta ühte pehmet kätt enese käes, astus rahwa ette näitelawale, kumardas, astus jälle tagasi, nagu pool unes, ei teadnud, mis temaga fündis. Nagu armas joomastus oli tema üle tulnud. Smelik tundmus täitis teda esimeist korda elus rahwa hulga õiskamist wastu wõtta, mis temale auuks pafuti.

Mängimine läks edasi.

Mängu wiimane jätk tuli kätte. Siis tuli ka juur aria-wiis, kus proua Bertina otse üleilmiselt ilufasti laulis. See polnud enam inimese waid otse ingli hääle. Kas see oli tema, Roberti, töö? Nagu kaugele nooruse ajast jegas end ka midagi proua Bertina laulu häälesse. See oli midagi, mis Robertile nii tuntud oli, ja ometi ei teadnud ta, mis see õieti oli. Ta pidas filmi kinni ja julges waewalt hingata.

Aga kui wiimane toon oli ära lauldud ja ta filmad üles lõi, siis seifis laululind, proua Bertina, otse tema ligi, ja ta waatas kahte tundmustäiesse lapse-filma. Pifarad weerefufiwad neist filmadest wälja ja langefufiwad üle kahwatanud palgete.

Nagu paludes tõstis laululind oma käed Roberti poole, ja see waatas tema pääle nagu mõne taewase ilmutuse otfa: „Sja, mu kallis ifa, kas ja ei tunne mind enam?“ hüüdis laululind ja tõstis uuesti paludes käfa.

Siis pafufus Roberti jüda täis rõõmu ning õnne. See proua Bertina ei õlnud keegi muu kui tema tütar. „Gabriele, Gabriele, mu kallis armas laps!“ jõudis ta weel hüüda, ja siis õliwad ifa ja tütar üks teife kaenas. Nad õliwad üks teift leidnud. See tund õli käes, mis tema õnnis abikaas õli prohwetit wiifil ette kuulutanud.

Armas eluõhtu tuli nüüd Robertile oma armfa tagasi tulnud tütreaga, kes oma jõuu ja ufimuse läbi õli kuuljaks laululinnuks tõusnud.

Oraw ja fiil.

Kord ütles sirge oraw fiili wastu:
 „Oh sulle lähets tõest' harja tarwis,
 Seft kare on su karw ja üsna sashis,
 Ning offad seis'wad nagu nõelad püsti!
 Ja kus su filmad? 'Wole kusgil näha.
 Wist kardawad nad puhasst päewa walgust?
 Ja ühtepuhku nosib sinu mina
 Nii mööda maad ja mööda rohujuuri.
 Näe, kuda läigib minu kasukas
 Ja taga järel, oh, kui tore saba!
 Kuis jooksen mina ruttu, ronin, hüppan
 Ja kargan kergelt puudel offast otja!
 Ma olen armas igal ühel itka,
 Sind põlgab, waest, ja wihtab kõik maailm!“

Siis kostis talle kohe waitfelt jül:
 „Ei mina oma halwa riide pärast
 Küll wähematgi häbi tunne.
 Waid see on minul üsna meele järel',
 Et nõnda just mind Jumalast on loodud.
 Ma kannan teiste kasuks omad filmad
 Ja mina nõnda madalasti pääs.“

Nii ütles fiil ja ruttas hiiri püüdma
 Ja putukaid ja tigufid ja usja
 Waapinnalt rohu seest, kus pelgus oot'wad,
 Wil paras noori taimi närida,
 On hulga kaupa söön'd ta söödikuid, —
 Ja maia mokale wist magus roog.
 Ja kui ta kusgilt maopeja leidis,
 Siis oli kartusjeta kohe kallal
 Ja murdis maha wiimse ussi hinge.
 Eht kui ta läheb korra linnuaeda,
 Siis on ta mure, surnud mesilasi
 Maast korjata ja ära koristada.
 „Seft lind on puhas loom,“ nii mõtleb tema,
 „Ma tahan teha neile meelehääd;
 Ka linnuisa isegi mind tänab,
 Et tema waewa weidi wähandan.“
 Ja nõnda tegi tema oma tööd
 Kõik suwi otja hoolhast' iga bööfi.

Mis asjamees siis uhke oraw oli?
 Käis ühtelugu aina kurja pääl!
 Ta jättis esmalt oma metsa maha
 Ja jooksis joonelt mäele rohuaeda
 Ning kargas krapsti pähhlipõõsa otja:
 Sää! korjas pähhlid kõige paremaid,
 Sun pärast wäga käbipurejale.
 Ja juba jookseb jälle õunapuule:
 Ta lõhub hammastega õunu lõhki

Ja neelab nende seemne-iwad nahka,
 Kuid wilja enda wiskab muidu maha,
 Juft kui ei tõlbaks tema kuhugi.
 Nii wiidab hommikul ta oma aega.
 Ja lõunaks limpsab keelt ta liha järel'
 Mis muidugi ta jälle metsast otjib.
 Ta läheb laande linnu laulu tõttu,
 Seft ets ta tea küll: Kus laul on kuulda,
 Sää! pesa poegiga on ligidal.
 Ja linnupoegi loodab tige leida
 Ning armetult neid ära õgida.

Et waata, eemalt, ennäe, tuli tõuseb!
 Sää! kaugel, kahest küljest põleb mets!
 Muud loomad läh'wad kohe põgenema,
 Kuid oraw kawal istub, kõrwad fikis,
 Ja arwab hästi: „Siis kui tuli lahti,
 Ei oska linnud ette waadata
 Ja hirmuhäaled andwad pesa ära,
 Seft on mul lõunaks liha hooletu.
 Ei minule wõi tuli kahju teha:
 Mu sabate on tubli tüürimees
 Ja ise karmas karates ja jookstes,
 Ei tule kuum mind kõrwetada saa!“

Ja õigus, kuule, pojad kifendawad!
 Ning oraw jookseb otsekohe juurde
 Ja murrab neid ja sööb, mis juhu mahub:
 Ei pane misgits wanemate palweid,
 Eht jüda waestel surmani täis walu.
 Kui pesast wiimse poja tapnud ta,
 Siis alles lend'wad wanad linnud ära.

Su igast küljest tungib ligi tuli,
 Et oraw hoopis ümber piiratud.
 Müüd hirmu täis ta oma elu pärast:
 Ta hüppab hädas sinna, hüppab tänna
 Ja kargab tulest läbi tuhinal.
 Di wennike, kuis kõrwes kasukas,
 Et üksigi teda enam poleks tundnud!
 Ja suurest, uhkest, armsast sabakesest
 On järel jäänud paljas jupifene!

Müüd kutsus kohe leinaw linnupaar
 Kõik linnud kofku ligidalt ja kaugelt.
 Ka teised loomad kuulsid seda kisa
 Ja tulid kohe kofku sinna kohta.
 Sää! seisid nad siis teine teise kõrwal:
 Nirk, naarits, karp ja jänes, hunt ja karu,
 Metskits ja põder, hiru ja mutt ning ilwes,
 Määr, rebane ning hiir ja rott ja tuhkur
 Ja laanemetsa fuur ja wäike loom

Rõik kuulsid jeda lugu liubudelt.
Siis mõistfid koke ühel meelel kolut:
„See on just orawale paras pall!
Nüüd peab alati ta paljalt käima,
Et kõigile ta kurjus silma paistab.
Ei file naht weel näita sugugi,
Et süda sees on hää ja tegu kiita!“

Ja põlgatud siil? Ta oli waheajal
Weel palju kahjulikka loome püüdnud.
Nüüd oli juwi sügisets ju lainud,
Seepärast mõttis tema nõuuts

Ka pisut omaft waewast puhata.
Ta kaewas metsas kuiwa lehtedesje
Hää pehme, sooja pesa-ase me:
„Nüüd tule, uni, ja mind uinuta!
Kui töö on tehtud, armas hingata.“

Siis sirutas end sooja lehesängi
Ja magas talwe läbi magujasti:
Säält kewade tad päike kutsus wälja

Eks ole tösi? Puhas süüta süda
On kõige parem pehme puhkpeadi.

—f.

K i l l.

Kuis leegib tuli lee pääl risti rästi!
Ta ragiseb ja rakatab ja wuhab,
Kui oleks täna hoopis meelest ära.
Ja miks ei peaks ta täna röömustama?
Seft simfil kõrges istub jälle kilf,
Kes toona kasfi mängukauniks
Ja alles eile luuawarre otsaft
Kartjupsti maha solgitörde fattus.

Nüüd on ta juba terwelt jälle platfis.
Ta laulab ühtelugu: „Kri, kri, kri!“
See kilgiteeli on: „Ei ilmaasgi!“
Oh kilf, kuis oled ijeemast täis!
Sa arwad, et ju tartus tõuseb taewa,
Ja ije oled ilma ekfimata.
Just jeda ajab tema: „Kri, kri, kri,
Ei rumalasti tee ma ilmaasgi,
Kui siis, kui luuawarre otsaft eile
Ma solgitörde maha sadafin.
Ka kõrbe ma ei karga ialgi,
Kus hilja ma hää hingewati jain,
Kui kasfi reo oma küüntega
Mu filmad hirmjal wiisil ära lõhtus.
Eks kasfid ole kurjad, pahad loomad?
Ju neli jalga näitwad rumalust!
Ja siisgi kuulsin alles üsna hilja,
Et nimeks löwi antud auu poolt
Ja kuningats weel kasfi kufjutud.
Kas kafs siis kõlbab meie kuningats?
Dir's teised loomad läbi rumalad?
Wõi tuleb jellest tema tartus juur,
Et siin Sahara kõrbes tema kõrges
On asupaigats auujärje mõtnud,
Ja oma käpa kurja küünega
Mu waese filmi katsus kriimustada?“

Oh kilf, ja loll, kuis ekfid lausa nii!
Sa, wilets loom, ei näinud löwilakka,

Seft pead ja kõögikappi, kasfijast,
Kus nurudes ta istus igapäem,
Ju kõrgeks kuninglikuks auujärjeks.
Ka oli kord ta kusgil lugenud —
Seft kunsti-loomad pannud jeda kirja,
Kes ije kaugel käin'd ja palju näinud —,
Et kõrbe läigib nii kui liiwameri,
Kus kusgil 'pole näha puud ei pöösfat,
Ja eks ei paistnud kõögi pörandalt
Nii lugemata palju liiwateri,
Ja puud ja pöösfaid mitte maimugi?

Weel kilfi kinnitas jes walemõttes,
Et omas pisukeses pääkese
Ta terwet ekfitust ei tundnudgi:
Et ije ihtas kuningats ta saada.
„Jah, kuningats ma olen kufjutud:
Mul 'pole eesli, 'pole kasfi kõrwad,
Seft peawad tõeks tunnistama kõit,
Et minu pää on kuldse krooni wäärt.
Ja päälegi, eks ole kuus mul jalga?
On kaks ju enam kasfi neljast weel.
Ja tõesti, need kaks on sirged, juured,
Just kuningliku käigu tarwis loodud.
Kus on küll kuningas, kes nõnda kargab?“
Ja kuninglik on tema hääle helin:
Kui ilus kuulda on ta „kri, kri, kri,“
Nii lõbus laul ja mõnus lauluwiis!
Ka auujärg walmis: kõögi luuawarjs,
Kus tema järjel just kui kuningas.
Ja järje kõrgus, teadis, läheb korda,
Seft hilja alles kuffus kausji ta.
Rõik asjad läh'wad täiest' talle ühte:
Jah tõesti ta kõlbab kuningats!
Siis tahtis kilf ka sajawõrra kätte
Weel kasfile ta kurjust tafuda.

Üks aimus asi aga puudub weel,

Siis waliksid kõik loomad teda wistist' :
 Kuldkuub kui kuningal ja kuldne kroon.
 „Ja jeda wõiksin leelt ma sütest saada,“
 Nii mõtleb kilt, „need päris puhas kuld :
 Kui kargan kolde, kuld jääb kohe külge
 Ja katab mind nii kuningliku auuga
 Kui toona kattis solgitorre soga.
 Kuid, mis siis saab, kui kumb on mulle kuum
 Ja ajab ihu minul higijeks?
 Wa' müüri praod wahel wäga külmad,
 Ja kui ma higistades fiske poen,

Siis kuningliku kuue wõtmisest,
 Eht warsti kõha, nohu-tõbi käes?
 Ei, wennite, efs ma ei ütlen'd kri?
 Ei elades wõi mina efsida,
 Seft et mu filmad wäga selgest' näewad.
 Ei elades ma efsi ilmafgi!“
 Ju lipsti kargas fimfilt kilt siis kolde
 Ja plahwatas kui püsfirohi lõhki!
 Ning tuli pilkfas taga järele :
 „Ari, ilmafgi! Müüd otfe ometi! —“
 —f.

Sühite muusika ajalugu.

(Särg.)

Wõrrame müüd jälle filmad Italia maa poole ja waatame, mis fääl Haydni, Mozarti ja Beethoveni ajal muusika poolest fündis.

Heäkanis hakkas fääl juurema laulelduse (wooperi) pruukimine wäga edenema. Sgal pool linnades mängiti laulelduse näitemajades. Lauleldus oli kõige rohkem selleks, et temas osawamad laulu-mehed ja -naesed enese fuurt ostkamist ja kõri õppust näidata wõisiwad. Laulelduse jutulise tuuma pääle nii palju ei waadatud. Nõnda kestis lugu kuni 18. aastajaja teise pooleni.

Siis tõusis ka fääl kuulsaid meistrid, kelle mõju weel täna päewani ulatab. Üks tähtsamateft oli Vincenzo Righini. Sündinud oli see meister 22. januaril 1753 Bolognas, õppis padre Martini ja Bernachi juures, oli lauljaks 1776 ja 1777 Italias Parma ja Wöomis Prag'i linna näitelawabel, oli 1780—1788 Austria keisri tütre Elisabethi lauluõpetaja Wienis ja fääljamas Italia laulelduse direktor; siis oli ta kuni 1792 Mainzis fuurwüursti kapellmeister ja siis wiimaks kuni furmani Berlinis kuningliku koja kapellmeister. Ühel teekonnal kodu Italiasse furi kuulus meister 19. augustil 1812 Bolognas. Tema lauleldused, näituseks Jerusaleme liberata, Armida, Lazio jne., siis tema furmalaulud, kiituse- ja jumala-teenistuse laulud, siis aga ka ilmalikud laulud on weel praegu tutwad. Kõ Gesti keelde on mõned imber pandud.

Ühel ajal Righiniga elas kuulus muusikameister Ferdinando Paer, sündinud Parmas 1. juunil 1771, fai fääljamas õpetust, hakkas juba 1779 laulelduse looma, fai 1781 Benedigus kapellmeistris, läts 1787 Wieni, oli 1802—1806 Dresdenis kapellmeister ja 1807—1827 Pariisis kapellmeister ja pärast kuningliku mängu-koori juhataja, furi 1839 3. mail Pariisis. Tema loi 44 lauleldust ning arwamata hulga muud helitõõfid, mis täis ilu ja elu oliwad ja palju mõjusiwad, kui nad ka müüd enam unustatud on, nagu nii mitmed wäga ilusad mängud, mille afemele inetumad on tulnud.

Tähtsam weel kui kaks ennenimetatud heliloojat oli kolmas Italia meister, maailmakuulus Giovanni Paesello, sündinud 9. mail 1741 Trenti linnas, õppis Durante juures, elas 1776—1784 Peterburis Wene maal keisrinna Katarina kapellmeistris, pärast oli ta kuninglik kapellmeister Neapelis, siis 1802—1803 Napoleoni kapellmeister Pariisis, siis jälle endises ametis Neapelis, kus ta 5. juunil 1816 furi. Tema igasugu iluheli-tõõde hulk on määramata fuur ja tema nimi täitis see furd üfna terwet ilma.

Uga weel palju kuulsam ja tuumakam kui Paesello, oli Domenico Cimarosa, keda ka Italia Mozartiks hüütakse. Tema sündis 17. dezembri 1749 ja

juuri 1801. Nii hästi kõigest kui naljatas muusikas on see mees suremata ja närtsi-
mata tööd forda saanud. Tema kõige tuumakam ja ilusam lauleldus on „Sala-
abielu,” mida veel nüüdgi sagedasti suuremates näitemajades lauldakse.

Siin on ka nimetada suur komponist Giacomo Rossini, üks maailma
kõige tähtsamaid laulelduse loojaid. Ta tegi laulelduse koguni elavaks ja oli wä-
simata wiiside sünnitamisest. Tema ariad on otse ime-ilusad. Veel tänapäew arwa-
takse iga näitemaja kõige kõrgemal järjel olewat, kus Rossini lauleldusi jõutakse laulda.
Tema moodi komponeerisivad ka kuuljad helimeistrid Bellini ja Donizetti.

(Järg tuleb.)

Sõnumid muusika elust.

Paulina Lucca tahab awaliku laulmise põllult lahkuda. Hiljuti on ta
Münchenis ühel kontserdil jääliste kuuljatega Sumalaga jätnud. Ta laulnud nii
wäga ilusasti ja täis waimustust, et kõik nagu nõiduse wõimul tema laulu kuulnud.
Laululind tahta veel Warschawis ja mõnes Saksa maa linnas laulda ja siis, wist
Wieni linnas, erawiisil elada ja mitte rohkem awalikult laulda.

Kooliõpetaja Wirthaus Raadimõisast andis nowembri-kuul ühel püha-
päewal Tartus Beetri kirikus ilusa waimuliku kontserdi.

Franz Abt on juba oma lauludega küll teeninud.

Erik Meyer-Hellmund, meie maa mees, on terwes Europas kuuljate
laulude meistriks tõusnud. Tema loodud laulud lauldakse terwes maailmas igal
pool, kus Saksa keelt räägitakse. Hiljuti on ta ka mängutükkiwad looma hakanud.

Lydia Müller, noor neiu Tartust, on Saksa maal mitmes linnas, nagu
Berlinis, Dresdenis, Hamburgis ja mujal juure kiitusega kontsertisid andmas.

Max Bruch, Saksa maa kuulus komponist oli nowembri-kuul meie kodumaal
käimas. Mõned päewad oli ta Riias ja tuli siis mitmeks päewaks Tallinnasse, kus
ta juure auuga wastu wõeti ja tema oratoriumist „Kriitjos” suur osa tema kuuldes
ette lauldi, mille üle meister oma hääd meelt awaldas.

Joseph Sliwinski, tubli flawerimängija, andis Tallinnas ja Tartus no-
wembri-kuul kontsertisid.

Jenő Hubay, maailma-kuulus Ungari wiulimängija, andis nowembri-kuul
Tallinnas ja Tartus kontsertisid ja äratas oma rääkimata ilusa mänguga kõige suu-
remat imestust ja waimustust. Hubay on Brüsseli konservatoriumi professor.

Südamed.

Waimustatud waade küllwab laulu idusid inimeste südamesse.

Sõbralik sõna on see hele päike, kes laulu õrnemad diad elule wälja kutsub.

Suusõna on südame peegel.

Lõbus laul annab heledat häält ja kõlawat keelt meie põue tufjumisele rõõnu
ja kurbtuse tunnil.

Ilus ja mõnus laul on kõige kaunim õis rahwa elu ja auu pärjas.

Kaunis laulu-kogu on lille- ja wiljapuu-aed laialise waimupõllu ääres, kus
meie peidupaika leiame päikese palawuse ja talwe tormide eest.

Mangu Sild.

Laulu ja mängu leht.

Kuufiri Gesti muusika edendamiseks.

Wastutaw toimetaja ja wäljaandja Dr. K. A. Hermann.

Ilmus kuus korda.

Sind aastaks kättejaatamisega 1 rubla, poolse aastaks 60 kop. — See ära tuua aastaks 80 kop.; poolse aastaks 50 kop.

Tellimisi wõtab

iga raamatukauplus ja muusika-edendaja wastu. Toimetuse aadress tellimise, raha- ja muudele kirjadele: „Dr. K. A. Hermann Tartus.“

Perfialaste luulekirjandusest.

Hommitumaa rahwaste luulewõim on suur ja wägew. See tuleb jüst, et nende weri niisama palaw on kui nende päike, ja nagu iseenesest mõjub see ka luulewõimuse, mis ju end ka üles kirjutatud mõtetes awaldab.

Perfia rahwa laul on Arabia rahwa luule noorem õde, jüst suur laialine Arabia kirjandus on temasse aja jooksul mõjunud. Sellegi pärast ei wõi ütelda, et perfialastel enestel kirjanduse põhja ei olnud. Wanal Perfia maal elas ammugi enne Kristust suur mõttetark ja usualustaja ja -puhastaja Zarathustra, keda ka Zerduscht ehk Zoroaster hiiuitakse. See mees õpetas, et olla usuelus wahel walguse ja pimeduse wahel. Walguse walitseja olla Ormuzd ja pimeduse päämees Ahriman, kelle mõlema järel enne Muhamedi usu tulemist kõik maailm „Iran“ (walguse riik) ja „Turan“ (pimeduse riik) oli. Selle usu järel oli Ormuzd mitu tuhat aastat Ahrimaniga wõidelnud, aga wiimaks oli walgus pimeduse, tõde wale ja õigus ülekohtu üle hiilgawa wõidu saanud. See usk oli nii fägaw luuletus, mis iganes inimese meeles tõusnud.

Smelik on aga selle usu lugu. Mitu sada aastat oli ta Perfia rahwa usk üsna rahulisel igapäewasel kombel. Keegi ei mõtelnud selle pääle jeda usku luuletuse kirjanduseks tarwitada. Siis tuli korraga Muhamedi usk ja häwitas Irani ja Turani usu ära. Riisa käis ka Perfias Muhamedi mõõgandjate suust: „Allah on ainus Jumal ja Muhamet on tema prohwet!“ See usk ei sallinud ühtegi teist enese kõrwas. Kes Allah ja Muhameti ning selle korani siisse uskuda ei tahtnud, see armu ei leidnud. Selle häwitaja usu eest langes ka Ormuzdi ja Ahrimani usk tuhka. Ja ometi oli see üks muhametlane, kellele osaks oli antud Irani ja Turani usku ühiks maailma ilusamaks lauluks palmida ja salmida.

See muhametlane ei olnud keegi muu kui Perfia rahwa kõige suurem ning färawam salmija ehk luuletaja Firdusi. Juba enne Muhamedi usu tulemist oli laul Perfias hääd maad leidnud. Bisurdshimir, waimus-

tatud luuletaja, kirjutas suure ilulaulu „Wamif ja Ufra“ („Kuumaw ja Ditsew“), mis wäga kaunist lugu ühe armastawa paari wahel jutustab. Aga kui Muhameti usu laastamised ning häwitamised mööda, rahwas toibunud ja wana Zendi keele asemele praegune uus Persia keel tõusnud oli, siis näitas Muhameti usk Persias, et tema ka kaunid luulewilja wihkufid figitada jõudis, sest luuletaja Firdusi oli kirjanduse-kangelane, nagu neid wähe maailmas olemas. Tema eelkäija Kejawus oli mõtteteaduse raamatu kirjutanud, mis weel praegu Homnikumaal kõige paremaks walitsejate juhtnõõriks peetakse, aga siis tuli Firdusi, kelle nimi paradüüsilist tähendab, ja kirjutas lugulaulu, mis nii hästi walitsejate kui rahwaste juhtnõõr olla wõis, see oli tema nähtimata wõimu ja wägilaul „Schahname,“ palju suurem kui Gesti „Kalewipoeg.“ Suur luuletaja läks seda laulu kirjutasdes mõttes togasti Persia rahwa muinasaega ja jutustas luuletades selle ajalugu nii wägewal wõimul, nagu merelaene ja maru-tuul edasi weerewad. Sihtlabane, aga ilus on tema keelemõnu, milles ta Persia riigi lugu ette paneb, kuida see õitseb ja kosub, kuida ta Drmuzdi ja Ugrimani usub, kuida ta wõimjaks ja wägewaks läheb, kuida Aleksander suur temas ilmutub, kuida ta wiimaks Muhameti usu tulemisel langeb. Laul on täitja kuuskümmend tuhat salmi pikk ja täis kõige suuremat luulelist ilu. Schahname on üks kõige suurematest ja imelisematest inimesewaimu töödest, sest ta laulab terve rahwa lugu. Mil suur Persia laulumees Firdusi, kelle pärisnimi Ššah Ibn Schereffa Abul Kasem Manssur on, sündis, ei ole teada, aga tema surma aasta on 1030 pärast Kristuse sündimist isalinnas, kelle nimi Tus.

Firdusi oli kõige suurem Persia rahwa lugulaulja. Pärast teda tõusiwad Persias muud moodi lauljad. Nõnda laulis Gnweri, surnud aastal 1152 Balki linnas, Persia kuningate kiitust; Senaji, s. a. 1180, püüdis oma luuletustes Sumala ja inimese saladuste järele jaada; Nisami, s. ka a. 1180 isalinnas Gendšch'is, jättis käsitirjas üle 20,000 salmi luuletusi järele, mis pärast surma koguti ja millest näha, et Nisami suur waim ja luulemees oli. Salmitöö on wiies suures osas kokku pandud. Niihästi tundeluules kui jutuluules on siin kõige ilusamat leida, mis luuletatud.

Nüüd pärast astus suur Persia luuletaja Ferideddin, kes 1226 surma leidis, ette ja laulis „linnulugusid,“ milles nimelt linnud lauldes ja jutustades iga sugu luulelist asju kõnelewad, mis koguni iseäraline on lugeda. Selle järelkäija oli Mewlana Dschellaleddin Rumi, surnud a. 1273, Persia kõige suurem jumalikkude ja jalajate asjade luuletaja. Tema õpeluuletus „Mesnewi“ laulab rääkimata rõõmu- ja waimustusega, kuida kõik asjad ja elu wiimaks igawese walgusega ühte sulab. Tema aegne teine luuletaja Maslicheddin Sadi on aga wäga kombline ja auuwääriline oma luuletustes — üksnes ta naljaiaulud on teist wiisi. Tema loks päätööd on „Gulistan“ (roosiaed) ja „Bostan“ (wiljaaed), milles mõlemas elu-tartust ja kaunid kombeid õpetatakse.

Rõige suurem Persia tundeluuuletaja on Hafis, kes aasta 1300 ja 1390 wahel Schiras'e linnas elas. Hafis on üleüldse üks kõige suurema-
teft luuleloojateft maailmas. Muhamet Schemseddin Hafis oli tema täis-
nimi. Ta mõistis Korani täiesti pääst. Ühel ajal, mil Ohtumaal alles
keskaja rõhk inimeste meeli kitsus ja katoliku usu ike kaelasiid waotas, et
midagi, mis wabam, õitsma ei pääsnud, laulis see mees Schiras'e linna
lille-ümbrustes ja roosi-aedades oma jalmisid, milles elu-himu ja elu-ilu
otse üle ärte wahutas. Rõige lahkemate ja naljakamate kujufõnade all
on siin kõige sügawamad mõtted, mis tihti kõige julgemal wiisil kuiwi ja
elu kurwaks tegewaid liig walju kombe ning ketseri-kohtu luu-mehi pillab,
elu maitsemist kiidab, armastuse ja marjawiina mõju tõstab, magusust ja
hääd tuju hoidma waimustab ja looduse ning elu ilmutusi haritud waimul
mõistab.

Hafis oli Persia luulekunsti ladvale jõudnud, et enam wõimalik ei
olnud inimese waimul kaugemale minna. Sellegi pärast on weel Persia
maal tublisid luuletajaid ka pärast poole tõusnud, nõnda nimelt M e t w l a n a
D j c h a m i, s. a. 1462, kõrgeandeline ja wiljakas luulemees, kes oma
suurte eelkäijate tööd ilusasti täiendas. Enamasti käis ta oma eelkäijate
eesmärgi järele. Tema depoeeg H a t i f i sai ka suureks luuletajaks. Niisamati
tõusis F r e i s i, s. a. 1605, tuumakaks kirjameheks, kes wana Persia walguse usku
kiitis. Pärastene luuletajate hulk Persias on nii suur, et siin ka nende ni-
mesidgi nimetada liiale läheks. Nimetan üksnes weel D j c h u w a i n i,
kes „papagoi-raamatu“ luuletas, ja nõialauliku B e n S a i d 'i.

Nagu jellest igauks hõlpsasti wõib näha, on Persia luulekirjandus
üks kõige rikkamateft maailmas, wõib olla rikkam kui ükski muu kirjandus
ja ei ole tänapäewanigi waejeks jäänud. Persia riik ei ole tänapäew ha-
riduses mitte madalal järjel, ja tema praegune walitseja, kes Europas
wäga tuntud ja lugu peetud, on kõrge haridusega mees.

Lühike ajaluguline waade Cesti kirjanduse pääle.

Cesti kirjandus ei ole wanem kui umbes kolm sada aastat. Kas enne seda ka
Cesti keeli raamatuid kirjutatud ja trükitud, ei ole kindlasti teada, ehk küll mõnda
sõnumit selle kohta on. Nõnda kirjutatud Saare maa katoliku piiskopp jesuit R i e-
v e l Cesti keeli katekismuse ja lastnud ta juba aastal 1517 trükkida. Umbes poole-
sada aastat pärast seda ilmunud Franz Witte Luteri katekismus ja pärast seda
W e l t h e r u s e katekismus, aga kõigist neist ei ole ühtegi eksemplari täna päewani
järele jäänud.

Aastast 1600 kuni 1606 on Tallinna linna Püha Waimu kirikus 42 Cesti
keeli jutlust peetud. Jutlustepidaja oli, nagu arwata, G e o r g M ü l l e r. Tema
on need jutlused üles kirjutatud, ja nad on weel praegu alal. Säält näeme, et
Cesti keelt kolme saja aasta eest wäga Ladina keele wiisi räägiti ja kirjutati. Palju
sõnu, mis jellel ajal Cesti keeles räägiti, on nüüd kadunud. Ka ei olnud Cesti
keeles tol ajal mitte nii suurt wahet Tallinna ja Tartu murde wahel.

Õsimene mees, kes Cesti keeles raamatuid lastis trükkida ja selle raamatud ka

meie ajani on ulatanud on mag. Henricus Stahl, Harju praost. Tema „Räsi- ja koduraamat“ ilmus aastal 1632 ja tema Eesti keele õpetus a. 1637. Keis ja teistes raamatutes, mis tema on kirjutanud, on veel enam Ladina ja Saksa maiku Eesti keel kui enne nimetatud jutlustes. Stahl tõlkis ka kirikulaulusid Eesti keelde, aga need ei sündinud viisiga kokku, sest neil ei olnud mõõtu.

Stahli kirjad äratasivad suurt osavõtmist Eesti keelest, nii et iseäranis Tallinna haritudgi perekondades Eesti keelt pruugiti. Reinerus Brocman ja Joh. Salemann, Tallinna gymnasi professorid, luuletasivad Eesti keeli pulmalaulusid, millest mõni meie ajani on ulatanud.

Aastal 1642 andis Joachim Rosfinius esimene, Tartu murdelise, Eesti keele õpetuse wälja. Tema ja mõnigi muu Eesti keeli kiri on tollest ajast meile jäänud.

Henricus Ojefen andis a. 1662 uuesti Eesti keele õpetuse wälja, mis juba natuke täielikum on kui Stahli oma. Tema ja mõned teised kirjutasivad jutlusi ja kirikulaulusid Eesti keeli.

Aastal 1694 astus kuulus keele- ja kirjamees Johann Hornung ilmsiks selle läbi, et ta keeleõpetuse trükkis amaldas. Tema mõistis esimest korda selgesti Eesti keelt kõneleda ja kirjutada. Jutlused ja kirikulaulud, mis tema kirjutas on õiges Eesti keeles kirjutatud. Tema on Eesti keele suur edendaja. Tema tõlkis ka Uue testamendi Eesti keelde, aga ei näinud enam seda aega, mil seda trükiti. Uus testament tuli 1717 wälja, mil Hornung just suri.

Anton Thor Helle, Jüri õpetaja, oli tubli Eesti keele tundja. Tema juhatusel andis Johann Gutsleff aastal 1732 Eesti keele õpetuse wälja, mille sees esimest korda suur hulk Eesti rahwa suust korjatud ja trükiti antud saiwad. Thor Helle oli ka see mees, kes taie piibli Eesti keelde toimetas. Piibel tuli aastal 1739 Tallinnas trükitud wälja.

Pärast piibli tõlkimist ei ole palju Eesti keeli raamatuid ilmunud. Kalendarid oli juba umbes 1730 aasta ümber trükitud hakatud, ja piibli, lauluraamatu ja katekismuse kõrwal oliwad need rahwa wainutoitjaks.

August Wilhelm Hupel, Põltsamaa õpetaja, hakkas 1770 ümber Eesti keeles mõndagi kirjutama ja trükkida lastma. Tema kogus Eesti rahwa suust laulusid ja saatis kaunis hulga Herderile Saksa maale. Aastal 1782 andis ta Eesti keele grammatika ja sõnaraamatu wälja. Ka lastis ta ühte lehte terwise hoidmisest ilmuda.

Aasta 1782 oli üleüldse väga tähtjas Eesti kirjanduses. Sellel aastal ilmus väga tähelepanemise wäärt kiri, „Üks kaunis Jutu ja õpetuse raamat,“ mis Friedrich Arwelius kirjutanud, ja millele ta 1787 veel teise jao juurde lisa. Raamat, ehk küll enamasti Saksa keele järele tehtud, annab selge kaju Eesti rahwa elust.

Teine aastal 1782 trükitud väga tähtjas kiri oli „Jutud ja õpetused,“ mis Redik Willem Willmann, Saare maa Püha õpetaja, kirjutas ja wälja andis. Ka see raamat annab oma jagu pilki rahwa elust.

Päale nende kirjutas Johann Ludwig Luce tubli raamatu, mis aastal 1790 ilmus ja kirjandusele tubli lisa andis. Luce on üleüldse mitu kirja Eesti keeles kirjutanud.

Nüüd oli aeg käes, mil suur Eesti kirjamees Otto Willem Masing, esiti Nigula ja Liganu ja pärast Alfi õpetaja, kes 19. aastajaja algul elas, ette astus. Tema oskas väga ilufasti Eesti keelt ja andis hulga kirjasid jelles wälja, millest „Pühapäewa wahelugemised“ iseäranis nimetada on.

Masingi ajal andis Rosenplänter, õpetaja Pärnus, hulga Saksa keeli kirjasid Eesti keeles wälja. H. Winkelner pani Wellerti mõistujuttusid Eesti keelde ümber ja luuletas mõnda ka ise.

Grahv Peter Mannteuffel laskis aastal 1837 tuumata raamatu „Ajawiide peeru walgusel“ trükkida, mis hästi rahwa elust oli mõetud.

Dr. Friedrich Fählmann, Tartu ülikooli Eesti keele lektor ja arst, oli oman kirjamees ja rahwa suust wanawara korjaja. Tema on hulga wanast Eesti jumalate ujust üles kirjutanud. Ka uuris ta Eesti keelt. Niisamati on ta hulga materjali Kalewipoja jutule kogunud.

Heinrich Neus kogus Eesti rahwalaulusid ning andis neid 1851—54 Tallinnas wälja. Tema töö oli väga tähtjas.

Eduard Ahrens, Kuusalu õpetaja, oli a. 1844 oma grammatika Eesti keele üle wälja andnud. Teine trükk, mis Tallinnas 1854 ilmus, muutis Eesti kirjakeele hoopis uueks: uus kirjawiis oli tekkinud, mis aegamööda wastu mõeti.

Akademiikus S. Wiedemann astus tema jälgedesse ja täiendas teda.

Dr. Friedrich Reinhold Kreuzwald, Eesti juurem kirjamees, astus nüüd ette. Tema laskis a. 1856—1860 juure töö „Kalewipoeg“ ilmuda, kuna ta wäiksemaid kirjasid juba enne oli kirjutanud. Peagi tuli tema teine suur töö „Eesti rahwa ennemuistsed jutud“ wälja, pääle selle luuletusi, juttusid, õpetusi, ja päraist surma trükiti „Lembitu.“

Johann Woldeemar Jannsen ajutas a. 1857 Pärnus „Postimehe,“ kuna ta juba enne oli raamatuid kirjutanud. Tema jutud ja laulud on Eesti lõbuja ilu-kirjandust palju tõstinud. Jannseni kirjade arv on suur ja tähtjas.

Lydia Koidula, Jannseni kõrgeandeline tütar, loi kaunid luuletusi ja kirjutas tuumakaid juttusid, mis palju loetud on.

Friedrich Kuhlbars on Eesti keeles tuumakaid laulusid awaldanud, mis täiesti Eesti rahwa omanduseks on saanud. Tema salanimi on Mangu Sild.

Dr. Jakob Hurt algas oma kirjamehelist tegevust juba 1860. aasta ümber; kogub ta wanu laulusid ja juttusid.

Carl Robert Jakobson kirjutas Eesti keeles tubliisid kooliraamatuid, õpetusi, andis ajalehte wälja, wõtles ja luuletas laulusidgi.

Dr. Karl August Hermann algas oma kirjamehelist tegevust 1870, kirjutas juttusid, luuletusi, õpetusi, edendab muusikat, kirjutas ajalehte, uurib Eesti keelt.

Dr. Mihkel Weste algas oma tegevust Eesti kirjanduses a. 1874 ja suri 1890, kirjutas rahwalikka luuletusi, õpetusi ja uuris Eesti keelt.

U. Grenzstein kirjutas luuletusi, toimetab ajalehte, annab õpetlikka raamatuid ja kirjeldusi wälja.

R. Kallas kirjutas õpetlikki raamatuid ja kirjeldusi.

M. Fürmann andis õpetlikki kirjasid wälja: Kodukoos.

Johann Runder, kirjamees 1876 kuni surmani 1888, kirjutas luuletusi ja õpetlikka kirjasid ning muinasjuttusid.

Harry Jannsen, S. W. Jannseni poeg, kirjutas luuletusi, toimetab ajalehte ja andis õpetusi wälja.

U. Mohrfeldt kirjutas juttusid.

S. Bergmann kirjutas luuletusi, andis ajalugu wälja, kirjutas õpetusi.

Mathias Joh. Eisen algas oma kirjamehelist tegevust 1878, kirjutas juttusid, õpetlikki tükk, luuletusi, ajalugu, muinasaja uurimisi, Kalewala tõlki.

J. Ederberg kirjutas juttusid ja õpetlikki kirjasid.

Jakob Rõrw kirjutas juttusid, õpetusi, toimetab ajalehte.

Jaak Järw toimetab ajalehte, sünnitas luuletusi, kirjutas juttusid ja õpetusi.

Jakob Pärn kirjutas õpetlikki juttusid Eesti rahwa enese elust.

U. Reinwald luuletas „Wiljandi lauliku“; tema wend J. Reinwald ajalehe toimetaja. J. Peet ja J. Tülik annawad ajalehtesid Wiljandis ja Tartus wälja. Eduard Wilde, E. Bornhöhe (Brunnberg), J. M. Sommer kir-

jutawad juttusid. A. Fürgenstein luuletab. Ch. Kaunike kirjutab juttusid ja luuletab.

Jakob Tamm, P. Jakobson, G. E. Luiga, P. Grünfeld, G. Siis, J. Liim, M. Tõnnisson, J. Parw, P. Koit, K. E. Sööt, A. M. Saar, A. Sahl, M. Krus, H. Prants, J. Liemoh, K. Krimm ja M. Kampmann luuletawad, kirjutawad näitemängusid, juttusid jne.

Anna Haawa luuletab väga tuumakasti ja ilusasti. Elise Nun awal-dab luulet ja juttu. Elisabeth Aspe kirjutab juttusid. Helmi, Linda, Salme luuletawad.

Testi komponistid G. Hörjhelmann, J. W. Jannsen, A. Kunileid (Säbelmann), K. A. Hermann, J. Kappel, A. Läte, A. Thomson, Miina Hermann, K. Tärnu, K. Ruut, M. Kaudsepp, J. Lampson ja mõned veel uuemad.

Testi maalija prof. J. Köler. Testi kujurajaja A. Weizenberg. Testi puunikerdaja A. Adamson.

Rühite muusika ajalugu.

(Järg ja lõpp.)

Italias on Giacomo Verdi laulelduse loomise kõige kõrgemale tipule miinud. Wuzio Clementi oli suur klaveri-mängija ja õpetaja. Viotti oli maailmakuulus wiulimängija. Naesterahwad Catalani 18. aastajaja lõpul, Pasta, Giuditta ja Giulietta Grisi, Malibran ja Paulina Viardot-Garcia, 19. aastajaja esimesel poolel ja wiimaks kõige uuemal ajal Carlotta ja Adelina Patti, olivad ära rääkimata suured laululinnud. Wiimne neist elab ja laulab veel praegu. Naesterahwastest on Italias Rubini, Tamburini ja Lablache nimetada. Uuemal ajal on Arrigo Boito üks kõige suurematest heliloojatest ja paljud nooremad.

Prantsuse maal on helikunst 19. aastajajal väga õitsmas olnud, kui ka kõik sündinud prantslased ei olnud, kelle nimed hülgaõnnivad. Muist 18. aastajajast algasivad veel Prantsuse maal elanud itaalia-lased: Sacchini (1735—1286), laulelduste meister, millest „Oedipus Kolonuses“ nimetada; Salieri (1750—1825), loi lauleldusi ja laulusid; Cherubini (1760—1842), väga sügaw ja suur meister nii hästi laulelduste kui laulude, oratoriumide ja mängutiikide loomises, otse ilmutaja waim ilubeli riigis; süa veel arwata Spontini (1784—1851), laulelduse „Vesta neu“ looja.

Prantsuse rahwa enese seast sündis ka suuri muusika-mehi. Nõnda on neist nimetada Méhul (1763—1817), kelle lauleldus „Joseph Egiptuses“ veel täna päew kõige ilusamate ooperite jekka loetakse ja palju mängitakse. Suur meister oli ka Uher (1790—1865), kes hulga lauleldusi ja laulusid on loonud, mida veel nüüd jagedasti kuulda. Veel praegu elab suur kuulus muusika-meister Gounod. Ka maailmakuulus Saksa nimega juut Giacomo Meyerbeer elas Pariisis ja loetaks prantslaste hulka. Tema lauleldused „Robert Kurat“, „Hugenottid“, „Proh-wet“ jne. on väga ilus muusik.

Itaalia-lase Viotti jälgedes käisivad Prantsuse wiulimängijad Rode, Kreutzer, Baillot, Lafont, Beriot ja kõige suurem neist Viextemps, kes nagu Paganini mängis.

Selle 19. aastajaja esimesel poolel elasivad Prantsuse suured laulelduse-meistrid: Grétry, Dalayrac, Philidor, Monsigny, Fouard, Boieldieu ja Adam. See on suur rida suuri kuulsaid meistrid, kellest igauhest otse terve raamat oleks kirjutada, keda aga siin üksnes nimetada nõime. Siia juurde tuleb arwata maailma suurem mänguriistade tundja Berlioz.

Selle aastajaja teisel poolel elasivad Offenbach, pikkamise laulelduste looja, Maillart, Bizet, Thomas ja Lecois, tublid suured komponistid.

Praegu elab Brantsuse maal maailmakuulus laulelduste ja laulude looja Saint-Saëns (ütle: Säng-sang). Tema ja enne nimetatud noorelt surnud Bizet on praeguse aja kõige suuremate hulka lugeda.

Saksa maal ei ärganud pärast Mozartit juuri laulelduse- loojaid. Peter Winter (1754—1825) loi mõned; siis ka Joseph Weigl (1764—1841), kelle järele waheneag tuli.

Müüd aga tõusis 19. aastajaja esimesel pool tubli arv muusikamehi Saksa maal üles. Siia tuleb kõige päält Franz Schubert (1797—1828), üks kõige tähtsamaid suuremata laulude loojaid maailmas; loi aga ka lauleldusi ja mängutükka. Suur laulelduste komponist oli ka Louis Spohr (1784—1859), ühes osam ja tuline wiiumängija. Karl Maria v. Weber (1786—1826) oli rahwalikkude ooperite suur figitaja, kelle laulud juurel hulgal veel praegu rahwa juus kõlawad, ka meil eestlaste seasgi. Heinrich Marschner (1796—1861), hulga laulelduste ja laulude, looja elab oma wiifides ka veel praegu edasi.

Ühets kõige tähtsamaks muusika-meistriks armatakse ijeäranis Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809—1847), kes suur on nii hästi laulude, oratoriumide kui ka muusikamängu loomises.

Nende seas oleks ka nimetada Franz Liszt (1811—1886), juur Ungari komponist ja üleilbje kõige suurem klaveri-mängija maailmas. Temaga ühes wiiks nimetada kõrgeandelist Poola klaveri-mängu ja -muusiku loojat Frederic Chopin (1810—1849); koguni oma laadi meister.

Nendega kaugelt muusikalijest jgulane on Saksa meister Robert Schumann (1810—1856), üks töõrikkamatest heliloojatest maailmas. Tema lest Clara Schumann elab veel ja on üks kõige suurem klaveri-mängija maailmas. Praegu veel elawad Johannes Brahms, keda Saksa kõige suuremaks mängu-koori ja laulude loojaks armatakse, siis veel Robert Franz, juur laulude meister; Joseph Huber ja Henri Litolff, laulelduste loojad, nende kõrwa on armata Carl Goldmark ja Max Bruch, kes wiimne ka oratoriumisid loob. Nendega ühes tuleb meelde tuletada Saksa suurem uue aja laulelduste looja Richard Wagner (1813—1883), keda mõnelt poolt otsegu Sumalat auustatakse tema laulelduste „Nibelungi ringi,“ „Sendawa hollandlase,“ „Pariisali,“ „Lohengrin'i,“ „Tannhäuser'i“ ja teiste pärast.

Schumann'i jgulajad muusika poolest on: Bargiel, Hermann Götz, Adolph Jensen, Theodor Kirchner, Robert Volkmann. Need on laulude ja mängude loojad. Siis on ka veel armata Adolph Henjelt, Franz v. Holstein, Friedr. Kiel, Joachim Raff, Friedr. Schneider ja balladide looja Carl Löwe. Kõik need on juba surnud.

Laulude loojate seas on wiimaks veel nimetada Franz Abt, kõige kuulsam meestekooride helistaja (1810—1886); Lindpaintner (1791—1856); Brandes (1824—1871); Flotow (1812—1883); Konradin Kreutzer (1782—1849); Porzing (1803—1851); Nikolai (1810—1849); neli wiimast kuuljad laulelduste loojad; Rüden; Regschmer; Reissiger; Mohring; Schmölzer; Erk, kõik rahwalaulu mehed, Bungert, Geisler, nooremad laulelduste loojad.

Wiimaks tantjude ja lustiliste laulelduste loojad: Faust, Gungl, Labitzki, Lanner, Nymbye, Strauß ja Ingliše laulelduste looja Sullivan.

Lõpuks nimetame veel juuri Wene meistrid: Alexis Lwow, keisri-laulu fümmitaja (1799—1870); Dimitri Bortnianskij (1804—1857) tuumakas kirikulaulude looja (1790—1850); Michail Nikolajewitš Glinka ja Dargomyjskij (1813—1869), laulelduste loojad. Nende juurde veel õnnis Nikolai Rubinstein, kelle wend ja üks maailma kõige suurem meister ja komponist ning klaverimängija Anton Rubinstein. Siis kõige wiimaks komponist Petr Tšaikowski.

Sõnumid muusika elust.

Wilhelm Tširš ja Oscar Wermann, esimene Gera ja teine Dresdeni linnas, on wirgad heliünnitajad ja saavad Saksaa maal ühtepuhku kuulsamaks. Friedrich Suur, ehk rahwaliku nimega Preisi „Wana Brits“, oli omal ajal, ei mitte üksnes suur walitseja ja sõjapidaja, waid ka tubli wilepuhaja ja helilooja. Tema muusikulisel tööl on hiljuti Saksaa maal trükitis wälja antud. Nende üle on suur waidlemine tõusnud: Üks osa muusikatundjaid ütleb, et need helitööd midagi wäärt ei ole, teine osa kinnitab, et nad wäga palju wäärt olla.

Anton Rubinstein andis aastal 1886 Peterburis, Moskwas ja wäljamaa mõnes suuremas linnas ajalugulisi kontsertisid, milles ta tähtsamaid helitöösid mitmest aastastajast klameril kuuljatele ette tõi, et need õpitiwad, kuida muusika kunst aega mööda on edenenu. Müüd tahab Leipzigi ülikooli muusika-professor Dr. Hermann Kretschmar jarnaseid kontsertisid anda.

Richard Wagneri mälestajekuju tarwis, mis Leipzigis tahetakse ehitada, on juba 11,000 marka kokku tulnud. Mälestusjekuju pidada aga 50,000 marka (ligi 25,000 rubla) maksma.

Ludwig Erk, kuulus Saksaa rahwawiiside wäljaandja, peab selle läbi kõige parema mälestuse saama, et tema seatud laulud saawad Preisi riigi kasja kulul trükitud.

Erneste Neher, Prantšuse helilooja, on uue laulelduse sünnitanud, mille nimi on „Sigurd.“ Seda on Pariisis hiljuti suure waimustusega näitemajas mängitud ja wästu wõetud.

R. Wafkowski, kes Saksaa maal palju on muusika üle kirjutanud ja ka ise muusikar loonud, on Breslau linna mängufoori juhatajaks hafanud.

Heinrich Vogl, kuulus tenorilaulja Müncheni teatris, pidas 5. nov. uue kal. jr. oma 25-aastast laulja-ametipäewa, aga ei ole mitte seda suuvel wiisil pidustanud.

Gaetano Donizetti kirjad, mis ta eluajal sõpradele ja tutwatele saatnud, tahetakse nüüd mitu kümmend aastat pärast surma weel wälja anda.

Professor Freising, ülikooli tantjudõpetaja Berlinis, olla uue Saksaa „riidas-tantsi“ wälja mõtelnud, mis „wõõra“ polonaije pidada ametist lahti lastma.

Wilhelm Bergner on Riia linna Doom-kirikus juba hulga aastaid orelimängija olnud. Hiljuti olnud wanal herral see õnnetus, et jalaluu katki läinud, aga olla juba jälle terve.

Dr. Franz List'i oratorium „Elisabeth-Legende,“ on hiljuti Karlsruheis lauldud. List'i tütar, proua Sofima Wagner olnud ka kuuljate seas.

Anton Rubinstein on Peterburi konservatoriumi direktori-ameti maha pannud.

Laulu ja mängu lehti.

Jaab ka tulewal 1891. aastal õigesti ja kindlasti wälja tulema. Tema tee on otsekohene ja ilus. Õpetliku siisu poolest püüab tema edespidi weel täiemaks saada: Ta jaab nimelt maailma suurematest kirjameestest ja nende tööst palju rääkima, kus juures muidugi luulekirjandus iseäralist tähelepanemist leiab. Kõige paremat muusikakirjandust ilusamaid laulusid ja mängusid jaab ta oma lugejatele pakkuma. Nõnda loodab tema oma ülesannet hästi ja tublisti täita ja ühes Gesti odawamaks ja ometi õpetlikumaks ajakirjaks olla. Ta palub enesele selle pärast rohkesti tellimisi Gesti jalgwendade ja õbude poolt. Selle ühe rubla kulutamisejaga terve aasta kohta ei jää küll keegi waejeks. — Kirjad palun minu nime pääle jaata.

Jõututkuul 1890.

Dr. R. M. Hermann, Tartus.